

דבר העורך

אני רוצה לחזור שוב לעניין המנדט של כתב עת ספרותי ועניין המחשבה על ספרות: בדקתי עבודת סמינר על יצירתו ש"י עגנון שכתבה תלמידה באוניברסיטה הפתוחה. כחלק מבדיקת העבודה הגעתי לעמוד הביבליוגרפיה – שיש הרואים בו את העמוד החשוב ביותר בעבודת מחקר בספרות.

מה שתפס אצלי את העין היה העובדה שהבמה העיקרית שבה הופיעו המאמרים ששימשו את אותה התלמידה הייתה כתב העת "מאזנים". וממחקר קצר שערכתי (מרפרף למדי, אני חייב להודות, אז אני לא ערב לנתונים) ראיתי שב"מאזנים" התפרסמו יותר מאמרים על עגנון מאשר בכל כתב עת ספרותי – מחקרי ולא מחקרי – אחר.

במנוע החיפוש רמב"י של הספרייה הלאומית אפשר לראות בקלות כמה מאמרים על עגנון התפרסמו ב"מאזנים" מאז שנות השישים. המאמר הראשון שמופיע במאגר החיפוש הנ"ל הוא פרי עטו של דן מירון מ-1968. האחרון הוא מגיליון יוני 2017, מאמרו של חיים וייס "לקרוא את עגנון הגאון". יותר מחמישים מאמרים על עגנון הופיעו ב"מאזנים", ובהם מאמרים של ניצה בן דב, הלל ויס, גרשון שקד, יוסף אבן ורבים אחרים, וכאמור של דן מירון שפרסם לא מעט מאמרים בכתב העת הזה שגיליון חדש שלו מונח לפניכם.

אבל המאמרים האלה חלקם הגדול משנות השבעים, השמונים ואולי גם התשעים של המאה הקודמת. ולא שעגנון הפסיק לעניין חוקרים וסופרים. אלא שבשנים האחרונות יש "התמקצעות" בתחומי הספרות. החרב של "לפרסם או להיעלם" מונחת על צווארם של סופרים וחוקרי ספרות כאחד. סופרים (לרוב) לא מקבלים כסף תמורת מה שנהוג היה לכנות פעם "דברי ספרות", כלומר מסות ומאמרים על סופרים וספרים, וחוקרי ספרות לא מקבלים קרדיט אקדמי על מאמרים "לא שפיטים", כלומר כאלה שאינם מתפרסמים בבמות אקדמיות רשמיות.

אני לא חושב שיש סופרים וסופרות רציניים שאין להם מה לומר על ענייני ספרות. אני גם מאמין שרוב חוקרי הספרות באקדמיה רוצים לפנות אל קהל רחב של קוראי ספרות, ולא רק אל קוראי כתבי העת האקדמיים. אבל הקפיטליזם הספרותי מאפשר מעט מאוד מזה. הכתיבה העיונית היא חלק מתעודת הזהות של סופרים וסופרות. הפנייה אל הקהל הרחב היא חלק מהיוקרה של חוקר ספרות. הדיאלוג הוא חשוב. ולאלה – בין היתר – אמור כתב העת הספרותי לשמש במה.

תוכן העניינים	
1	דבר העורך
4	רועי חן המשתמט
17	שלי אוריה מפוחיות
20	משה זונשיין הגן היהודי (תרגום בני סר)
25	אורין רזנר שירים
30	גיא דולב תומאס הקדוש והפצע באלוהות: משל תאולוגי־מטפיזי
33	חווה פנחס־כהן שפת החלונות
48	חיים וייס ושירה סתיו שובו של האב הנעדר
62	סיון בסקין שירים
66	עדנה שמש ההגרלה
70	נינה פינטו־אבקסיס שני סיפורים
74	דבי סער בריאה
75	ענת לויט שירים
78	יאצק דנל קֶצֶר (תרגום מפולנית: חנה הרציג)
81	רונה ברנס הספרייה לפילוסופיה
85	הסיפורים הזוכים בתחרות הסיפור הקצר של אגודת הסופרים העברים
85	יהודה שחל אצל יצחקו
88	ענת זגורסקי שפרינגמן ילדת כפרות
90	יאיר בן־חיים אני נראָה כשאני שותק
92	אהוד אבישי שירים
96	אלעד זרט שירים
98	דנה חפץ גדנסק
103	צדוק עלון שירים
105	בעז טרסי שירים
110	שרי שביט שירים
115	ספרים מאת חברי אגודת הסופרים שראו אור לאחרונה ספטמבר 2018
116	אירועי אוגוסט 2018
117	אירועי ספטמבר 2018
118	המשתתפים בחוברת

אחד המנדטים של כתב העת הספרותי הוא לקיים דיאלוג בין סופרים לספרות, בין חוקרים לסופרים, אבל תפקיד כתב העת הוא גם להוציא את המושכים בשבט הסופרים בז'אנרים השונים ממה שמכונה "אזור הנוחות" שלהם; לא רק לשם שעשועיו של העורך – זה חלק מבניית הדיוקן העצמי של כל יוצר ויוצר.

בעניין אחר, אנחנו שמחים לפרסם בגיליון החדש את הסיפורים הזוכים בתחרות הסיפור הקצר של חברי אגודת הסופרים.

מתן חרמוני

עורך: מתן חרמוני / מועצת מערכת: יו"ר – ד"ר דורית זילברמן, ד"ר דיתי רונן, אביחי קמחי, מייא שם־אור / יו"ר אגודת הסופרים העברים: צביקה ניר
גיליון מס' 4 / כרך צ"ב (שנה 92), תשרי תשע"ט, ספטמבר 2018
Literary Journal – Published by the Hebrew Writers Association in Israel
Edited by Dr. Matan Hermoni. P.O.B 7111, Tel Aviv 61070, Israel
יוצא לאור על ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט
כתובת המערכת: בית הסופר עלי־שם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, ת"ד 7111, תל־אביב 61070
טל': 03-6953256 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com
עריכת לשון: נעה רוזן / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן
בשער: אבנר לוינסון, "המשורר", פסל ראש, הידרוקל, 2013. צילום: ליאת אלבלינג

הדמויות

אמרי משתמט כבן ארבעים, שחקן בהצגות ילדים
רות מפקדת בצה"ל, ראש תוכנית המש"ך (החזרת משתמטים שנתגלו כשקרנים)
רפאל "רוטוויילר", נהג באגד, משתמט
הילל חבר ואח, עובד במחלקת ארונות באיקאה, משתמט

"המשתמט" עלה במסגרת פסטיבל תיאטרון קצר בצוותא בכימוי ארו דריגס
ובכיכובו בתפקיד הראשי כאמרי לצד אודי גושטלק (הילל), אביעד בנטוב
(רפאל) ושי לי הירש (רות). בעקבות ההצלחה הוחלט להעלות הפקה מלאה של
המחזה באוקטובר 2018. לפניכם גרסת התיאטרון הקצר. אם תרצו לבלות עוד
בחברת הדמויות אתם מוזמנים להצגה המלאה בצוותא.
המחזה עוסק במושג הגבריות בישראל, המדינה שבה שואלים אותך מה עשית
בצבא גם אם מדובר בראיון עבודה למציל בכריכת כדורים. המדינה שבה כל ילד
או ילדה שנולדים מפעילים שעון עצר של שמונה-עשרה שנה עד ליום הגיוס.

מערכה ראשונה: גיוס

(אמרי מרדים את בנו התינוק הבוכה, הוא מוסר אותו למישהי בקהל, התינוק
מגביר את בכיו. הוא לוקח אותו ממנה, בוחר מישהי חדשה בקהל ומוסר לה את
התינוק. התינוק נרדם. אמרי מאושר)

אמרי (לקהל, בלחש) מי שמוציא צליל אני חותך לו ת'גרון. (למישהו
בקהל) מה? מה אתה מחיך? "כי זה לא תינוק אמיתי? כי
זה בובה?" (בקול רם, לקהל) חבר'ה, יש פה פרופסור ממכון
ויצמן. מה חשבת, שנביא תינוק אמיתי?! משרד החינוך אוסר
על ילדים להופיע בהצגות הכוללות ניבולי פה ו/או אלימות.
ופה יהיו גם ניבולי פה וגם אלימות. מתי? מתי שהכושלהאמא
שלך תעלה על הבמה. מה קרה, קשה לחכות שנייה להתפתחות
של עלילה, אה, יא זין?

(לאישה עם התינוק)

תעשי לי טובה, תשמרי עליו כאילו זה הבן שלך, חום ואהבה

וכל הסיפור... מה לעשות, זה היה טיפשי ללהק שחקנית לאמא,
כי דרמטית היא לא נחוצה למחזה. תהיי קצת אמא, מה קרה,
זה לא לכל החיים, שעה וחצי גג. את מישמיש, אהובתי, וזה
יזיו, המתוק הזה, שזה קיצור של יואל. או יותם. או יוחנן. זה
לא חשוב. זה האוצר שלנו, פרי האהבה שלי ושלך. מישמיש.
זה ילד שיגדל ונראה יחד אלף פעם "הנסיכה הקסומה" חוץ
מאת הקטע שמחשמלים את ההוא כי זה מפחיד ונקרא יחד
"פיטר פן" עמוד אני, עמוד הוא, עמוד את, ונזרוק מהחלון
שקיות מים ונברח, ונדבר על בנות שזה איכס, ואחרי זה נדבר
על בנות שהן דווקא חמודות, ואז על איך מדביקים לב שבת
שברה לך לרסיסים... וגיטרה חשמלית שאף אחד לא מנגן בה
ודיכאון וחרא ושונא ת'מורים וגוזר לנו את הכרטיס אשראי
כי כסף זה בולשיט ואז מתאפס על עצמו ומסיים אקסטרני
ובגיל שמונה-עשרה כמו כולם... אבל יש עוד שמונה-עשרה
שנה עד אז...

(צלצול בדלת. בכי לקהל)

פאק... כושלהאמא שלי הזונה!

הנה, זה המקום במחזה של הניבולי פה, היה קשה לחכות?

(צלצול)

רגע! כושילירבראבאק!...

(פותח את הדלת)

רותי שלום.

אמרי שלום...

רותי אני מצה"ל.

אמרי מה?..

רותי סתם, סתם, מה אתה נלחץ... אתה אמרי גולני?

אמרי כן...

רותי הי, רותי, אני סטודנטית לתיאטרון, ואני כותבת עבודה על
שחקנים ואני די מעריצה שלך אז...

אמרי אבל למה בדלת? כנסי, כנסי... אז איך הגעת אליי? בדרך כלל
נהוג שמתקשרים לפני זה, שולחים מייל...

רותי אני לא תמיד עושה מה שנהוג. ואתה?

אמרי אני? אני, האמת שלמרות התדמית של הבוהמיינ, אני...

רותי בחור רגיל, חמוד, בריא, שפוי.

רותי אמרי סיפור הפרפרים, נכון!
 אמרי כן, זה חלטורה, אני... מדברים איתי עכשיו על "אותלו".
 כאילו לא תפקיד אותלו, כי הוא.. כוש... כאילו... הוא...
 אפרו...
 רותי מהמם, אז אם אתה יכול לחתום לה...
 אמרי איזו שאלה? איך קוראים לה?
 רותי אתה יכול גם סתם חתימה. ככה זה כאילו לשתינו.
 אמרי רותי... אמרתי לך שאני גבר נשוי... בבקשה.
 (אמרי חותם)
 רותי (משנה טון) אמרי גולני!
 אמרי כן...
 רותי אני סמלת רותי.
 אמרי איזה סמלת... אמרת רותי...
 רותי מה זה רותי, אנחנו בגן? אני הגננת שלך?
 אמרי אני לא מבין מה...
 רותי אני נציגה מטעם תוכנית המש"ך של צה"ל. המש"ך – החזרת
 משתמטים שנתגלו כשקרנים. נמצאת כשיר לגיוס.
 אמרי מה זה כשיר לגיוס? אני בן ארבעים, השתחררתי לפני עשרים
 שנה.
 רותי לא השתחררת – השתמטת. פרופיל 21 משקף ליקוי גופני
 שאין לך, או נפשי – שאין לך. שיקרת לקב"ן שיש לך נטיות
 התאבדותיות – אקמה? עשרים שנה לאחר מכן – מי לא
 התאבד? מי לא ניסה להתאבד? הסתדרת נהדר במסגרת
 בית הספר למשחק, גילית יציבות בעבודה, הקמת משפחה,
 "חתמת קבע" עם אשתך וחתמת לי על הסכמה להתגייס
 לצה"ל במסגרת תוכנית המש"ך.
 אמרי מה... מה זה... איזה תוכנית המש"ך, משקרת לי פה על
 תפיסת המציאות ב... אתם לגמרי איבדתם את זה –
 (רות שולפת רובה)
 אמרי וואו... מה יש לך! תוריד את זה! את יודעת, צ'כוב אומר
 שאם מופיע אקדח במערכה הראשונה –
 (היא יורה באוויר)
 רותי זה לא אקדח, זה רובה, יא משתמט! יש לך שישים קטנות
 להתאפס על עצמך. ברוך הבא לתוכנית המש"ך של צה"ל!!

אמרי כן. האמת שכן.
 רותי מעולה. אז אמרי גולני... (ממלאת טופס) ניסית פעם
 להתאבד?
 אמרי מה? זאת השאלה הראשונה? מה הנושא של העבודה שלך?
 רותי אני כותבת על תפיסת המציאות של האמן. אז ניסית
 להתאבד?
 אמרי לא. ממש לא. למה, את ניסית?
 רותי לא.
 אמרי אחלה.
 רותי סבבה. אז כמה שנים אתה עובד באותו תיאטרון?
 אמרי עשר שנים.
 רותי או אה!
 אמרי זה נשמע לך הרבה? אני נשוי חמש-עשרה שנה! חתמתי קבע
 מה שנקרא.
 רותי חתמת קבע... מצוין.
 אמרי איזה קפה את שותה? לפנק אותך באיזה שחור קטן? סליחה,
 זה נשמע לי גס פתאום... רוצה קפה, בקיצור?
 רותי היית שופך עליי מים רותחים, פתאום?
 אמרי מה? למה שאני...
 (ממלאת טופס)
 אמרי מה, ראינת שחקנים שרצו לשפוך עלייך מים רותחים?
 רותי אפשר לפתוח את הווילון? קצת חשוך.
 אמרי בשמחה.
 רותי היית קופץ מהחלון פתאום?
 אמרי מה?
 רותי אומרים ששחקן חייב להיות שקרן טוב – אתה שקרן טוב?
 אמרי אני מקווה שכן...
 רותי כי אתה נראה לי שקרן מעולה.
 אמרי תודה.
 רותי אני ישר קולטת שקרנים.
 אמרי אוקי.
 רותי אוי, כמעט שכחתי, האחיינית שלי מעריצה אותך, ראינו
 אותך ב...
 אמרי בחנוכה... בסיפור הפרפרים?

מערכה שנייה: גיבוש

(חדר בבסיס צבאי. רפאל לבוש מדים חמוש מכף רגל ועד ראש, מוכן ליציאה לקרב. הילל, גם הוא במדים, יושב עם גזייה, שש בש, מטפחת לראשו, החולצה פתוחה, הדיסקית מתנופפת, הוא מהמהם)

הילל תן לשים ת'ראש על דיונה... תן למוזות קצת לרעום... רוטוויילר, בוא משחק, מה אכפת לך, הפז"ם דופק. אתה בא? (רפאל לא עונה. הילל משחק עם עצמו) טוב, אני בשחורים אתה באשכנזים. (זורק) וואי, וואי... שש-שש, יא מניאק? איזה פתיחה דפקת... טוב, תורי.

(אמרי נזרק פנימה. רפאל מזדקף ומכוון נשק)

אמרי בואנ'ה, יא מטורפת, אני אומר לך שאני לא... (מבחין ברפאל) הלו, הלו... הלו...

הילל תרגיע רוטוויילר, זה מכוחותינו. (רפאל מוריד. לאמרי) זה רפאל, אנחנו קוראים לו הרוטוויילר. וכשאני אומר אנחנו, אני מתכוון אני ואתה, למה אין עוד בינתיים. (מושיט לו יד) אני הילל – שש בש?

אמרי מה?

הילל שש בש או דמקה? שש בש!

אמרי גם אתם פה בתוכנית המש"ך הזאת של ה...?

רפאל של המשתמטים. כן, אתה מתבייש להגיד את המילה הזאת ובצדק. אבל הנה, אני אומר את זה כמו גבר: אני רפאל...

הילל המכונה רוטוויילר.

רפאל ואני משתמט.

אמרי אתם כבר הרבה זמן פה?

הילל שבו"זים מתים, אנחנו פה כבר איזה... ארבע, חמש שעות.

אמרי מה חמש שעות? מה זה כל הציוד הזה?

רפאל תבקש ייתנו לך גם.

אמרי אני לא מבקש כלום, אני בכלל לא בקטע... מה, גם אתכם חטפו ככה באמצע היום?

הילל אחי, באמצע משמרת באיקאה. אני מודד לעצמי את האצבע משעמום, פתאום באה זקנה קטנה כזאת: בחורצ'יק, תוריד לי שלוש יחידות הורד'לסקראקי. עכשיו אחי הורד'לסקראקי זה ארון נעליים ארבעה תאים! אני אומר, אני אקרא רגע לבחור עם המלגזה, "לא לא, תוריד לי עכשיו למה אני

ממהרת". קיצר, חיכתה עד שאני אוריד את השלישי, בום שמה עליי אזיקונים: "אני רואה שאתה בכושר, אני מבינה שנעלמה לך הנכות, אה? יא משתמט!"

אמרי עד איקאה הגיעו...

רפאל עד איקאה? עד יום כיף של עובדי אגד במימדיון הגיעו.

אמרי מה?

רפאל מה ש'תה שומע. צה"ל זה צבא מספר אחד בארץ! אני יושב בבגד ים, משכשך רגליים בבריכה, בום – מול הפרצוף שלי – ילדה מתחילה לטבוע. אשתי עושה לי פרצוף של "תעשה משהו יא נקבה" וההיא בינתיים חזק בטביעה. בולעת מים, נחנקת, נהיית סגולה. מה אני אעשה, קפצתי למים ו... זה... משיתי אותה. עכשיו, בזמן שאני מושה, אני קולט – וואלה, לא כזאת ילדה. איך שאני בא לעשות לה הנשמה מפה לפה, טראח! פותחת עליי עיניים: "אני לא רואה עליך לא כיפה ולא זקן. עם איך שאתה שוחה יכולת להתגייס לשייטת, יא משתמט!" ממזרה זאת...

אמרי (לדלת) הלו, אנחנו שלושה פה וזאת חטיפה מה שעשיתם, זה לא חוקי! תשחררו אותנו ומיד!

(הילל ורפאל קופצים על אמרי ומפילים אותו על הרצפה)

רפאל בואנ'ה, בואנ'ה, בואנ'ה...

הילל בואנ'ה, בואנ'ה, בואנ'ה...

רפאל אתה צעיר, אתה פעור, אתה בהפכה של ההתחלה!

הילל אתה משוגע? אני נשוי, יש לי ארבעה ילדים. ארבעה ילדים!

אתה חושב שאני ממהר לחזור הביתה? לקבוצת ווטסאפ של

הגן, מי יכין עוגת בייסקוויטים בלי גלוטן, מי ישמור מקום

למדורה משש בבוקר, מי יכול להסיע ומי יכול להחזיר...

אני, חביבי, גיליתי את הסוד הגדול, אתה יודע מה הסוד

הגדול? אני אגלה לך מה הסוד הגדול: כל הגברים בארץ

התקמבנו על המצאה גאונית: שירות צבאי פלוס מילואים –

קייטנה חינם על חשבון המדינה לכל החיים!

אמרי אבל לא בגילנו.

רפאל דווקא בגילנו! עם השיקול דעת, עם הניסיון, תראה את מי

לוקחים? צעירים שמתים לזיין ובסוף באמת מתים, בלי לזיין!

הילל בוא, תירגע, נדרבק לך שווארצע קטן.

רפאל אמרי כן, לא יודע, נתקע לי בראש ה"נקבה, נקבה". תראה, אני כשהייתי בן שש לבשתי שמלות של אחותי.

הילל אחי, יש לנו שלוש שנים לפנינו, לא חייבים ישר כל הסודות... רפאל ברור, ברור...

הילל (לאמרי) טוב, הבן אדם פה שופך ת'לב, עכשיו תורך. מה איתך? דונט בי א סטרנג'ר אין דה נייט, תן קווים לדמותך, מה המשלח יד, מה מו מי מה מו.

אמרי אני שחקן.

הילל שחקן? שיחק אותה. או איפה שיחקת? רגע - רגע אני מת! בחנוכה... נו... עם הפרפרים... כן? אני מת! קיבלתי מהעבודה כרטיסים, לקחתי את כל הילדים. (לרפאל) יש לו שם תלבושת, אחי, איזה קוקסינל...

אמרי זה חלטורה, מתפרנסים. מדברים איתי על "אותלו" שזה על מפקד כוש... כאילו, הוא...

רפאל אתיופי?

אמרי לא, נו, הוא מכונה "השחור"...

רפאל אז למה לא לקחת אתיופי?!

הילל תעשה לו את הקטע של הגולם שחולם להיות פרפר...

אמרי איזה, מה עכשיו...

הילל אימריקו, מה, אתה מתבייש מאיתנו? אנחנו משפחה פה.

אמרי די, נו, לא מתאים. חבר'ה, אני לא רוצה! לא רוצה!

רפאל אה... אם אתה לא רוצה - אתה ממש לא חייב.

אמרי תודה, גם בעיניי זה מיותר.

רפאל מאה אחוז. נראה מה בעיניי יהיה מיותר כשנהיה במארב בעזה ופתאום תטייל לך נקודה אדומה על המצח.

אמרי מה?.. אתם לא נורמלים...

הילל נכון, אנחנו לא נורמלים, רק אתה פיקס.

רפאל אחי, הסרחת את האווירה.

(הילל חוזר לשש בש, רפאל לנקות נשק. אמרי מתכוון לשחק את הקטע. שר לפי: I want to be in America)

אמרי "אני חולם להיות פרפר, אוף, נו מתי זה יגיע כבר? כולם סביבי פרפרים מזמן, רק אני גולם כזה קטן!"

(הם נועצים בו עיניים)

מה? נו, אמרתי שאני לא...

אמרי אני לא מבין, מה, מצפים מאיתנו שאשכרה... מה, כאילו שלוש שנים עכשיו?

הילל שלום. זה מה שאני אומר, אחי - שלוש שנים נחיה אחד בתחת של השני - אז אני מציע כבר עכשיו להוציא הכול, למה אין סודות בין אחים לנשק.

אמרי איזה סודות, מה סודות - רפאל אשתי בוגדת בי.

(פאווה. רפאל מתחיל לבכות)

רפאל יש לה רומן עם מישהו שהיא פגשה בחדר כושר.... איזה סא"ל בקבע, ג'באר כזה... הם נפגשים במלון באלנבי, ראיתי אותה יוצאת משם, ובמקום לרוץ אליה הסתובבתי וברחתי עם הזנב בין הרגליים...

הילל אין, כל הנשים זונות.

רפאל אשתי ממש לא זונה! היא לא זונה, אחי. היא צודקת, אני נקבה - היא בעצמה אמרה לי: אתה נקבה, רפי, אתה נקבה...

הילל רוטוויילר, אל תתעפץ לי פה עכשיו!

אמרי מה קשור תתעפץ?

הילל יום ראשון בצבא, אחי, עוד לא שולט בסלנג...

אמרי כמה שנים אתם יחד?

רפאל מגיל עשרים, מהאוניברסיטה.

הילל מה, בגיל עשרים כבר היית באוניברסיטה? מה, לא שירתת ב... אה, וואי, יצאתי דפוק...

רפאל זאת בדיוק הבעיה, לא שירתנו. דילגנו על הכאפה, על השמש, על השמירות, לא הושתל בנו הגבר... בגלל זה אני נקבה.

הילל חלאס עם זה, הלוי! אתה נקבה? אחי, אתה זכר אלפא!

רפאל כן?

הילל אמא שלה נקבה... אתה חוזר מפה פנתר!

רפאל פנתר...

הילל פנתר, רוטוויילר, פנתר! אתה חוזר עם צלקות על כל הגוף.

רפאל בארון מתים אני חוזר לה, כמו גבר!

הילל לא, לא, כפרה, לאן הלכת... אם כבר, נכה צה"ל - חונה איפה שבא לך.

רפאל טווב...

הילל ראית מה זה? דבר עם האחים, אחי, ישר תרגיש יותר טוב.

(הילל ורפאל מוחאים כפיים)

רפאל והילל הוא תותח, הוא תותח, הוא תותח!
רפאל איזה בן זונה אמיץ, נתן הופעה.
הילל אחי, הבן אדם אין בו טיפת פחד. מה חשבת? הוא מפחד
מהחמאס? מי זה חמאס מול אולם של ילדים בבית
החייל!
אמרי זה נכון...
הילל יוון, הולכים להיות לנו כאלה רגעים ביחד, פאק... פאק... זה
זיכרונות עד הקבר!
רפאל שתלך להזדיין אשתי. אני חותם קבע.
(כולם בריקוד מחובק, נכנסת רות המפקדת)
רות לקבלת המפקדת, שזה אני: שתיים שלוש -
הילל ורפאל (נעמדים) הקשב!
אמרי רות, רות, תקשיבי...
רות (לאמרי) אתה חירש? שתיים שלוש -
אמרי אני שמעתי, אני רק אומר -
רות חייל, אתה רוצה להישאר שבת?
הילל אני אשמח להישאר שבת, למה שבת אנחנו עם חמותי
והילדים משתגעים ובוג'ארס...
רות סתום ת'פה! פעם אחרונה! שתיים, שלוש -
אמרי ארבע? סתם, אני באמת רוצה -
רות כולם יורדים לעשרים. כולם! תגידו תודה לחבר שלכם.
הילל אחי, איזה אפס...
רפאל יש לי בעיות בגב...
אמרי תקשיבי, אני באמת חושב שיש כאן טעות.
רות יש טעות, בהחלט. אבל הטעות היא שלך. אם אתה חושב
שאתה יכול לברוח מהחובה שלך למדינה הזאת. יש פה
משפחות שכולות, חביבי, יש פה נופלים, יש יום זיכרון, יש
שבויים, יש מדים, יש דגל, אתה - על הזין הקטן שלך כל
זה, אה? אנחנו עושים עכשיו מטווח קצרצר, ומחר אתם
יוצאים לשטח לפעילות מבצעית.
רפאל יש!
אמרי מה שטח? אין קודם איזה טירונות?
רות טירונות זה לצעירים שיש להם קרחת במוח. כמה שנים

אתה עם אשתך?

אמרי חמש-עשרה...
רות נו, אז טירונות עשית. קדימה. מטווח. תזכרו שבחמאס אין
פרופיל 21 - כולם מתגייסים.
אתם מכירים את הוראות הפתיחה באש?
כולם אה... (אין להם מושג)
רות לא חשוב, זה סתם יבלבל אתכם. אם אתה רואים משהו
זו - תירו. הילל, קדימה. נשק שישים מעלות, ודא נצירה,
מחסנית הכנס, נשק דרוך, חמישה כדורים למטרת איפוס -
(הילל חוזר אחרי המפקדת ומרוב לחץ יורה ופוגע בה. רות נופלת ארצה.
פאוזה)
הילל שיט.
רות (מתחילה לזוז) אח...
הילל המפקדת... יו... סליחה...
רות מה, אתה דפוק?? מה יש לך??!
אמרי אוי ואבוי...
רפאל אחי, ירית במפקדת.
הילל בטעות! היא אמרה לירות במה שזו... המפקדת, את בסדר?
רות סתום ת'פה!! אתה אידיוט!... אתה אידיוט! יש לך מזל שיש
לי את זה.
(היא מרימה חולצה ויש לה אפוד מגן)
הילל יו... זה כאילו הרגתי בן אדם. אני לא בנוי לזה, המפקדת,
אני רוצה הביתה... אני מרגיש שחטפתי הلم קרב... שיט,
אחי, חטפתי הلم קרב...
רות סתום ת'פה! רפאל, קדימה. נשק שישים מעלות -
(רפאל מסתער על צופה בקהל)
רפאל יא בן של זונה! אני נקבה? אני נקבה, יא מניאק, תוריד
ת'דיים שלך מאשתי, יא מזדיין!
רות עצור, עצור, עצור! חייל! מי ביקש ממך לחתור למגע?
(רפאל קופא בהלם)
רות תחזור למקום שלך.
(רפאל לא זז)
רות נו מה?.. גם אתה חטפת הلم קרב?..
הילל בוא, בוא, רוטוויילר... היית מדהים, אחי.

הסיבה. זה פשוט לא אני. מה אני אעשה. אף פעם לא רציתי להתגייס. ולחשוב שהבן שלי יצטרך להתגייס – רות אבל הוא יתגייס. כמו כולם. כי זאת המדינה שלנו. מי שלא טוב לו שיעבור לאלסקה, עכשיו קח ת'נשק כבר, אחרת מחר תמות בדקה הראשונה!
 (הילל קח ת'נשק אחי)
 (רפאל אחי, קח ת'נשק)
 רות קח ת'נשק כבר!! זאת פקודה! ואתה בצבא! ואף אחד לא שואל אותך!! נגמרו הדיונים! חלאס!
 אמרי צ'כוב אומר שאקדח שמופיע במערכה הראשונה יירה במערכה שלישית.
 רות לא קראתי צ'כוב, אבל הגענו למערכה השלישית.

מערכה שלישית: שטח אש

(אמרי בחושך לבדו, עם חגור ומ"ק)

רות בעוד עשר קטנות, קח שלושים קצרים צפונה... עבור.
 אמרי רגע... איפה אני בכלל? יש פה חושך מצרים... אני לא במצרים, נכון?
 רות חדל קשקשת. אתה בדרום. עבור.
 אמרי גם דימונה בדרום, ונראה לי שאני לא בדימונה...
 רות תחשוב שאתה בחזרות ל"אותלו", הוא מפקד בצבא, לא?
 אמרי אני מרגיש בתוך התחת השחור של אותלו, את שומעת אותי?
 רות תרגיע את ההיסטריה ודבר בנדב"ר. עבור.
 אמרי אוקיי. אפשר להבין איפה, איפה... קודקודו... קודקודו?
 רות חזור שנית. עבור.
 אמרי מתי אני חובר ל... לחברים, מתי? מתי מתרחשת החבירה, כי אני... איפה רפאל והילל, נו?
 רות הם בבית, הוחלט לא לשלוח אותם לשטח – הם לא נורמלים.
 אמרי אבל בגלל זה לא גייסו אותם, כי הם לא נורמלים.
 רות נכון. בדקנו אם טעינו ולא, לא טעינו. מדובר בשני פסיכים.
 אמרי אבל גם אותי לא גייסו... גם אני פסיכי!
 רות עזוב, אמרי, אתה משווה בינך לבינים? אתה סבבה לגמרי, ודווקא נראית לי הכי דפוק בהתחלה. הופה, ארבעה מלוכלכים מתקדמים ממזרח, תיזהר מצלחות ותגיע לזרזיר שבדרדר.

(רפאל חוזר, הוא כבר לא אותו אדם)
 רות טוב, אמרי, יאללה.
 אמרי אני לא נוגע בזה.
 רות קח את הנשק, אמרי.
 אמרי אני פציפיסט.
 רות אמרי קח ת'נשק, תירה במשהו, לא משנה במה.
 אמרי אני לא צוחק, נו, תזיזי את זה. אני לא אוהב את זה.
 רות אני אוהבת את זה?
 אמרי לא יודע... כן! קצת! תקשיבו, אני מעריך פה את כולם, שלא תבינו, אני גם מעריך את כל צה"ל, יש לי אין-סוף כבוד לארגון הזה, פשוט אני – רות פשוט אתה לא בא לך.
 אמרי זה לא עניין של לא בא לי. זה באמת קשה לי.
 רות קשה לך? קשה לו... יכולת להיות בגלי צה"ל, יכולת להיות מש"קית ת"ש, אבל לא – כשאחרים רצו בג'בלאות אתה למדת תיאטרון. לא רק ששיקרת למדינה, עוד הלכת להתמחות בשקרנות.
 אמרי מה רצית, שאני אשב ואחכה שלוש שנים שכולם ישתחררו ואז אני אתחיל לחיות?
 רות לא – רציתי שתשרת או שתשב בכלא.
 אמרי מה אחרים ירוויחו מזה?
 רות הם לא ירגישו הפראיירים שלך.
 אמרי אז על זה כל הסיפור – את מרגישה פראיירית? אז תחשבי שהייתי בבור עם טרמיטים שלוש שנים אם זה מקל עליך! לתת שלוש שנים מהחיים בשביל שאחרים לא ירגישו פראיירים!
 רות זה לא זה, זה משהו שאין לך שקוראים לו ערכים!
 אמרי זה חרטא, סליחה! אני לא מוכן לתת אפילו ריס בגלל איזה פוליטיקאי שרוצה להראות שהזין שלו יותר גדול מזין של ערבי, שזה גם בטח לא נכון – בגלל הברית מלה.
 רפאל וגם כי הוא ערבי, אחי.
 אמרי כן, אני גם אף פעם לא רציתי לא את ההווי, סליחה, ולא את החבר'ה. אני מצטער אבל נראה לי חולני למות בשביל אדמה, ונראה לי חולני להיות בן אדם מבוגר שהולך ויורה באנשים ומפוצץ בתים, ודוקר... גם אם אני לגמרי מבין את

שלי אוריה מפוחיות

בעלה התחיל לעבוד בחברת המפוחיות הגדולה בעולם. בתוך זמן קצר יחסית הוא התחיל להגיד דברים כמו, יש לנו שלושים וחמישה אחוזים מהשוק העולמי למפוחיות, את מבינה מה זה אומר? היא לא הבינה, ובאופן כללי בזמן האחרון מצאה את עצמה בווה הרבה בשמש. אומרים שאפשר להתעורר מזה, אבל אוי ואבוי למי שמקשיב לכל דבר שאומרים. יום אחד בזמן שהיא בהתה בשמש דרך חלון חדר השינה בעלה אמר, יכול להיות שאנחנו קונים חברה מתחרה בקרוב, ואז יהיו לנו ארבעים ושניים אחוז מהשוק העולמי למפוחיות. זה היה הרגע שבו היא לא יכלה להתאפק יותר, אז היא אמרה, להם, והוא אמר, מה? והיא אמרה, להם, לא לנו, למה אתה כל הזמן אומר לנו, זאת לא החברה של אבא שלך. הוא אמר לה, עם גישה כזאת לא מגיעים רחוק בעולם, ועזב את הבית. היא רצתה להגיד לו שמי אמר שהיא רוצה להגיע רחוק? היא רצתה להגיד, בכלל, למה תמיד אנשים אומרים רחוק כאילו זה טוב? והיא רצתה להגיד, אני דווקא הרבה יותר בן אדם של קרוב, אני רוצה להגיע קרוב. אבל היא לא יכלה להגיד לו את כל זה כי הוא כבר לא היה שם.

היא חשבה שהוא עזב את הבית כי הוא אמר משפט בכעס ויצא בטריקת דלת; זה היה דרמטי ברוב הסרטים שהיא ראתה המשמעות של סיטואציות כאלה הייתה שהנישואין הסתיימו. לכל היותר אולי תהיה עוד סצנת סקס אחת אחרונה, שלאחריה יבינו בני הזוג שלמרות האהבה ו/או המשיכה המינית, באמת שהגיעו למבוי סתום. אולי אחד מהם ייסע לפריז. או ניו יורק. ואולי לא, כמובן שאולי לא, אבל לכל הפחות משהו יעלה על איזו רכבת. ושם, בצד השני של הרכבת, יקרה משהו; שם תתחיל העלילה. אז היא ישבה וחיכתה. למעשה, הוא רק הלך לקנות גבינה. כלומר הוא הלך לחפש חנות גבינות, אבל בעיר שהם חיו בה, שלא הייתה פריז וגם לא ניו יורק, היו רק סופרמרקטים. אז הוא נכנע והחליט להתפשר. מה אפשר לצפות מגבר במצב כזה? זה טבעי בסך הכול להיכנע ולהתפשר בסיטואציות מסוימות. אפשר אפילו לטעון שכאשר באמת ובתמים אין לו לאדם שום ברירות, אזי הבחירה בקיים איננה התפשרות וודאי וודאי שאינה כניעה. כניעה. איזו מילה מכוערת.

במחלקת הגבינות בסופר המקומי הוא עמד והתלבט שעה ארוכה, גבינה קשה או גבינה רכה, גבינה קשה או גבינה רכה. הוא רצה להתקשר לאשתו;

אמרי איזה זרזיר בדרדר?
רות תפסיק לדבר ותתחיל לזוז. רות, סוף.
אמרי מה סוף, איזה סוף? תקשיבי, אני לא רוצה להיות פה!
רות אמרי, מה קשור רצון? חשבת שאולי גם אני לא רוצה? אולי אני רוצה להיות בתאילנד עכשיו? אולי החבר שלי שם כי הוא כבר השתחרר כי הוא גדול ממני ואני בינתיים משרתת את המדינה ולא מתלוננת כי כולם ככה?
אמרי אולי זה לא מזיז לי? אולי אני בחצר של ראש החמאס אולי? אולי שהחבר שלך יחזור מתאילנד עם סיפיליס מבחינת?
רות אתה יודע, זה מדהים שבן אדם בגילך מתנהג כאילו הוא לכד בעולם. רות, סוף.
אמרי מה סוף? רות... רגע, רות... הלו?.. (שומע צליל חשוד) שיט, מה זה?.. (מתכווץ. לוחש לקשר) רות, יש פה משהו... הלו... פאק... "אני חולם להיות פרפר... אוף, נו מתי זה..." פאק... (עוד צליל, התלחשויות בערבית) שומעת... הי... (לאמא מתחילת ההצגה) את, את... אני מדבר בשקט כדי שהוא לא יתעורר. בינתיים את ממש עלא כפיך, תדעי לך. ישן כמו מלאך כל ההצגה. בחרתי נכון, אני ממש מרגיש שבחרתי נכון. אמרתי קודם שזה לא לכל החיים, התכוונתי שזה לא לכל החיים שלי, כי הם התגלו כקצרים. גם זוכרת שאמרתי שכאילו האמא לא נחוצה למחזה? אז... אמא תמיד נחוצה... הוא גם יותר דומה לך בסוף, הגמד... כן, הוא יהיה יותר טוב ממני, יותר יפה ממני, בעיקר יותר חי ממני... הוא אני בגרסה הלא מתה. אז תראו יחד אלף פעם "הנסיכה הקסומה", חוץ מהקטע ש... כי זה מפחיד... ו"פיטר פן" עמוד את, עמוד הוא, עמוד... את.
איזה מזל שהתגייסתי אחרי שכבר הספקתי להיות אבא. כשאתה צעיר, אין לך מושג בשביל מה אתה מת - ולי יש מושג. טוב למות בעד ילדנו. נהדר למות בעד ילדנו. למה? כי לפי החוק בן יחיד שאבא שלו נפל בקרב לא יכול להתגייס אלא אם הוא יקבל חתימה מיוחדת מאמא שלו. ואמא של ויו לא תחתום בחיים. נכון? את לא תחתמי בחיים, נכון?

סוף

העמוקה והאמיתית שייחלה לה. היא עזבה בלי לדעת את כל זה, בלי לדעת שמעכשיו הכול יהיה אחרת. זה גרם לו להרגיש קצת כמו גיבור טרגי. המחשבה על זה שהוא קצת כמו גיבור טרגי גרמה לו להתחיל לבכות. או שאולי זאת הייתה המחשבה על אובדן אשתו שגרמה לבכי, או אולי פשוט ההתרגשות הכללית של השעה האחרונה – נסיקה כזו, ואז התרסקות כזו, וכל זה בזמן כל כך קצר, זה הרבה מאוד לנפש עדינה. והוא, למרות הכישרון העסקי, למרות האמביציה, מאז ומתמיד הוא היה עדין נפש. אז הוא ישב בסלון דירתם המשותפת והתייפח, ותוך כדי התייפחות הוא חשב כמה חבל שהיא לא לקחה איתה את כל הרהיטים. זאת אולי נשמעת מחשבה תמוהה, אבל בסך הכול זה מאוד מובן. כי ככה: ברור שמה שהוא באמת היה רוצה זה שהיא לא תעזוב אותו מלכתחילה, מה שהוא באמת היה רוצה זה לחיות בעולם שבו הנטישה הנוראית הזו מעולם לא התרחשה, אבל מה זה עוזר לו? קרה מה שקרה. וגם: זה לא שהוא לא אוהב את הרהיטים שלו – נפשו אולי עדינה אבל מסתבר שהיא גם איתנה, כי הנה, כבר החל להסתגל לחייו לבד, לחשוב בלשון יחיד, הרהיטים אינם שלהם יותר אלא שלו – וזה ממש לא שהוא היה רוצה להתחיל להתרוץ עכשיו לחפש ספות חדשות, להוציא כספים, וכל זה בגלל שהיא החליטה כך פתאום לקום ולעזוב. בטח שלא. אבל למרות כל זה הוא חשב את המחשבה הזאת (שחבל שהיא לא לקחה איתה את הכול) ואפילו הרגיש את המחשבה בגוף. כי אם כבר להינטש, אם כבר להתמודד עם כל הכאב הזה, אם כבר לשבת ולבכות, אז ברור שעדיף לבכות בדירה ריקה. לבכות בדירה ריקה זה הרבה יותר דרמטי, הרבה יותר קורע לב מלבכות בדירה מרוהטת. מבחינה ויזואלית ממש אין מה להשוות. ונכון שאפשר לשאול: מה זה משנה? מה משנה האסתטיקה הויזואלית כשאישי לא מסתכל? אבל זהו, זה בדיוק לב העניין, ששאלות מהסוג הזה הן מסוכנות. מי ששואל שאלות כאלה אף פעם לא יגיע רחוק. כי באותה מידה הרי אפשר לשאול מה זה משנה שלושים וחמישה לעומת ארבעים ושניים אחוזים משוק המפוחיות? אפשר לשאול, מה זה משנה מיהו יצרן הגבינה הגדול בעולם? חשיבה כזאת היא מדרון חלקלק. והוא, אם יש משהו שהיה חשוב לו מאז ומעולם זה להיות אדם שמזוהה מדרונות חלקלקים. להיות אדם שנמנע מהידרדרות. להיות אדם שממריא, תמיד-תמיד ממריא, וממנף כל סיטואציה, באופן אסטרטגי וחכם, כדי להמריא עוד ועוד מעלה.

הוא ניגב את הדמעות. הוא פתח את המחשב. הוא התחיל לעבוד על הפרזנטציה למחר. אם הכול ילך חלק, אם עד סוף החודש יושלם הרכש של חברת המפוחיות המתחרה, מאוד מאוד סביר להניח שבקרוב יוצע לו קידום.

בדרך כלל היה מתקשר אליה כשהיה ניצב בפני התלבטות. אבל הוא נזכר כמה שהיא אמרה לו על איך שהוא לא באמת חלק מהחברה שהוא עובד בה, על איך שהוא סתם משלה את עצמו, נותן את הנשמה כאילו זאת הייתה החברה של אבא שלו כשבועצם ברור שלא יצא מזה כלום. הוא לא יכול היה לסלוח לה. המוכרת ניסתה לעזור לו, והסבירה על סוגים שונים של גבינות. היחס בסופרמרקט הזה היה מאוד אישי, ובמובן הזה אפשר היה לטעון שהוא הלכה למעשה נמצא בחנות גבינות. אולי אפילו אפשר היה לטעון שהוא כן בפריז או בניו יורק. הוא הקשיב לה, למוכרת, ולאט-לאט, כמו בסרט, הקול שלה הפך לרעש עמום ברקע, בזמן שהוא המריא, המחשבות שלו המריאו. ככה זה קרה שפתאום הכתה בו ההכרה: גבינה היא העתיד. הוא צריך לקנות חברת גבינות, אולי אפילו לפתוח חברת גבינות משל עצמו, להיות יצרן של גבינות. כן, די לשעבוד, מעתה יעבוד בשביל עצמו, ומה שלא יקרה, לטוב ולרע, לפחות ידע שהוא גבר של ממש, לא עבד של איזה תאגיד. לפחות יוכל לישון בלילה בידיעה שאף יצרן מפוחיות לא מתעשר על גבו, על גב השעות שהוא משקיע, והנשמה שהוא נותן – ממש ככה, אולי זה נשמע סתם ביטוי אבל במקרה שלו זה פשוט תיאור מדויק של מציאות, את הנשמה שלו הוא נתן לחברה הזאת – וכל זה בשביל מה? בשביל משכורת? משכורת? היא הרי כל כך צודקת, אשתו, מה הוא היה עושה בלעדיה, איך היא גרמה לו לראות את זה פתאום? הוא מבין עכשיו שבמשך כל החיים שלו עד כה הוא נע בכיוון הלא נכון בכלל בלי לדעת, כמה מפחיד, עד שהיא נתנה דחיפה קטנה, עדינה, כמו שרק אישה יכולה, בדיוק בכיוון הנכון. הוא חטף את הגבינה מהידיים של המוכרת ורץ החוצה בלי לשלם. זה קרה מרוב התרגשות שהוא לא שילם, אבל גם, כשחושבים על זה, לתשלום או אי-תשלום לא הייתה משמעות של ממש במקרה הזה, היות שבקרוב הוא יהיה היצרן הגדול בעולם בתעשיית הגבינות, כך שבהסתכלות רחבה אפשר לטעון שהוא יהיה הבוס של אותה מוכרת גבינה, או לכל הפחות שהוא לקח דוגמית של הסחורה שבבעלותו. הוא רץ כל הדרך הביתה, והתפרץ לדירה בסערה כדי להכריז בפני אשתו, צדקת, את שומעת, את צדקת, ואני הולך להתפטר ולהקים מפעל לייצור גבינה! אבל אשתו כבר לא הייתה שם. אשתו הלכה לקנות חזיית תחרה אדומה לכבוד סצנת הסקס האחרונה בחייהם המשותפים, כדי שיהיה כמו שצריך. מי יודע, חשבה לפני שסגרה את הדלת, אולי אפילו איזה חוטיני.

אבל הוא חשב שהיא עזבה אותו, שמרוב תסכול היא החליטה שהוא פשוט לא שווה את המאמצים שלה, ועזבה בלי לדעת שבדיוק באותם רגעים, במחלקת הגבינות של הסופרמרקט השכונתי, נבט בו השינוי הגדול, ההארה, התובנה

בלב נְלָבְקִי, הרחוב ההומה ביותר של המרכז המסחרי בוורשה היהודית, שכן גן קְרֶשֶׁיִנְסְקִי. ברחוב שכל מטר בו היה שווה זהב אפשר היה למצוא שטח רחב ידיים מגודר בחוטי תיל, שבצבצו ממנו עצים וענפים מכוסים עלים ומחטים. העצים לא היו מטופחים ומעוצבים כמו בגני הגויים, ועליהם לא היו ירוקים כל כך. אבל היהודים לא ראו בכך שום חיסרון. המראה הצהבהב והחולני במקצת של העצים דווקא קירב אותם לליבו של המבקר היהודי.

היה עוד גן, במרכז יהודי אחר, באזור שער הברזל – הגן הסקסוני. הוא היה גדול ויפה הרבה יותר מקרשינסקי, ואף על פי כן הוא לא היה חביב על היהודים. הם היו מטיילים בו ומסתלקים מיד. ראשית, הם לא יכלו לשכוח עדיין שלפני המלחמה, בימי ניקולאי, עמדו לפני השער ז'נדרמים רוסים ואסרו על כל יהודי בקפוטה ובכובע חסידי להיכנס; הגן היה מיועד ל"אירופאים" בלבד. שנית, חלק משעריו של הגן הסקסוני פנו לרחובות הלא יהודיים, קרולבסקה וכיכר ססקי. בשערים הללו נהגו להיכנס בשעות אחר הצהריים ובימי ראשון חיילים או סתם גויים וגויות. הם התמזמזו שם, התנשקו בפרהסיה, ולפעמים גם לגלגו על זקן ופאות. יהודי דתי שהתיישב שם לרגע היה יורק הצידה, לוחש "שקץ תשקצנו" ומסתלק מהגן בצעדים מהירים. עוד חיסרון היה לגן הסקסוני: בקצה השבילים ניצבו פסלים – גברים עירומים ונשים בחזות מגולים, שדקרו בהפקרותם עיניים יהודיות.

גן קרשינסקי היה סיפור אחר לחלוטין. השער הראשי לגן הזה היה בנְלָבְקִי, הרחוב שלא־יהודי היה נמנע ממנו ומגיע אליו רק אם לא נותרה לו שום ברירה. השער השני פנה לשוויינטוֹיֶרְסְקָה – רחוב עם שם גויי, שכמעט לא ראה גוי אחד בעיניו, והשער השלישי פנה לכיכר קרשינסקי, שהתגוררו בו רק סוחרים יהודים. לא רחוק מהגן שכנו הרחובות מילה, סטווקי וניסקה – מרכזם של אנשי העמל היהודים. הגן היה אחד משלהם, יהודי בכל מאודו. לא רק שגוי לא נראה בו, אלא שאפילו יהודי דובר פולנית צריך היה לחפש בנרות. יהודים הרגישו שם בני חורין, כמו בארץ ישראל.

* ספרו של בני מר, "סמוצ'ה: ביוגרפיה של רחוב יהודי בוורשה", עתיד לראות אור בקרום בהוצאת מאגנס.

בגן קרשינסקי אפשר היה להרגיש בבית. יהודי התיישב על ספסל ומצא מיד עם מי לדבר ועם מי להתווכח. על מה לא דיברו שם? רצית מסחר – קיבלת מסחר, רצית מלחמה – קיבלת מלחמה. דיברו על הרבי, על פוליטיקאים, על טלגרף ורדיו ועל שבע חוכמות. אם מישוהו הביא עיתון, מיד הוא קרא אותו בקול כדי שגם כולם מסביב ישמעו משהו.

ולמה רק לשמוע? אפשר היה גם להציץ. אחד קורא את העמוד הראשון, והשני מסתכל בינתיים בעמוד השני של העיתון. שלישי מתכופף ורביעי קורא מאחור. מושכים את העיתון לפה, מושכים אותו חזרה לשם, וכבר קורא בו מניין שלם, מפרש את מה שנכתב ומוסיף סברה משלו, הרי אי אפשר לסתום ליהודי את הפה; השני נוקט איפכא מסתברא, השלישי חושב ששניהם לא צודקים והרביעי מוכיח בעליל את ההפך. אי אפשר לשמוע כבר שום דבר, אבל מה זה חשוב: העיקר שיהודים מתווכחים.

אחד מאמין שכל זה הבל הבלים, והוא שולף מהכיס משניות ובתוך כל המהומה מתנועע ושר בניגון הגמרא: "יש מביאין ביכורים וקורין [את פרשת 'ארמי אובד אבין]', מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין". וכבר עובר שם משב של ארץ ישראל, של פרדסים וכרמים, שצמחו בהם פירות והובאו מהם ביכורים. היהודים נזכרים שהשכינה בגלות וכבר הגיע הזמן לגאולה. אחד מהם נאנח, והשני רוצה להסביר לו מה לעשות בארץ ישראל עם הרכבות בשבת. האם ישבתו, או שנהג ערבי ינהג בהן באותו יום – כי הרי, הוא מסביר, יהיו גם גויים בארץ ישראל, קונסולים ונציגים של מדינות זרות, ואין לומר, מוסיף היהודי בניגון הגמרא, לגוי ועוד לדיפלומט, שבשבת הוא צריך לשבת בבית. אחר רוצה לדעת אם יקריבו קורבנות; עונה לו אחד הצעירים שהזמנים הברבריים של הקרבת קורבנות כבר עברו מן העולם, ושלישי מאמין שגם בשבת ייסעו והנהג יהיה דווקא יהודי. השומעים מתרגזים ושואלים "מה זאת אומרת?" הדתיים מאמינים שהאשמה בציונים, ששולחים לארץ ישראל נערים ונערות בקיבוצים. אחרים אומרים ש...

והכול שוקק ואי אפשר לשמוע שום דבר. רק היהודי שלומד משניות אינו מסתכל סביב. כאילו הוא היה לבדו הוא ממשיך ללמוד בניגון: "הגֵר מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר אשר לנשבעת לאבותינו לתת לנו..."

*

לא רק המבוגרים הרגישו שם בבית, אלא גם ילדים יהודים. בעיקר הילדים שמיד אחרי ה"חדר", והחומש עוד בידיהם, היו רצים לגן קרשינסקי. הם שכחו שהם בגלות ולא פחדו שם מילדי הגויים, שמהם רעדו בלכתם ברחובות הלא יהודיים. הכול בגן הזכיר להם תמונות מן החומש שהם למדו ב"חדר": הגבעה הקטנה

ליד השער של נלבקי נראתה בעיניהם ממש הר סיני, שעליו קיבלו את התורה. האבן שיצאו ממנה מים הזכירה את חטאו היחיד של משה רבנו. הילדים נעמדו ליד האבן ושיננו: כשריבנונו של עולם ציווה על משה לדבר אל האבן שתוציא מים, במקום לדבר אליה הוא הכה אותה. הילדים הביטו באבן בצער, ולא אחד מהם רצה לטפס עליה ולבקש סליחה על חטאו של משה. אלא שהיא הייתה מוקפת בחוטי תיל ולא היה אפשר להתקרב אליה. בצער רב הבינו הילדים שעדיין לא הגיעה העת למחול על החטא.

באמצע הגן הייתה בריכה. ברבורים לא שחו בה, כמו בגני הגויים. אימהות דתיות היו באות לשם בראש השנה ל"תשליך" בבגדים לבנים שלבשו בבית הכנסת בתפילה; הן נעמדו על שפת המים, הפכו את כיסי הבגדים והשליכו למים את כל עבירות השנה שעברה. הילדים נזהרו מאוד שלא להתקרב למים, כדי שלא תדבק בנעלי החג שלהם עבירה מגולגלת, שבגללה הם עלולים להישרף בעולם הבא.

בין הערביים היו ילדי ה"חדר" משחקים בסוסונים. ביד אחת החזיקו במושכות, ביד השנייה הידקו את החומש שהביאו מהחדר. באמצע המשחק הם היו נזכרים שעדיין לא שיננו את הפרשה שמחר יצטרכו לחזור עליה באוזני המלמד. הם היו מתיישבים על הארץ ובגן נישאו קולות הילדים: "כי ייקרא קן ציפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ, אפרוחים או ביצים – שלח תשלח את האם ואת הבנים תיקח לך".

*

הגן נפתח עם שחר, ומיד הופיעו בו מבקרים: זקנים יהודים המתגוררים בדירות צרות בחצרות עניות. כל הלילה נחנקו שם, השתעלו בלי הרף וציפו לצאת עם בוקר לאוויר החופשי. עם עלות השחר הם התלבשו, נטלו איתם את תיק הטלית והלכו להתפלל. לפני בית הכנסת ביקרו בגן, התיישבו על ספסל, קראו את התהילים-שלימים והתפללו קצת מראש. את הברכות קראו בקול, ושכניהם לספסל התנדדו וענו "ברוך הוא וברוך שמו" ו"אמן". אחד הגיע לסוף הברכות, ואחר התחיל "ברוך אתה מלך העולם... להבחין בין יום ובין לילה". "ברוך אתה... שלא עשני גוי" – ושוב נשמעו הברוך הוא והאמן.

לאט לאט התחלפו המבקרים בגן. הזקנים הלכו לבית הכנסת ולשטיבלך, ובמקומם באו "שוכתים" ופועלים עונתיים, שהיו רגילים ללכת בכל בוקר לעבודה. היום שבת בית המלאכה שלהם, או שהעונה נגמרה. הם רגילים להשכים קום, ולכן הלכו לגן קרשינסקי. הפועלים ישבו מודאגים ודיברו על מקומות העבודה שלהם, על מנהלים ועל תעשיינים, שפושטים את עורו של הפרולטריון. עוד מעט יפתחו האיגודים המקצועיים והם יקומו ויעזבו את הגן.

אחריהם בא כוח עבודה "מיותר" – צעירים מובטלים, שעוד לא טעמו בחייהם טעמן של עבודה ומשכורת. הצעירים היו לבושים בדלות ופניהם היו חיורות ומגודלות שיער. הם היו קמים מאוחר, כדי לרעוב פחות במשך היום. בצהריים הם תפסו את ספסלי הגן והתבוננו בכרכים העבים ששאלו בספריית בֶּרְסֶלְר או ב"חיים עצמם". הספרים הסבירו להם את הסיבות לכך שהם מובטלים ורעבים. על ספסלי הגן פרצו דיונים בשאלות הלאום, סוציאליזם, מהפכות. הם היו מתווכחים על מלחמת המעמדות, על טרור. לפעמים היו הוויכוחים נגמרים במכות, אבל למחרת הם שוב היו נפגשים ומתחילים הכול מהתחלה.

פעם אחת נקלע לתוך קבוצה כזאת יהודי דתי וניסה להסביר להם שהכול מן השמים. כל חילוקי הדעות בין המובטלים היו כלא היו, והם התיישבו להצביע אם יש אלוהים בעולם. ברוב קולות הוחלט שאין אלוהים, והיהודי הדתי ברח בצעקות "טפו עליכם".

בין אורחי הגן הקבועים היו גם מטפלות, שטיילו שם כל היום עם עגלות ילדים. רוב המטפלות היו נערות מהפרובינציה, שבאו לוורשה כדי ללמוד. הן חלמו על בתי ספר ואוניברסיטאות, על דוקטורט, להיות רופאת שיניים או מורה לפחות. הן לא הצליחו בכך, ולכן למדו קורס או נעשו מטפלות לעוללים. הן הקשיבו במרירות לדיוני המובטלים ולקחו חלק במלחמת הפרולטריון או נהפכו ללוחמות לאומיות. הן התאגדו והקימו שלושה איגודים: תומכות העברית נקראו גננות וצעקו לילדים "הס". היידישיסטיות קראו לעצמן בידיש מטפלות וצעקו על הילדים בשפה זו. החלק השלישי, האינטליגנטי בעיני עצמו, נקראו "וויחובוטשיני" ודיברו עם הילדים פולנית. בינן לבין עצמן ועם המובטלים הן דיברו יידיש.

בערב נכבש הגן על ידי העובדים מנלבקי ומגנשה. אחרי סגירת החנויות הם באו לגן לשאוף אוויר ולהתרועע. מרוב שיחות עם הקונים במשך כל היום נעשו הבחורים והבחורות שנונים. הם התיידדו בקלות ודיברו זה עם זה כמכרים ותיקים. אחרי שהחשיך הם חיפשו פינה לא מוארת כדי להרגיש בה חופשיים ממבטי העוברים ושבים. מפעם לפעם נשמע קול נשי צעיר ששר שיר געגועים או התמוגג על מחמאה של בחור.

*

בסביבות חצות נשמע קולו הצרוד של רעשן: השומר הודיע על סגירת הגן. הזוגות קמו בעצלתיים מן הספסלים, הבחורים אחזו בזרועות הבחורות ופנו לצאת.

מתוך הספר "ורשה היהודית", 1954

אורין רוזנר שירים

על הגשר

גם אני רצתי אחרֶיךָ, יונתן, כי פחדתי שישנו את כוון ריצתם. לא רציתי
לראות את הדם שלי יורד משם, ולא כתבתי שום שיר מעולם, למרות
שידעתי שאני כזאת כמו שאתה כזה, אני לא הסכמתי לאבד את הראש
בשביל זה.

הגופנפש

אנחנו גופנפש, מפלצת עצמנו
אנחנו רוצים לאהב
בגופנפש שלנו, אנחנו רוצים שגופנו יישן בזרועות
ונפשנו תישן בזרועות,
אבל לפעמים גופנו ישן ונפשנו איננה נרדמת
או שנפשנו ישנה וגופנו ער.
כשאנחנו עיפים כל כך
אנחנו בוכים אל ידינו
גשם חם מאד
עד שבנפשנו צומחות רקפות
ובגופנו אנחנו שוטפים את פנינו
ופנינו אינן נשטפות.

"הגן היהודי" הוא פרק מתוך הספר "ורשה היהודית" מאת משה זונשיין,
שראה אור ב־1954. מחברו נולד וגדל בשכונה היהודית של ורשה, מורנוב,
ב־1906, וספרו "ורשה היהודית" הוא יותר מ"מצבה לבית העלמין הזה",
כפי שכתב במבוא. ספרי זיכרונות רבים שנכתבו לאחר השואה ניסו
להילחם בשכחה העתידיה באמצעות עדויות, תעודות ותמונות אותנטיות.
ספרו של זונשיין אינו מסמך היסטורי ממש: אין לדעת אם הדמויות הנזכרות
בו אכן "היו באמת"; ייתכן בהחלט ששרה'לה מוכרת העיתונים, יוסל הסבל
או אהרן הסרסור רק משל היו, ועם זאת הדמויות הללו מלאות חיים בכרטי
הספר, שכל אחד מהם הוא סיפור בפני עצמו: סיפורו של רחוב (נלבקי,
גנשה, סמוצ'ה וכיו"ב), של בתי הספר או של דמויות ואירועים מיוחדים.
זונשיין כמעט אינו משתמש בגוף ראשון, וספרו אינו אוטוביוגרפי: משפחתו
אינה מתוארת בו במישרין, וקשה אפילו לדעת באיזה רחוב שכנה "החצר
שלי". ואף על פי כן היכרותו המעמיקה עם הנפשות הפועלות וכוח התיאור
שלו מאפשרים גם לנו, הקוראים בספר, להכיר מקרוב את הדמויות הללו,
כאילו הן מתהלכות בקרבנו. אחרי בואו לארץ היה זונשיין לחשב של משרד
העבודה, ושימש בתפקידו עד מותו ב־1960, בן 54. אולי דווקא מכני שלא
היה סוכר מקצועי בחר באופן הסיפור הזה שבין בדיון להיסטוריה, ז'אנר
שעשה לו שם עשרות שנים אחר כך, מאז ו"ג זבאלד.

גן קרשינסקי, שחבר במלחמת העולם השנייה, הוא היום אחד הגנים
המטופחים בוורשה. אבל רחוב נלבקי שכנו אינו קיים עוד, וכל שנותר ממנו
הם אבני הכביש שלו ופסי החשמלית. האנשים המתוארים בפרק לא נראו
בו כבר כשנכתב, אבל היום נהנים מהגן תושבי ורשה העכשוויים. גם היום
אפשר למצוא בו בריכת מים, שבילים ועצים, והוא נסגר כלילה; בשעת
בוקר מוקדמת בשלהי אוגוסט 2018, כשיצאתי לרוץ בו, כבר ישבו בו כמה
מובטלים; אחר כך הגיעו האימהות והמטפלות ואחריהן הילדים, ובין לבין
הלכו העוברים ושבים.

*

לְאֵט אֲנַחְנוּ לומדים
 לְמַדד מְרַחֲקִים בְּאַהֲבָה
 אֵיךְ לְקַרֵב אָדָם זֶר לְחַזְנוּ
 אֵיךְ לְבַקֵּשׁ מִן הַזֶּר קִרְבָּה
 לְאֵט אֲנַחְנוּ יְלָדִים רוֹקְדִים סְלוּאוּ
 בְּמַסְבּוֹת כְּתָה
 יְדִינּוּ מְקַרְבוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן מְרַחֲקוֹת
 הָאֲהָבָה מְלַבֶּשֶׁה אוֹתָנוּ
 לְפָנֵי שֶׁהִיא מְפַשֵּׁטָה.

אינקרנציה

חֲכִיתִי לְאַהֲבָה אֲמִתִּית
 לְרוּחַ שְׂתַדְמַע מִן הַבָּשָׂר
 כְּשֶׁכֵּל הַזְּמַן הַזֶּה
 הַבָּשָׂר בִּקְשׁ לִהְיוֹת לְחֵם
 הַגּוֹף בִּקְשׁ לִהְיוֹת הַנֶּסֶס הַקְּרוֹב
 הַתּוֹפֵחַ
 הַמְּשַׁבֵּיעַ גּוֹף אַחֵר
 כָּל אֵיכָר בִּקְשׁ לְדַבֵּק יַחַד
 כָּל אֵיכָר בִּקְשׁ פְּשוּט לְהִשְׁאָר.

*

כְּשֶׁשָּׁכַבְנוּ
 הָיִיתָ רֵאִי, פָּנֵי עַל פָּנֶיךָ
 עֲנֵדָתָ אֶת הַמַּכְעָר
 וְהִיפָה שָׁבִי. רֵאשֶׁךְ הָיָה זָאב
 וְגוֹפֶךְ אֵילָה. בְּשָׂרִי נִמְלֵט
 וְשָׁקֵט בְּבִשְׂרֶךָ. הַכֵּל נָמַס
 וְנִטְרָף מִלְּבַד עֵינֶיךָ
 שְׁנֵי אֵיִים כְּהִים לְשַׁחוֹת אֲלֵיהֶם
 שְׁמִיכָה שְׁחַרְהָ לְהַתְּכִסוֹת.

אחי הקטן

מְדוּעַ הוֹסַפְתִּי לְהַכּוֹת אוֹתְךָ כְּשֶׁבְכִיתָ
 יְדֵי כְּבָר הָיוּ מְלוּחָחוֹת.
 בְּאֵיזָה צְמֵאוֹן הִסְתַּכַּלְתִּי
 בְּמֵיִם שִׁצְאוּ מִפָּנֶיךָ.
 אִם הָיָה אֱלֹהִים הוּא לֹא נִכְנַס לְחֻדְרֵנוּ.
 אֲנִי יוֹדֵעַ שִׁכַּלְתִּי לְהַרְגֵךְ אוֹתְךָ
 אֲבָל הֵינּוּ יְלָדִים. אַתָּה יוֹדֵעַ,
 יְדֵי לֹא הָיוּ מְסַפִּיק גְּדוּלוֹת.

העולם מנשק את העיור על שפתי

העולם מנשק את העור על שפתי
עד שעניו נעצמות. כל מה שהוא רואה ורד וחס
והעולם נוגע בו בלשונו
העולם עוצם את עינו על שלו
ונושם על צוארו כמו על הר משלג
וכשהוא נופל העולם רוכן
ומנשק את ברכו
ומשיב את החיות אל מחלותיהן
ומפיל את המפולות על ברכיהן
ולוחש, כמה השפתיים שלך רכות.

יש לאהוב

יש לאהוב
מפני שבילדות
למדנו עצמנו לדבר עם זרים
יש לאהוב
מפני שבקשנו מהם לומר את השעה
גם אם לא ידענו שיש זמן
יש לאהוב
מפני שהיה זמן אחר
שבו משהו אהב אותנו
יש לאהוב
משום ארכו של הלילה
ובעקר משום עמקו
יש לאהוב
מפני שעדין אנו משאירים
את האור דולק בחדר האמבטיה
יש לאהוב
מפני בדידות הצואר

משום שאנחנו רחוקים אפלו מגופנו
יש לאהוב
מפני הגשם ומפני הזקנה
שלאט מפוררת את הגוף לסכר
יש לאהוב
משום ההתעוררות באמצע הלילה
והאור מן המסדרון
והשעה שעודנה בלתי ידועה.

תומאס הקדוש והפצע באלוהות: משל תאולוגי-מטפיזי

בציור של קרוואג'ו תומאס הקדוש מחדיר אצבע לפצע בחזהו של ישוע. אם לא יראה בעיניו את פצעי המסמרים שריתקו את גוף המשיח אל הצלב, אם לא ייגע, לא יוכל להאמין בלב שלם כי לפניו עומד ישוע, מורו ורבו. הספקנות של תומאס נחלצת כדי לבחון אם ישוע זה שלפניו מתחזה או אם אמת היא שכן האלוהים נצלב והומת וקם לתחייה וניצב כעת מולו בפנים מלאי חמלה, דומים כל כך לפני ישוע הזכורים לטוב. תומאס הקדוש זוקף את האצבע המורה, זו המסדרת את העולם בהצבעה ומצמידה שמות לעצמים. בעזרתה יחקור: הוזה גופו, הוזה דמו?

ישוע מסיט את הבגד המכסה את גופו. אצבעו של תומאס מרחפת תחילה באוויר בינו לבין החזה החשוף. עוד רגע וידחק את אצבעו אל חקר בשרו של המשיח, שאמור היה להיות מוטל מת והנה מיישיר אליו מבט אוהב. יראת הקודש מקפיאה את תומאס מצלול אל תוך הלוע המוגלתי שמקלקל את שלמותו של העור הבהיר והענוג, זכר להתנקשות באלוהים. הוא משתנה עוד רגע חרד אחד. אז אוחו ישוע בידו של תומאס ומדריך אותו אל תוכו. האצבע של תומאס מתדפקת על דלתות הדם הקרוש ללמוד את מה שלא ידעה. היא נמתחת משורשה עד קצה, כושר החישה שלה מתחדד כאילו מחמת ההדרכה הקדושה נוספו לה עיניים, אוזניים, אף ולשון משלה.

במעמקי הפצע בשר האלוהים החם דבק בעור המחוספס, בשערות הקטנות, בציפורן הלכנה. נדמה שהאצבע הקורעת לה נתיב בגלדים נקלפת בעצמה בשילוב בשרים חקרני זה. היא שועטת אל חקר הבשר, אל תוך עומקה של האמת הרכה, אל הפצע באלוהות כמצביא המפקד על חיל התבונה. לחקרנותה של האצבע המורה של תומאס אין מעצור, שכן הממשות – היא בעצמה או בקליפת זיופה – רק היא תשביע את יצר הידיעה של האצבע המורה של תומאס הקדוש, אפילו במחיר הישרפה במעמקי הבשר האלוהי.

לא דברי תוכחה ביקש ישוע ללמד את תלמידו על כי התנה את אמונתו בהוכחה, לא ביקש להשפילו, לא לסלקו מעליו ומעל חוג שליחיו. ישוע ביקש גם הפעם ללמד חמלה. קרוואג'ו מטה את ראשו של ישוע ומסתיר את המבט האוהב והרך של מי שהוא אלוהים ואדם, של מי שהוא רועה ושה. במבט

הוזה הכריע בן האלוהים את הספק. הוא שואל את תומאס: הנוכחת? הנוכחת בי? תומאס אינו עונה. החום הלח של הבשר האדמדם צורב אותו ברגע אחד אל-זמני שיש בו כדי להרוות ידיעה בכל הספקנים כולם. אצבעו של תומאס רועדת כשהיא מורה: זה המקום. זה פצע השתייה, פה החל עולם ופה מלואו יחדל. אלה השמים, זו הארץ, זו הצלע שמאדם לוקחה והייתה לאישה, זה הסדק בתיבת הגומא שזופת ונאטם, זה המזבח בהר המוריה, כאן נחצה ים סוף וכאן נאנסה תמר.

משנפל פרגוד הספקנות של תומאס יכול הוא למשש נכוחה: בין רקמות הבשר החיות לאלה המתות, בין נביעה של דבר מה לבין התהום של אינותו, תומאס מרגיש חוט דקיק, טווי מרקמות שאינן חיות ואינן מתות. תומאס נוגע בזהירות בקצה אצבעו אחוזת המורא בסף, בליבתה הקודחת של הסיפיות, שאפילו גאונותו של קרוואג'ו לא עמדה לו כדי לחקותה בכתמי אור וצל. נחיריו של תומאס מתרחבים, שפתו העליונה נקפצת, גבותיו מורמות והן מקפלות שבעה קפלים ברקיע מצחו. הסיפיות האלוהית היא שמגשרת בין הפצע הפעור באלוהות לחיים היונקים ממנו, היא כורח נע, רודף, מושכת פנימה והודפת החוצה. לא במילה, לא באש, לא בחזיונות ולא בקולות: מגע העור הוא שגילה לתומאס כי הסיפורים מצופפים כולם זה לצד זה לנצח אל-זמני על החוט המסדרוני באלוהות, ואין להם אלא להישאר שם ולהיקרע, להישאב אל הריק ולהיזרק אל שפתו, להימתח לאלף פצעים, מצידם האחד נאספים לתחילתם, ומן הצד השני מוקאים אל סופם, ועודם מתממשים ומתאינים ללא ראשית וללא גאולה.

אצבעו של תומאס הקדוש מגששת בין הסיפורים באלוהות, עורה הקשה והיבש נוגע באדם ובקין ובשרה ובכת פרעה ובדוד ובתומאס הקדוש. ציפורנו האכולה מדגדגת את סיפורו שלו עצמו, הניצב גם הוא על הבלימה הבראשיתית שהיא תחילת כל הדברים וסופם. או אז ידע תומאס שישוע, נביאו ואהובו, ניצב לפניו (וכשיפנה תומאס אל המזרח לחולל שם ניסים וללמד את תורת המשיח בעמים ובארצות יאמר כי פצע זה אסור שיחלים לעולם: "והיה ויעלו גלדים לרפואת הפצע באלוהות, צאו לקלפם. בן אדם, אחי כהה העור, שמור על הפצע באלוהות מדמם תמיד, אחרת יקיץ הקץ על הכורח המניע, תמצית כל הסיפורים כולם").

ומה על ישוע? מה חש כשנגעה אצבעו של תומאס בפצע המודלק? האם כאב לוי? תומאס לא ידע אם האלוהות יכולה לחוש כאב, כמו הייתה אחרון ברואיה. האלוהות, שהיא-היא הממשות בראשוניותה וטהרתה, האין היא חסינה מפני ייסורי הגוף? תומאס תהה על טיבו של הכאב, זה שממרר את חיי הברואים בני

חווה פנחס־כהן שפת החלונות

“אין דבר בקולה של הציקדה/ שרמו כמה מהר/ היא תמות”.

הן נמצאות בכל מקום, הציקדות, בתוך העצים ובתוך העשבים, ליד הבתים, בין השבילים ופחי האשפה, אבל בעיקר בצמרות העצים. העצים מוקפים באי, והאי מוקף ברעש ציקדות וכים. הציקדה היא אותו חרק רעשני, חסר גלגול. ניסור שאי אפשר לשלוט בו בכפתור או בכל דרך אחרת. נוכחות בלתי פוסקת – הענפים ענפי הדולב והקול קול הציקדות. אצלנו, בצלע המזרחית של הים התיכון, במקום שבו ישבו הכנענים, לא היו ציקדות בחצר. מתחת לקוזארינות או בין הענפים היו צרצרים וצפרדעים. “ועשתה הספינה את דרכה כל אותו הלילה והבוקר” – זה המשפט שליווה אותי כל אותם ימים על האי. אבל הסיפור שלנו נע בין לילה אחד לבוקר, ושוב לילה ובוקר.

בלילה ההוא הלכנו בין הרחובות הצרים בערב הקיצי, כל העיר נהרה אל החוף. הבתים היו נמוכים, החלונות בגובה המותניים שלנו, ומאחורי וילון התחרה אפשר היה לראות מיטה סתורה, או גבר גדול כרס יושב ליד מחשב לבוש בגופייה לבנה. אהבתי במיוחד חלון תחרה הנעוץ בדלת נמוכה, ובלילה כשדלק האור מפנים הבית ראיתי אישה זקנה ששפתיה צרות ועיניה במשקפיים ישובה ליד שולחן קטן, עיניה נעוצות בטלוויזיה, שעמדה כנראה מעבר לקיר החיצוני, ועיניה עסוקות בסריגה. משמאלה, כלומר מימינו של החלון, הבחנתי במיטה גדולה, שם שכב גבר מבוגר. את כל הפרטים קלטתי בחטף תוך הליכה לצידו של יאן, שקיוויתי שלא יכעס על סקרנותי ונימוסיי.

יצאנו מהסמטאות בעלות שמות הערים, בדרך כלל של ערים בצד התורכי, שמשם הגיעו המהגרים היוונים – אפסיס, איזמיר. יצאנו מתוך הסמטאות הרוחביות אל האנכיות היורדות אל הים והמשכנו צפונה מהמפרץ, צפונה מהנמל, צפונה מהטברנות המוזיקליות לעבר חוף קטן, חוף מסתתר בלילה לא מואר. חוף ומפרץ הפונים אל הירח העולה באיחור מאחורי ההרים. אורות של ספינת תענוגות המשייטת במפרץ ומוזיקה היוצאת מהסיפון מילאו את חלל הלילה. אנחנו ראינו אך היינו נסתרים. הגוף שלי היה מלא בנשמה כואבת. השיחה האחרונה עם שאול דרך החלון במחשב המשיכה לקנן ולפזר סוג של ארס אל הדם. מבחינה גאוגרפית הוא בארץ אחרת, מבחינתי הוא היה נוכח עד כאב ונעדר והשאיר אחריו חלל ריק על פי מידת גופו על המזרן הריק.

החלוף. מה הוא מבקש בעיניו את העצם או את הבשר? מבקש הוא להזכיר שהגוף כואב כי הוא טמא ופגום, אך לפחות הרי הוא קיים, והאדם נזכר ואומר: במקום הזה ובזמן הזה הרגשתי כאב, היה זה כמו אדוות של מצוקה, אחת מתפזרת והנה אחרת באה במקומה להעיק, פניי שונו בעוויתות, לא הייתה בי מחשבה אחרת מלבד ההכרה בדקירה מתחת לעור ובעובדתיותי, במקום ההוא ובזמן הזה. כשחדר תומאס לפצע באלוהות, לחץ באצבעו על טבור ההתאיינות, האם הממשות עצמה נתקפה בפרץ מודעות לעצמה, לעצם עובדת קיומה? תומאס לא יכול היה לדעת בבטחה, כאן הוצב גבול לידיעתו, מעבר לו יכול היה רק לנחש: פניו של ישוע נותרו שלווים, הוא ליווה את צאן תובנותיו החמקמק של תומאס תלמידו במבטו.

לא היה לי שוע צורך לשאול את תומאס שוב אם נוכח באלוהות, כי הוא ראה. תומאס רוכך ונשא עיניו אל ישוע: רבי, אלי. הוא ניסה לאצור בזיכרונו את החמימות של הבשר, את הסיפיות, הנביעה, התנועה הערה של כובד הפעירה – את כל אלה עקד אל חיקו לבל ייעלמו, אך כשמשך את אצבעו בחזרה מתוך הפצע, לא היה בטוח כמו לפני רגעים אחדים שזה גופו, שזה דמו.

שתקתי לרגע, המילים המלוחות נתקעו בין גרוני לשיניי:

I want to tell you something and forgive me.

What? Go on.

I feel very lonely tonight.

You shouldn't feel this way; I am here with you all day and night.

מתי שמעתי מילים חמות ופשוטות כל כך? היה משהו בקול שלו שמילא את החור הגדול בבטן, את החרדה המציפה בכוח אחר. ידעתי שאיתו אוכל לעבור את הלילה הבוגדני שהעיק עליי במלוא עצמתו. ביקשתי שמישהו יחכה לי על החוף. לאט הבחנתי בצללית הגבוהה של יאן. הוא שחה מהר ממני ועמד שם מביט אל הים. מגבת הקיפה את מותניו. עמידתו הייתה פסוקת רגליים, ידיו על מותניו ועיניו אל תוך החושך המואר.

פרשתי את הצעיף התורכי הפרחוני על החול והאבנים, והוצאתי מהתיק שני אפרסקים ושני שזיפים. ישבנו מול הלילה והים זה ליד זה, הוא ליטף את כתפי לרגעים חטופים, ובנגיעה הזאת הפעיל מתג פנימי, ודמעות החלו לזרום מעיני בחסות החושך הגדול. דמעות קטנות, לא הדמעה הגדולה הרוחת ששכוחה להביא סערה, דמעות של עלבון. דמות אחת מתוכי הייתה שקועה בעלבון ובכאבי הגוף, ודמות אחרת התבוננה עליי מבחוץ בעין אחרת. דמעות הילדה הקטנה העזובה המתעוררת ותובעת את מקומה בחייה של אישה גדולה. איך אפשר ליאן בחושך הזה מהו הנוזל האפור והצמיג המציף אותי? איך אומר לו: אל תעזוב אותי לבד, אתה מפריד ביני לבין השד האורב לי בתוכי? ישבנו זה ליד זה, מגירים את מיץ הפרי המתוק לתוכנו. לאט ובשקט, שום דבר לא האיץ בנו, וכבר התחלנו לדבר על הכוכבים ועל שמותיהם בשפות שונות, וביקשתי בתוכי שלא ייגמרו שמות הכוכבים, שלא ייגמר הרגע הזה, שלא אשוב לחדר. לא אוכל להיות לבד בלילה הזה. ישבנו לאיטנו. מיץ הפרי זחל על עורי ונספג בגד הים, מורגש ולא נראה, עד שהרוח שינתה כיוון. ישבנו בשתיקה. ליאן היה ברור שבתוך האישה שלי ידו יש ים פנימי סגור ואין-סופי. יש משהו שהתגנב מתוך עולמה אל המקום המיוחד הזה המנותק בין החצר למסלול הסמטאות היורד אל הים. משהו זחל ותפס מקום ושינה את צבע הפנים, את החיוך והצחוק. הוא לקח ממני את תרמיל הגב עם המגבות, והתחלנו את הדרך מעלה דרך הסמטאות אל החדר, אל הדירה... עולים לאט מהעיר התחתונה, מהמפרץ אל העיר העליונה העתיקה, אל הסמטאות המוליכות אל הבתים השונים זה מזה, לעבר כנסיית סנט אנטוניוס. המקום היה חדש לי, ויאן דאג לתת לי מפתחות וסימנים למצוא את דרכי.

אנחנו נפגשים בהווה מתמשך בחלונות או בשורות טקסט כתובות. השיחה האחרונה שאירעה אותי עם מועקה שהתבטאה בכבודות הגוף ובהצפה סביב העיניים. הגוף היה כלי המכיל נוזלים אפורים ומרים, והעיניים צרכו מהנוזל היוצא מתוכי ופוגש את הים המלוח. יאן לא אמר דבר. יש לו סוג של שתיקה שאינה משאירה אחריה ריק. שתיקה שמאחוריה חיוך. שתיקה שאינה מכאן. הגענו אל מפרץ, צפונה מהנמל, קטן ואפל. עוד אני עומדת בפליאה מול שפע אורות אוניית התענוגות במפרץ שמנגד, יאן כבר שחה אל הים וחיכה להצטרפותי. נכנסתי ושחיתי מתוך רצון להשתחרר ולהוריד ממני את משא המועקה. בכל גופי חשתי שמחה בנגיעת המים בעור, בהצפה, אבל הרגשתי איך חוט הקשור לאבן של תסכול ועצב מושך אותי מטה, למצולות. המים כיסו את ראשי כמו שמיכה, כאילו אומרים לי, כבר לילה, נוחי, שני, שקעי ושקי למנוחה בתוך המים החמים המערטלים הנעים מכאן לכאן. הרגשתי את ההרפיה חודרת לגוף, את הוויתור על המשאות הרובצים על כתפיי ובין שני שדיי. צלילה איטית של הגוף מטה כשידיי פשוטות לצדדים ועיניי עצומות. חושך בחושך נוגע. כשנדמה היה לי שהשקט עטף ויש סמיכות בדממה ויתרתי על תחושת הגוף, רק הראש היה בועה מלאה ריכוז, ובין הריאות היה בלון כאב. השקיעה האיטית נעמה לי והסירה ממני אחריות או רצון. התמכרתי לתנועה של המים ולמשקל המושך אותי מטה או באלכסון. תהיתי מתי יגיע הגוף בקרקע או בנוכחות מוצקה. הידיים כבר פסקו לנוע. אולי ראיתי עצמי מבחוץ, כאילו הייתה מצלמה מתחת למים. סרט שראיתי על מותי במליחות האהובה. הרגשתי אדווה או תנועה נוגעת בחזה וברגליי, חשבתי על דג שחולף על פניי ואינו מזהה בי זרה כאן. שמעתי קול בעד המים. קול שחדר דרך המים הרבים שהיו מעליי, אולי זה יאן. לא ידעתי לזהות והתחלתי לבעוט. בעטתי וניסיתי לעלות, ונדמה היה ששקעתי כבר עמוק ואין יוצא. הריאות שלי החלו להיסגר וחשתי קלה, קלה מאוד. הראש היה כבד ומשך מטה והרגליים בעטו בשארית כוחן במים הרבים שהקיפו אותי. הוספתי את הידיים לתנועה ולפתע ראיתי כוכבים מעליי, ושקט המפרץ עטף אותי בחום מהביל. לאחר שהות שבה אספתי אוויר לריאות שהתרוקנו התחלתי לשחות בניגוד לכיוון האורות שבאו מהחוף שמנגד, לשחות אל החוף החשוך. ראיתי את צלליתו של יאן עם נגיעות של אור בקו המתאר של הראש שוחה לא רחוק ממני, לימיני. קראתי לו, והוא ענה בפשטות:

Yes.

הנה, אחרי המאפייה מתעקל הכביש ומגיעים לכיכר קטנה שבמרכזה עץ דולב גדול ועתיק שמתוכו צועקות אלף ציקדות ומימינו הסופרמרקט הקטן שמאחורי הקופה יושבת אישה גדולה כחולת עיניים, כמו מלכה, ומזיעה בחום יולי הים תיכוני. מנקודה זו הכביש עולה, ויאן החל מצביע ואומר: הנה המרפסת העות'מאנית החומה בעלת סורגי העץ וחלונות הזכוכית החלבית הבולטת אל הרחוב, ואחר כך הרחוב עולה ומימין חומת אבן ארוכה שממנה משתרגים ענפי תאנה ולימון, והנה פינת רחוב שיש בה מזלג ואת עלולה להתבלבל, קחי את הדרך הימנית הצרה יותר, משמאל לבית הצבוע בחום. משמאל בית, כנראה בנייה חדשה יחסית, מרפסות רחבות מוצלות בצלון וצמחים נשפכים אל הרחוב, שם תמיד עומדת אישה ומשקה. תמיד יש משפך בידה, היא נשענת על המעקה וצופה בהולכים ברחוב. בשעות הערב היא מדברת ומדברת באֵלט צרוד, בשעה שעלינו שמענו את קולה ואת שיחתה עם גבר נסתר מהעין שענה לה, כמו כניסות של בס קטוע לתוך המוזיקה. הדרך מתלילה ומאחורינו עלה קטנוע, צרצר בתנופה ועצר ליד הדלת האדומה משמאל. נערה ארוכת רגליים בגופייה צהובה ושער זהב נופל על הכתפיים יצאה מהבית, ישבה מאחורי הנהג וחיבקה אותו מגבו. הם עלו ברעש ונעלמו מעלה בין הסמטאות.

תזכרי את האישה הזאת, היא תמיד פה, אמר לי יאן וחיך. הוא נשמע כמי ששותל לי שורה בזיכרון. מכאן נכנסנו לסמטאות צרות יותר, וניכר עליהן שהן עתיקות יותר. יאן אמר שהספרים אומרים שרובן מהמאה השבע-עשרה, ויש כאלה שנשמרו משלהי ימי הביניים.

אחר כך הבית הירוק מימין, ולפנות שמאלה ליד הבית עם שני הכיסאות שיוצאים מהדלת ומחכים ולידם עציץ בוגנוויליה גדול, ללכת שמאלה ולעבור את הבית הוורוד שלי. לפעמים נדמה לי שהצבע של הבית נקבע על פי הצבע שהיה במבצע באותו היום בחנות הצבעים, אמר יאן וחיך, ואני ענית לו שאני דווקא אוהבת את החופש בבחירת הצבעים לבתים, צבע בלתי צפוי וצירופים מלאי חיים, מה שמאפיין את הבתים של תושבי הבלקן. בזה הם שונים מאירופה האפורת כל כך, אמרתי והעברתי מסר של העדפה.

בסוף הסמטה שהלכנו בה לרחוב היה פיצול משולש שאני עתידה לתעות בו כמה פעמים עד שאזכור שבדלת העץ שפעם הייתה צבועה בכחול והיום היא סגורה כמו עין סתומה, וסביר להניח שמאחוריה חדר או שניים מתפוררים ומעלים אבק וטיח, שם עליי לפנות שמאלה למעלה, לעלות במשיכה חזקה בכוחות אחרונים כשלושים מטרים לצידם של בתים המתקלפים בקירותיהם, בעיקר סמוך לפתחי חלונות ודלתות. כאן אפשר לראות בנייה המשלבת אבני

גיר מקומיות עם טיט לבן, אולי בוץ, ובעיקר ביקשתי רגע לעצור ולדחוף אצבעות לתוך לוחות עץ ישנים הבנויים במעין סנדוויץ' שתוכו מלא בטיט לבן. הפלסטר החיצוני נושר ומשאיר "חלונות" לבנייה הישנה. בימים הבאים צילמתי ללא הרף חלונות כאלה, הם היו בעיני פֶּטְנָה וסימני זמן בשפתו של משה קופפרמן או מישהו אחר.

שם ליד הכנסייה, בעיקול לשמאל, יש כניסה לחצר פנימית ליד עץ דפנה ועץ תאנה. לשם אנחנו הולכים. שם יש חלון שתריסו נפתחים לחצר בגובה שניתן להתכופף אליו ולהסתכל פנימה. בגובה שמספר סיפור.

לא רצינו להיכנס איש לחדרו, ואני לא רציתי להישאר לבד בלילה הזה. לילה גדול, כמו הים לספינה שעושה את דרכה, עמד לפניי. הייתה לי הרגשה שעליי לעמוד על המשמר, כמו ספן או מלח, להחזיק בהגה שיחזיר אותי לחוף הבוקר. ידעתי שהשינה לא תבוא. ידעתי שמשוהו מטעם השקיעה במים יצוף אליי ויהיה נוכח. אני כאן. הרפי ושקעי לתוך האפלה הזאת. יאן הדליק נרות, ואני הכנתי כוס תה וצלחת עם גבינות ועגבניות. השעה לא הייתה ידועה לאיש מאיתנו. הכוכבים היו שם בהירים כמו תמיד, והחצר הוארה באור נרות. לפתע הוא קם והלך לדירתו, שמעתי את קול צעדיו על מדרגות העץ התכולות. ישבתי במנוחה והרפיתי את גופי על הכיסא. יאן חזר עם בקבוק יין, יין אדום יבש. הוא מזג לשתי כוסות ובירך אותי לחיים, את ברכת היין אמרנו ביוונית, בשוודית ובעברית. שתיתי כוס ועוד כוס, והרגשתי את היין נוגע בדופנות הגרון, בדופנות הגוף. דיברנו ודיברנו, וכל דקה שעברה הייתה לי חוט הצלה. רציתי שיחבק אותי וישכב איתי במקום האיש שסגר את הטלפון ואת החלון. אני יודעת שאיני חסרה לו. רציתי להתרומם ולעלות מתוך המים שבהם שקעתי כדי לשקוע. הנרות הבהבו בינינו והיין ירד אל תוכי כמו תרופה ללא נחמה, ויאן ישב מולי על הכיסא, פשוט איברים וחיוך של חיבה בעיניים, כאילו גם הוא אינו מאמין על הלילה שנפל בחלקנו.

כבר החלו רוחות הבוקר הקרירות לנשב, ויאן הפסיק את הדיבור שהיה לשתיקה ואמר בנימוס שהוא רוצה בכל זאת קצת לישון. הרגשתי איך העולם נסגר עליי ומשהו חונק אותי. פחדתי שהדלת תיסגר והוא יהיה מאחוריה, שאשאר לבד עם הפחדים, עם העלבון ועם המחשבות. ניסיתי לראות לפניי את כל הרגעים הקשים שכבר חציתי ושרדתי. ניסיתי לומר שאוכל גם לרגע הזה, אבל לא יכולתי, זה היה רגע אחד יותר מדי. בשבילי הוא היה בלתי אפשרי. הייתי מלופפת בתוך חבלים, בתוך סיפורים שזורים. הרגשתי איך המתח שבתוכי מקבל כוחות קוסמיים וחוצה ים ויבשה ומגיע אליי ולוחץ בשני צידי הגרון. למתח הזה אין שם. אם אקרא לו אהבה, אבגוד ביופי ובפעמימת

העור של אוהב, אם אקרא לו ציפייה, הרי זו נראית כה קטומה, ואם אקרא לו בגידה, הרי כל כוחות הנקמה היו שואגים מתוכי. הייתי קמה לעשות מעשה, אבל האיש הוא והאישה הזאת, שזו אני, נמצאנו רוקדים בצעדים גדולים על סיפה של תהום. הרגשתי את נשימתה של התהום לקראתי. ישבתי על המדרגות והחלה הגאות מתוכי. אמרתי שאיני יכולה לישון לבד, אולי אקח כדור שינה.

הוא שאל: Are you afraid?

עצם השאלה הייתה כמו מי שמניח קרש גשר מעל בור אפל. איך אומר לו שאני מפחדת מהלילה, שאני מפחדת להיות לבד עם השדים שבתוכי שיספרו לי את הסיפור שאיני רוצה לדעת? אולי בטרם תספיק החרדה לפעול אקח איזה שיר של משורר שוודי ואתרגם. אני יודעת שהשירים מלאי נוף ושקט, אז אחפש מילה למדרון תלול ולמדרון מיוער, שבשכתי על מדרגות הדירה החלטתי לקרוא לו "מדרון יעיר". ואיך אקרא לערוץ נחל אכזב שיאן קורא לו באופן מטפורי "מיטה". אולי אקרא לו "מצע", אבל אמרתי משהו אחר, אמרתי שאני מפחדת מאוד. שלחתי את המילים אל חלל המטבח ולא האמנתי שאני מבטאה אותן בקול. היה שקט במטבח, שום דבר לא זו. הוא הגיב בשתיקה, הוא נראה נרעש, הלך הלך ושוב ולפתע נעלם. חשבתי שהלך לחדרו, לדירתו, כדי לשים קץ ללילה הזה ולישון. שוב שמעתי את צעדי עולים ויורדים, כמו מישהו שמחפש צל מהשמש החזקה מדי. רצפת העץ הגיבה לכל אחד מהצעדים הבטוחים שלו.

אמרתי לעצמי שאלך למטבח ואקח גלולת שינה מתוך שקית העזרה ראשונה. בטרם קמתי הוא נראה בפתח הדלת, היה חושך מאחוריו ולא היה אור בתוך הבית, הוא סחב בידי משהו. מבלי לדבר ובענייניות רבה עלה למעלה לחדר השינה. עליתי בעקבותיו, תוהה אם ראה בדבריי הזמנה. מפינת החדר הוציא מיטה מתקפלת, פתח ופרש אותה, מתח וסידר על המיטה מצעים שהביא איתו מקופלים תחת בית שחיו.

I am here. You will not be afraid to sleep alone, אמר בקול רגוע

ועמוק.

נזכרתי בשורות: "קומי נא אשתי היקרה, ונעל למיטה למען/ ניהנה גם אני משינה מתוקה בשוכבנו", ולא ידעתי איך לתרגם אותן ליאן, להביא מהעברית הרחוצה לאנגלית גולמית, המתקשה להזכיר את היוונית. והרי אנו בארץ היוונים, שם אודיסאוס בשונו ניסה למשוך את פנלופה למיטה, למנוחה אחר מסעותיו, והיא כבר מורגלת בחוסר שינה.

יאן הוריד את מכנסיו בתנועה מדויקת, קיפל את המכנסים הבהירים ואת

חולצת הטריקו בצבע כחול טורקיז שאהבתי כל כך, והניח אותם לצד הנעליים ליד המיטה. נשאר בתחתוני, תחתונים ירוקים בגזרה צעירה, וחלק גופו העליון, השעיר מעט לאורך קווי המתאר של החזה, משהו נערי היה בו. לא הספקתי להתבונן דיי והוא נכנס למיטה. ראיתי את הגוף הארוך, שהמיטה קצרה עבורו, מתפרש לאורכה, וכפות רגליו הגדולות וארוכות האצבעות בולטות החוצה מקצה המיטה. כשאמי רצתה להמחיש ולספר לי עד כמה היה אבי גבר גבוה סיפרה שהיה צריך לבנות את מיטתו לבדו, על פי מידותיו, כי מיטות הסוכנות שקיבלו, מיטות ברזל, היו קצרות למידותיו וכפות רגליו היו יוצאות מתוך המסגרות. פתאום האבא הנעלם שלי היה לקנה מידה בפחד.

פשטתי את השמלה, ואיכשהו לבשתי כותונת לבנה ונכנסתי למיטה. תהיתי אם גם הוא מתבונן בי כפי שאני מתבוננת בו. בהיתי זמן רב בתקרה והקשבתי לרעש הציקדות שחדר מהחלון, לקולות הלילה הנוגעים בקולות הבוקר, עד ששמעתי את נשימתו. עצמתי עיניי ולא ידעתי מי האיש המעיר את נשמתו ומי מעיר את גופי. חשבתי שלו הייתי מביימת סרט בשנות החמישים, כאשר מותר היה לדברים להיות צפויים, הייתי מבקשת מהשחקנית לרדת מהמיטה, להרים את השמיכה הקיצית שמעט מגופו נראה, להיכנס למיטה הצרה ולשכב לצידו. אין כאן מקום לשכב למרגלותיו, כמעשה רות, אבל הייתי רוצה שהשחקנית שלי תגלה את כל אורך רגליו ותיגע בניגיעה קלה לאורכה של השוק. או אולי הייתי מבקשת ממנה לקחת את ידו ולהניח אותה על השד השמאלי, השד הרגיש יותר. זוהי הסצנה הצפויה, ואצלי הכול קורה אחרת. הייתי אומרת לה לעשות משהו שיקרב את הגוף באותה מידה שבה קרבה כבר הנפש. באותו רגע נוכחתי שוב כמה קשה לגוף המחונך להדביק את הנפש, וחשבתי על כל אותן הפעמים שבהן הקדים הגוף את הנפש. וכשאישה אוהבת אומרת: אני ישנה וליבי ער, איזה מחלקי הנפש ישן ומי ער.

פעם ברגע של קרבה סיפר לי חבר, כמי שמפקיד בידי סיפור סודי רבי-שנים, וראיתי את הניצוץ השובב בעיניו, את סיפור הבגידה של ליל נישואיו, כאילו היה עניין של מה בכך. בליל חתונתו יצא עם אשתו, אז סטודנטית, לירח הדבש לצימר קטן על שפת הים. בהיכנסם לחדר כלולותיהם התלוננה אשתו הצעירה שכואב לה הראש והקדימה ללכת לישון. הוא חיכה לשנתה, נכנס לאוטו ונסע לאהובתו הסודית שליוותה אותו בשנים האחרונות עוד טרם הנישואין, אישה נשואה, אם לילדים שבעלה מאס בה, ואליה תשוקתו. אהבתם הסודית הייתה סם החיים שלה. הוא סיפר לי בחדווה על התשוקה שזרמה ביניהם והביאה אותם למקומות בלתי צפויים של אהבה. האיש, שכבר היה סב, סיפר שיותר משקרא ספרים בחייו עשה איתה אהבה בספרייה, שם הייתה ספרנית ממונה.

הייתה לו העדפה ברורה למדף ספרות הקודש, כי היה הרחב מכולם. וכל זאת הוא סיפר לי כדי לומר: תביני, אם גבר עוזב מיטה חמה ומוכן לשכוח את הבטחותיו בעבור אישה שמחכה בחוץ, כנראה שגם האהבה נמצאת מחוץ למיטה החמה.

שאלתי אותו אם זו הייתה בגידתו האחרונה באשתו הטרייה. לא, הוא ענה לי בחיוך מתחת לשפם ים תיכוני מלבין, בעוד אנו שותים ערק תורכי.

אני גבר בוגדני, אמר.

למה? שאלתי בין חיוך לכאב.

זה פשוט, ענה לי. זה התחיל עם אמא שלי שעוד באיזמיר הייתה אישה בוגדנית.

זה נשמע כמו עניין גנטי, צחקתי. תסביר, ביקשתי, וכבר נמתחתי לקראת הסיפור.

אמא שלי התאלמנה צעירה מאוד. היא הייתה אישה יפה מאוד ונשארה עם שני ילדים קטנים. אני הייתי בן ארבע, חמש, והיא הייתה נוהגת לשלוח אותי לאחותה, דודתי, מרחק כמה רחובות מהבית שלנו, עם פתק ביד, והייתה אומרת שאבקש מהדודה שתקרא ותיתן לי מה שכתוב בפתק. הדודה הייתה משאירה אותי אצלה ומעסיקה אותי. יום אחד חזרתי הביתה וראיתי אותה עם גבר שלא הכרתי, כנראה שכן מוסלמי. עמדתי בפתח הדלת של החדר, והם ניסו להסתיר את העירום מתחת לשמיכה. מאז לא יכולתי לסבול אותה ואת השקרים שלה. לא אהבתי את אמא שלי עד יום מותה.

ואני לא שוכחת את האיש, את המבט הממזרי מרצד בעיניו. הוא סיים במשפט שכוון אליי ואל כל הנשים: מאז אני לא סומך על נשים ולא מוכן לסבול אישה בוגדנית, אבל לי זה מותר.

והנה יאן ישן כאן על מיטה צרה ומתקפלת, הוא ממלא אותה בגופו, שומר את מרחק הגוף ומקרב את הנשמה. והמיטה המתקפלת הצרה נראתה לי כמדף הנושא על גבו קדושה. הקשבתי לנשימתו, והיא הרגיעה את נפשי ועוררה את גופי.

חשבתי על האיש הישן בקרבתי ולא על האיש הרחוק שעשאני חולת אהבה. על כך ששיחת טלפון ממנו יכלה להשקיט את גופי ולא את נשמתו. ראיתי אותו בדמיוני המיוסר שותה יין עם אישה אחרת, נוטל אותה בידה ומוכיל אותה לחדרו. ראיתי את התנועה שהייתי כה חסרה בחלל החדר. עיניי כאבו מעייפות, וכולי הייתי מרוכזת בנשימה הקצובה הנשמעת בחדר, שהייתה לי כמו מוזיקת לילה זעירה ומרגיעה, כמו מראה המשתקפת בתוך מראה, או מחול זוגות בריקוד אמריקאי שבו עוברים ומעבירים בשני מעגלים, המעגל הפנימי נע

ימינה והמעגל החיצוני שמאלה, וכך עוברים באופן בלתי נספר ואין-סופי מיד ליד. סוד התנועה. רעב גדול לתנועה המסתיימת בקידה ובעצירה, בחיבוק, כמו חיבוקה של אם לבן האובד, אב לבתו השבה מהטרק בהימליה. בגידת המילים של האיש.

סיפרתי לעצמי איך אשנה את חיי ולא יהיה עוד איש שיביאני למידת הכאב שבה ארצה שמים רבים יכסו אותי. יש דרך, חשבתי, כמי שמצאה מוצא. בבוקר אלך לחפש מפה של האי. את צריכה להיות ב"מקום" הזה, אמרתי לעצמי, ולצאת מהמקום של הדיבור שבו המילים מחוללות מציאות שאין בה את טעם המים המלוחים ואת אור השמש המקומי. תפתחי מפה ותראי את המרחב. כמו בהפלגה, אכוון את עצמי על פי הרוח, שהרוח תמלא את המפרשים ולא את המילים שאינן יכולות להניע ספינה, הן יכולות להניע אותי בחלום על מקום שיש בו אהבה. הרוח תיגע בעור שלי, היא אמיתית. אפתח עם יאן מפה ונבדוק את הכיוונים.

"נטלו הרימו התורן העשוי עץ אורן, קבעוהו/ בקנו, העמידוהו, אף מתחו חבליו והדקום, / קשרו מפרשיו הלבנים ברצועות של עורות חזקות". אין לי ספק שאת האודיסאה כתבו ספנים, שידעו להכניס תורן לקינו ולכוון לרוחות, שידעו להתבונן על החוף מבחוץ ומבפנים, והומרוס תרם את המילים.

עודי מחזיקה את עיניי פקוחות ונותנת לזמן לעבור על פניי, ידעתי שברגעים האלה את גופי חוצות המילים להיות דבר לעצמו, שהלילה הזה הוא סיפור, ואין לדעת אם הוא מסגרת ללילה שהיה פה, לאחר שלילה קודם, חלון בתוך חלון בתוך חלון מחשב, זה מול זה, כמו במראת מבוך, ראינו ודיברנו מאותה קרבה המעידה על ריחוק ועל ריחוק המבקש קרבה, החזיק את עיניי פקוחות במילים רחוקות דרך כל החלונות העומדים לרשותו. בלילה שאחרי, נעדר. הרגשתי את המילים מטפסות על איבריי כדי להתהוות, וידעתי שגם יאן כאשר שחה ושמע את דבריי בלב המפרץ, בלב המים החמים המלוחים, נכנסתי לתוך תיבת התהודה של גופו, ומי יודע מתי תצאנה המילים הרטובות להיות משפט בסיפור על כאב שמודיע על נוכחותו כסימפטום מבלי לומר מה מקורו.

אָתָּה בּוֹדֵד? דִּידִי, שְׁעַל כֵּן...
אֲנַחְנוּ, בְּמַלִּים וּבִיד מְצַבֵּיעָה,
קוֹנִים אֵט אֵט אֲחִיזָה בְּבְרִיאָה,
אוּלַי בְּחֶלְקָה הַחֲלָשׁ, הַמְסַכֵּן
(רילקה, מגרמנית שמעון זנדבנק)

תרמיל ארוז, ובו פירות, סנדוויצ'ים ומים. אין צורך, אמר לי, יהיה שם אוכל. לא הבנתי מהו ה"שם" ומה עושה אליהו הנביא באי היווני, והרי הוא שייך להרי הכרמל. אבל מיתוסים דרכם לחצות גבולות ומקומות, ואליהו הנביא ראוי לו שיצא מגבולות הארץ לעולמות רבים. נעלתי נעלי הליכה, חבשתי כובע והלכתי בעקבותיו. חשבתי על אליהו הנביא וסיפור האלמנה מצרפת, על האיש הקנא הזה, האיש שאש אידאולוגיה דתית נשבה בעצמותיו, איש של אש שעלה באש השמימה.

יאן הוביל אותנו החוצה מהכפר, אל שביל מרוצף באבנים עתיקות משולכות זו בתוך זו ובשני צידי השביל אבני שפה גסות יותר. במרכז השביל עבר חריץ שנועד לאפשר למי גשם לחרוץ ולזרום. השביל העתיק היה מוקף צמחייה, ולצידו נחרץ ערוץ נחל ישן ויבש שכולו היה מכוסה בצמחיית נחלים, עצי דולב ועצי תות. במפנה הערוץ עמד ופניו אליי ואמר: Do you recognize? רציתי לומר לו כן, זה נראה כמו הליכה לצידו של ואדי בהרי ירושלים, אולי באזור נחל מטע. ובמקום זאת חיכיתי שיאמר את דברו, ואז אמר בחיוך גדול על פניו: זה שביל החמורים של מינוליס. זה השביל שתרגמת אתמול. לפתע הכול הסתדר לי בראש. אם כן, ה־mulberry tree הוא עץ התות, אמרתי. וזהו ערוץ הנחל. אבל, אמרתי באכזבה מסוימת, It is not a river, it is more like a wadi.

You mean wadi, in Arabic? שאל.

אשרתי את ההנחה שלו וטיפסתי על אחד מענפי העץ למשך משם תותים לבנים, תותים ראשונים של העונה, שיש בהם עדיין מטעם היובש. תוך כדי התנשפתי והוואדי הלך והתכסה במילים. כמו המילים הכתובות שהשאירה לנו בתיה, אימה של דבורה חברתי מקיבוץ דגניה שבעמק הירדן, בביתה כשבאנו להתארח בו בהריוני הראשון. נכנסתי מהחצר המוארת באור בקעת הירדן, אור גדול ובוהק, לתוך חלל המבואה, ומשם המטבח הקטן וחדר מגורים, משמאל שירותים ומקלחון ומימין חדר השינה הקטן. רהיטים וחפצים מסוימים היו עטופים במפות לבנות קטנות או גדולות ובסדינים, כמו להגנה מפני אבק או מזיקים אחרים. הדירה הקטנה התכתבה איתנו. על מתג אחד כתוב היה: מרפסת, על מתג שני: מטבח, על מתג שלישי בתוך הדירה פנימה: שירותים, ובמתג הכניסה לחדר: חדר שינה. על המקרר היה פתק של שלוש שורות בכתב יד גדול:

לא לשכוח בצאתכם
לכבות את האורות
ואת המזגן

למחרת בבוקר, לאחר ששתיתי קפה שחור, לבשתי בגדי הליכה ומצלמה והרגשתי את המשקל העודף בגופי, משקל המים העכורים של הכאב. פניתי לסמטה מערבית שעוד לא הכרתי כדי ללמוד את הסביבה שבה אני הנמצאת, שתהיה לי מפה בעיניים ומפה בלב. יצאתי אל היום המואר באור בוקר אלכסוני וורדרד, מקווה למלא את החלל, את הריק המכאיב בתוכי. ההתעוררות סביבי בעצלתיים, אישה יצאה וטאטאה במטאטא את המדרגות היורדות מביתה אל הרחוב, שלפעמים הוא מעבר ולפעמים חצר ולפעמים מרפסת שאינה קיימת. היא טאטאה את העלים שבאו עם הרוח ואת מעט העפר שהצטבר מהלילה. במורדה של סמטה מתעקלת ששני הבתים נישאו מעליה למספר קומות שמעתי שיחת אם ותינוק. היא נושקת לו בנשיקה רמה ומצלצלת ומגרגרת בחיזור, והוא עונה לה בקולות גרגור ונהמה. עמדתי בצל הבית והקשבתי לקולות המתפזרים בסמטה בין הבתים שלא יכולתי לצלם אלא להקשיב. לא ידעתי להחליט מאיזה חלון בוקעים קולות האם והתינוק, אבל נמלאתי געגועים לאותה אהבה שאין לה שיעור. שפה שיש לה הד והיא חודרת בקול האנושי שלה לחלון השכנים, לאישה זרה החולפת בסמטה, שפה הנבלעת בדברים, כמו נשיקה בטבורו של תינוק. ונזכרתי בבוקרו של שבת שירדתי משיאו של ההר המתרום מעל פיראן בים האדריאטי. איש לא היה ברחובות או בסמטאות, רק אני והמצלמה לוכדת הקולות שלי. הגעתי לסמטאות הצרות המסמנות דרך לשתי בהמות הנושאות משא לעבור זו ליד זו. זה מדד רוחב הסמטה. בעודי יורדת מדרגות למישור שמעתי קולות רמים, קולות מאבק ואנחות, וקשה היה להבין מהם הקולות, אם מצוקה אם עונג. עמדתי והקשבתי וניסיתי להבין איזה מן החלונות נושא את הקולות וידעתי שאיתי בשתיקה, ואולי גם בערגה, מקשיבים עוד אנשים בחדרים אחרים, מעבר לסמטה, מתחת לחלון או מעליו. ולאחר שגעו הקולות מפיו של גבר נשמעה אנחת רווחה ואחריה המילים: בון'ה מו'ה. צילמתי את הסמטה, הלכתי וחיכתי. בזכות החלון הפתוח לרוח הים הייתי לרגע שותפה נסתרת לתפילת הבוקר של אותו האיש שמתוך ירכיה של אהובתו פנה לאלוהים. המצלמה הפרידה בין המראה לקול, כמו ההפרדה שאני עושה בין החלמון לחלבון, מפרידה את העובר של העוף לשתי צלחות, הפרדה שרק הזיכרון יוכל לאחד מחדש.

*

בלילות הבאים לא ישנתי בכלל. אם עיניי היו נעצמות, הייתי מתעוררת ליקיצה חוזרת. האשמתי את היתושים, את הציקדות ואת התרנגולים, כל הלילה עבר על פניי. מחר נעלה לקפלת עליית אליהו הנביא לשמים. לשם כך עלינו לטפס אל ההר. יאן הודיע שיבוא להעיר אותי בשש בוקר. כבר הייתי מוכנה עם

על קיר המקלחת היה דבוק בצלוטייפ לבן פתק בכתב יד: ימין חמים שמאל קרים. כל השקעים של המזגן ושל הטוסטר ושל הקומקום החשמלי הוצאו מהשקעים, וליד כל שקע הייתה כתובה מילה בכתב יד נוטה ומסולסל: טוסטר, מזגן, קומקום. לסגור את המכסה היטב. מנורת לילה. בתוך המקרר היו שני בקבוקים זהים מזכוכית, על האחד היה כתוב: חלב, ועל השני: מים. אלמלא המילים לא היינו יכולים להבחין ביניהם.

*

מילים שביני ובינו ומילים שכיסו את הנוף. לפתע התפרשה לי תנועתו של מנולים הזקן בלכתו מהכפר אל ההר.

"מנולים, השאיר את הכפר מאחוריו והמשיך בשביל החמורים מעלה-מעלה, השביל התנהל לצידו של ערוץ הנחל. כשהחמור היה צמא, הוא יכול היה להיעצר ולשתות כל אימת שרצה. הקרבה אל המים שמרה על החיה רגועה. לראות ולשמוע מים כל הזמן, הייתה בזה נחמה. ערוץ הנחל היה יבש כבר שנים רבות. העירייה לקחה את המים והעבירה אותם בצינורות מתחת לאדמה". מה זה משנה איפה נכתב הסיפור על הדרך, על המים ועל האיש הזקן ההולך.

יאן המשיך ללכת כשגופו הארוך מושך בקלות כלפי מעלה ומדי פעם הפנה את ראשו ופניו לאחור לראות אם אני בקצב שלו. עוד מעט יסתיים השביל ונגיע לכיכר ולרחוב ומשם ניכנס לכפר. בקצה הכפר, בצומת שבו הכביש נפגש עם דרך עפר המובילה לשביל העולה מעלה במעלה ההר אל הקפלה של הנביא אליהו, כבר יכולנו להבחין בהתקלות של כמה מכוניות המחפשות חניה בשולי השביל. אנשים החלו לצאת, ולמרות שמדובר בטיפוס במעלה הר, טיפוס של כמה מאות מטרים, הם היו לבושים בבגדי יום טוב, ורק הנעליים שטוחות. היו שם בעיקר אנשים מבוגרים וכמה בשנות החמישים שלהם, אמא וילדה קטנה ועוד שני בני נעורים שהצטרפו לסבא או לסבתא. הרגשתי כבר מקומית. הנה בעלת המכולת שלי עץ הדולב הגדול, הנה הדוור הזקן המדווש באופניים בין הסמטאות שאין להן שם או מספר, אבל מכיר ויודע מי ישן מאחורי הדלתות. הנה האופה, בת החמישים ומשהו, כחולת עיניים שפניה נראים כמו קמטוטי אדוות על מי הים, שטוחת חזה שגופייה ילדותית עוטפת אותה בימים החמים נטולי המזגן, האופה ממאפית הלחם והמתוקים. מישהו סידר את השביל מבעוד מועד, פינה אבנים וסייד סלעים לצד השביל. מישהו קבע ספסלי מנוחה לאורכו של השביל, וגם הם סוידו בלבן חדש ובוהק. מריה ואביה, הרוקח של הכפר, הצטרפו אלינו, או ליתר דיוק אירחו אותנו בהדרכה וסיפור הדרך. מריה הסבירה שהיום הוא היום של הקדוש אליהו, ולפיכך עולים לקפלה הקטנה

שבקצה ההר כדי להתפלל ולקיים טקס. שאלתי: איך הגיע אליהו הנביא מהכרמל להר יונוי בסאמוס?

אביה ישב על הספסל בחצר הקפלה, הסתכל בי במבט אלכסוני, ואמר: הוא עלה השמימה באש ואיש אינו יודע מאין יבוא. באמת, התפלאתי על עצמי, למה ניכסתי את אליהו הנביא לכרמל ולעברית? בינתיים נמשכו עיני אל העצים סביב, ולשמחתי מצאתי ביניהם קרובים לי, לנפשי ולליבי. ראיתי אורנים וקטלבים ואלה ארץ-ישראלית וסירה קוצנית, ראיתי שיוף ומוללת מרווה. הצעתי ליאן מהריחות שגיליתי וסיפרתי לו על נפלאות המרווה והזעתר. לשמחתי הוא הגיב בעיניים סקרניות של ילד, ואני רשמתי את שמות העצים בשפה היוונית. כאן הם אינם העצים שלי, אינם הצמחים שלי, כאן קוראים להם בשם המקומי המבדיל בין הפה לשם.

בכל זאת עצרתי ליד עץ חרוב ושאלתי מה שמו ביוונית, ומריה ענתה: חרופיה. עניתי לה בחרוב. ומהי האלה? קומריה, ענתה. השמות המקומיים לעצים נגעו לי, כמעט כמו האדם הראשון הנותן שמות. אני צריכה לשכוח את השמות שידעתי כדי לפנות מקום לשמות החדשים.

אבל שפתייה הדקות, הצרות משהו, חיוורות ומתנצלות, העסיקו אותי מאוד. המשכנו לעלות מתנשפים, וראיתי את מריה מקדימה מעט ותולה עיניים גדולות ביאן. בדרך היא סיפרה שלמדה ארכאולוגיה ופילוסופיה ושהחיים קשים באתונה.

בפסגת ההר, בסוף השביל המסויד, הייתה הקפלה הקטנה, לבושה לבן ותכלת, כמו כלה. אפילו אבני המדרכה והמרצפות סוידו לבן לקראת היום החגיגי של עליית אליאס הנביא לשמים. מחוץ לקפלה, בחצר הקטנה, ישבו אותם אנשים שטיפסו איתנו אל ההר, ועוד אחרים, והקשיבו לקולות השירה והתפילה שיצאו מהקפלה הקטנה והחגיגית. השירה בפנים הייתה דו-קולית. יאן ישב על הגדר מרוכז ומקשיב. מריה סובבה סביבנו והגישה לנו מים ועוגייה והסבירה מה קורה בפנים. כובע קש רחב שוליים כיסה את פניה ועורפה, ושפתייה היו צבועות בשפתון אדום כהן. בכל זאת היה רישול בלבושה, והוא העניק לה מראה של נערה. שאלתי אותה מדוע אימה לא באה, היא חייכה, הרימה את הכתף קרוב ללחייה הימנית ואמרה שאת אימה הטקס לא ממש מעניין.

יצאתי מהחצר אל החורש המקיף סביב, חושבת על השפתיים של מריה ועל עיניה המבוישות. יצאתי בעקבות השביל היוצא מהקפלה אל ההר, אל הים הנראה סביב-סביב, כמו משיכות צבע כחול, הרגשה של פתוח וסגור. סביב חגו סנוניות בלהקות, חגו וקראו קריאות ציפוריות. עמדתי בקרחת החורש תחת עץ אלון בודד והסתכלתי סביב על הנוף הכרמלי, הים תיכוני. חשתי קטנה מול

קטנה, ולפעמים היא גדלה וגדלה ונהיית לאימה של מרייה, עד שאין מקום בחדר לשתי מריות.

*

הסיפור חייב להסתיים לפני שאעזוב את האי. יש סיכון שאשאר עם הסיפורים שאינם הולכים בקצב שלי. הם ממלאים את המחשב ואינם מצליחים להסתיים. הפיתול של השביל כבר עקף ועבר אותם, אבל תמיד מדובר באותו הסיפור. שניים הולכים יחדיו לזמן מה בדרך, לפעמים על החוף, לפעמים לאורכה של דרך חמורים עתיקה. שניים הולכים ומדברים, מעבירים מילים מפה לפה ומגלים את הטעם השונה. הם מגלים שאם מורידים את האל"ף המסתורית מהאמת, נשארים עם גוש עפר מתפורר של אפר. ולכן עליהם לדבר ולהחליף מילים מפה לפה ולחוש את הטעם הקר של ההר הטובל בים השוודי ואת טעמו של הר בים האגאי המפיץ ריחות של עשבי תיבול ושמן אתרי.

ההר והים, הר וים ללא הפרעה של בית או עיר, או אוניית תענוגים. הר וים ואני. חשתי איך גופי ונפשי פנויים למפגש של שמים וארץ. מאחוריי שמעתי קולות צעדים על הענפים הנשברים, הפניתי את ראשי וראיתי את יאן, עמד סמוך אליי, הניח את ידו על כתפי, הפנה את מבטו לכיוון שאליו הלך מבטי ושאל אותי: נו, מה את אומרת על האי שלי? תודה שהזמנת אותי, אמרתי לו, זה אי קסמים. אי שקורים בו דברים. רוצה לשמוע סיפור? שאל. כן, עניתי, כאילו יש אפשרות לתשובה אחרת. יש באי אישה מבוגרת מאוד, אולי למעלה מתשעים, שפעם הייתה האישה הכי יפה באי. שמה הלני היפה. לבעלה היה עדר של עיזים שמהן היו מתפרנסים. בעלה אהב את העיזים בכל ליבו וגם נתן להן שמות מיוחדים, "רוח טובה" או "העיזה של החלב המתוק" או "מזל טוב" או "העז שחלבה טוב לאהבה". אבל הייתה בעיה אחת, בבוא יומן לשחיטה הוא לא היה מסוגל לעשות זאת. הוא היה מביא את העז היעודה להלני היפה, והיא הייתה שוחטת את העז, פושטת את עורה מבשרה, הולכת לשוק ומוכרת ומביאה הביתה את הכסף. בעלה אהב אותה מאוד. יום אחד חזר מהטברנה שבפינת הרחוב שבה נהג לשתות ולעשן עם השכנים בכל בוקר. באותו בוקר הוא נכנס הביתה בדיוק כאשר סיימה אשתו לשחוט את אחת העיזים. הדם עוד היה בקערה על הרצפה, והעז, מופרדת מעורה, הייתה קשורה בחבלים. הלני התארגנה ללכת לשוק. בעלה ראה אותה לובשת את שמלתה וקושרת את החמור לעגלה, לקח את הסכין שהייתה מונחת על שולחן המטבח, שהייתה עדיין אדומה מדמה של העז האהובה, ושחט את עצמו בתנועה חדה מהצוואר. זה אחד מסיפורי האי, הסיפור על הלני היפה ובעלה, אמר וחיך. ומה הסיפור של מריה? שאלתי. אתמול בלכתי ברחוב היורד אל הים פגשתי בבית המרקחת את אימה, אישה גדולה, שזופה, הכול בה גדול, החזה, הזרועות, הירכיים. שפתייה בשרניות ואדומות ושערה צבוע בשחור. ראיתי את האישה הגדולה ואת האיש, אולי בן גילי, שעניניו כחולות ומבוישות לצידה. איש נאה שצלב זהב על חזהו. הוא הרוקח, והיא האישה הגדולה שזופת עור ושפתיים אדומות ולבוש שחור נצמד לממדיה, עומדת מאחורי הקופה בבית המרקחת הקטן, שאישה נכנסה לקנות בו שמפו, ואם לילד קטן חולה הביאה מרשם מהרופא.

אהה, מריה היא צמח שגדל בערוגה הלא מתאימה. היא גדלה כאן באי, ורוצים שתהיה כמו כולם, תתחתן ותגדל ילדים ותירש את בית המרקחת, אבל היא למדה ארכאולוגיה ונפשה יוצאת למרחקים. היא התאהבה בעורך ומשורר מפורסם המבוגר ממנה, ממלאת את רצונו בכתיבתה, אבל אינה זוכה לאהבה שהיא ראויה לה.

סיפור מוכר, אמרתי לו. הוא חייך אליי, ואני אמרתי: בכל אישה יושבת מריה

חיים וייס ושירה סתיו שובו של האב הנעדר¹

שרשרת בת שבעה סיפורים במסכת כתובות שבתלמוד הבבלי (דף סב, ע"ב-סג, ע"א) מציבה במרכזה תבנית עלילתית הנמתחת בין שני אתרים מנוגדים לכאורה: בית המדרש ובית המשפחה. בית המדרש – מקום שבו לומדים, מתדיינים, שונים והוגים, מקום להתפתחות רוחנית ולמימוש מאוויים אינטלקטואליים; וכנגדו בית המשפחה – מקום שבו עובדים ומפרנסים, פרים ורבים, מגדלים ילדים וצאצאים ומשתתפים בחינוכם. בסיפורים אלה החכם עוזב את ביתו, את אשתו ואת משפחתו ויוצא ללמוד בבית המדרש למשך תקופות ארוכות, המשתרעות בין כמה שבועות לשנים רבות. הסיפורים סובבים סביב רגעי הפרדה והשיבה – רגעים דרמטיים המביאים לשיאם את המתחים בין האתרים השונים, המייצגים שני פנים בחייו של החכם: חייו כתלמיד חכם המשתוקק אל התורה, וחייו כאיש משפחה שאיננו נוכח נוכחות פעילה ורציפה בחייהם של בני המשפחה שהותיר מאחוריו.

שרשרת סיפורים זו זכתה לקריאות רבות בשדה המחקר והפרשנות של ספרות חז"ל. חוקרים שונים, כמו יונה פרנקל, דניאל בוירין, טל אילן, שולמית ולר וג'פרי רובינשטיין חזרו וקראו את הסיפורים כהמחשה של קונפליקט בין ערכים מנוגדים – בין ערכי הלימוד, המצריכים שהות ממושכת בבית המדרש, לבין החובה לממש זוגיות וחייו אישות. במעין הכפלה של ההתגוששות בין שני ערכים אלה, נקרא מחזור הסיפורים גם כמייצג קונפליקט בין תשוקות סותרות – התשוקה אל האישה לעומת התשוקה אל התורה.

הטעם שמצאנו להיכנס אל מרחב פרשני רווי זה קשור במקום המצומצם, לדעתנו, שנתנו קריאות אלה לשאלת מעמדו ותפקודו של האב. האב הוא דמות חוזרת בסיפורים אלה, אם כי צורתו מתחלפת מסיפור לסיפור, ומיקומו מתגוונים: לעתים הוא החכם עצמו, הנעדר מחיי ילדיו שנותרו עם אמם מאחור, לעתים הוא אבי החתן הדורש מבנו לצאת ללימודים ולהשכיל בתורה קודם שיממש את נישואיו, ולעתים הוא אבי הכלה, המתפקד כמעין "צלע שלישית" – חוסמת או אוהדת – בנישואי בתו לחכם. לדעתנו, הסטה קטנה של המוקד מן המתח בין חיי לימוד לחיי זוגיות אל דמותו של האב עשויה להאיר היבטים נוספים שטרם ניתנה עליהם הדעת במידה מספקת: עצם המתח בין תלמוד

¹ מתוך "שובו של האב הנעדר: קריאה מחודשת בסדרת סיפורים מן התלמוד הבבלי", מוסד ביאליק, 2018.

תורה לבין חיי משפחה (ולא רק חיי אישות); הדמויות הנשיות (רעיות ובנות) המאכלסות את הסיפורים הללו; ודמותו של האב בסיפורי חז"ל בכלל. בעבורנו, הכותרת "שובו של האב הנעדר" נוגעת לא רק לדמותו של החכם השב הביתה לפגוש את צאצאיו, אלא גם, ובעיקר, לרצון להשיב את האב – הנעדר מן השיח שנוצר סביב שרשרת סיפורים זו – אל מרכז הדיון.

מיקומו השונים של האב בשרשרת הסיפורים מעידים כי יש לפרש את דמותו על הציר שבין היעדר לנוכחות. בשני קצותיו של ציר זה מצויים, מן הצד האחד, אב שנעדר מחיי צאצאיו ולא השתתף בחינוכם ובגידולם, ומן הצד האחר, אב שמפקח פיקוח צמוד על חיי בניו ובנותיו, אולי אפילו "חי דרכם" את חיי הלימוד או את חיי האישות המנועים ממנו עצמו.

דומה שהציר שבין היעדר לנוכחות מבליט את המתח העיקרי הקשור מימים ימימה בדמותו של האב. במובנים מסוימים, האב הוא גם "הנוכח ביותר" וגם "הנעדר ביותר", הן מבחינת תפקודו התרבותי והן מבחינת המקום המוענק לו בחיי הנפש. בתאוריה של פרויד – זו הנוגעת להתפתחות הנפשית וזו הנוגעת להתפתחות הציוויליזציה – האב הוא הדמות הבולטת, שאין משפיעה ממנה, הדמות הנוכחת ביותר. נוכחותו המאיימת, המעוררת בכך חרדת סירוס, נעשית למניע אדיר בהתפתחותו הנפשית, וזו מוליכה לפתרון התסביך האדיפלי ולהשתלבות תקינה בעולם החברתי (לחלופין, זוהי אותה הנוכחות שעל פי המודל האדיפלי מעוררת בבת קנאת פין ומוליכה לתפקודה המוגבל במרחב החברתי ולהצטמצמותה אל המרחב הביתי והמשפחתי, כך על פי פרויד). בה בעת, האב הוא גם הנעדר ביותר. במבט קלסי זה, האם היא הדמות הנוכחת נוכחות גופנית, רציפה וחושית בחיי הילד, ואילו קווי המתאר של האב נותרים מעורפלים ובלתי נתפסים, באופן המעודד את התעלותו למדרגת סמל. בעקבות פרויד מציב לאקאן את "האב הסמלי" במרכז התאוריה שלו, כדמות המשתררת הרבה מעבר למימושה הפיזי, ומתגלמת במערכת הפטריארכלית על כל היבטיה. האב נעשה למסמן הכניסה בשערי התרבות, המתבטאת ברכישת השפה ובקבלת עולם של החוקים החברתיים שהם, בלשונו של לאקאן, "חוק האב". כשלעצמו, "חוק האב" אינו תלוי כלל בנוכחותו של אב ממשי, אלא באופן שבו הפונקציה של האב מסתמלת מתוך מערכות השפה והשיח.

התבוננות בשדה הפסיכואנליזה מראה כי על אף המקום הדומיננטי והמכריע שניתן לאב כמייסדם של החוק, הסדר החברתי, הלשון והמשמעות – בעיקר בתאוריות המכוננות של פרויד ושל לאקאן – נראה כי חשיבותו נותרה סמלית בעיקרה. מקומו כדמות חיה ופעילה בתוך המבנה המשפחתי, כאדם הקשור בקשרי דם, נפש ורגש אל צאצאיו, כמי שאחראי לפרנסתם, חינוכם

וגידולם – נותר ערטילאי וכמעט שאינו זוכה לעיסוק תאורטי. ההתפתחות והתזווה היסודיות שחלו במוקדי העניין הפסיכואנליטיים עם המעבר מגישות פרוידיאניות אל תאוריות של יחסי אובייקט, החל במלאני קליין ודונלד ו' ויניקוט וכלה בפסיכואנליזה האינטר-סובייקטיבית בת זמננו, העמידו את האם ואת הקשר א-ילד במרכז הדיון התאורטי, והעצימו עוד את הלקונה הקשורה באב. דומה שקיומו המיוחס של האב כסמל, כסמן העיקרי של כוח סמכותי – עד כדי דימוי האל עצמו לאב, "אבינו שבשמים" – בעצם חיזק וביצר את הנטייה לטשטש אותו ולהמעיט בחשיבותו כדמות ממשית בחיי המשפחה, דמות שאינה מייצגת רק סמכות, איסור ושליטה. שהרי משמבתוננים באב כבדמות אנושית בשר ודם, בעלת גוף וקווי מתאר, דמות בעלת מאוויים משלה ומערכת הזדהויות משלה, דמות שיכולה להיות חלשה או נדיבה, תומכת או מפקירה, אלימה או מוכה, נאצלת או נקלית, הולכים ונחשפים פניו האחרים של האב והחשיבות המעשית – לא רק הסמלית או ה"ארכיטיפית", בלשונו של יונג – שיכולה להיות לו בחיי בניו ובנותיו. ספרות חז"ל, ובכללה שרשרת הסיפורים שנבחן, אינה נשארת ברובד הסמלי אלא מציגה מנעד רחב יותר של דמויות אב על תפקודיהן המתחלפים, אבות מרוחקים ומעורבים, נוכחים ונעדרים, יוצאים מתוך המרחב הביתי ומערכת היחסים הממשית בין בני המשפחה ושבים אליהם. ייצוגים מגוונים אלה מאפשרים לנו לבחון את האב באופן החורג מן הדרכים המסורתיות לקרוא אותו, וכך להעשיר את הדיון בשרשרת הסיפורים ולהרחיבו אל מעבר לעיסוק במתח האופייני בין תשוקת הלימוד לתשוקת הזיווג.

בעינינו, הדרמה היא בפירוש לא רק זוגית וגברית, אלא גם דרמה משפחתית מורכבת שמתמקדת לא פעם דווקא במערכת היחסים שבין האב לבין בניו ובנותיו. ההקשר המשפחתי הרחב מדגיש את מורכבות ההיעדר או הנוכחות של האב לא רק בעבור אשתו אלא גם – ובכמה מן הסיפורים בעיקר – בעבור ילדיו. קריאת שרשרת הסיפורים מבעד לפריזמה הזוגית לבדה, או דרך שאלת המתח בין לימוד תורה לבין מימוש מיני, מחמיצה לדעתנו את הדרמה המשפחתית הצפונה בסיפורים, ואת האופנים שבהם חז"ל מציירים את מעמדו של האב ביחס לצאצאיו. קריאה המסיטה את המבט מהדרמה הזוגית אל המרחב המשפחתי הכולל מאפשרת הצצה מעניינת וייחודית לדרמת היחסים בין אבות לבנים ואף לדרמת היחסים, שכמעט לא נדונה בספרות חז"ל וגם לא במחקר על אודותיה, בין אבות לבנותיהם.

ניקח לדוגמה את הסיפור הרביעי בשרשרת הסיפורים, סיפורם של רבי חנניה בן חכנאי, בתו ואשתו:

מקור:

רבי חנניה בן חכנאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי.

א"ל: איעכב לי עד דאתי בהדך.

לא איעכבא ליה.

אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב.

עד דאתי אישתנו שבילי דמתא ולא ידע למיזל לביתיה.

אזל יתיב אגודא דנהרא.

שמע לההיא רביתא דהוה קרו לה: בת חכנאי, בת חכנאי, מלי קולתך ותא ניזיל.

אמר: ש"מ, האי רביתא דידן, אזל בתרה.

הוה יתיבא דביתהו קא נהלה קמחא. דל עינה חזיתיה, סוי לבה פרח רוחה.

אמר לפניו: רבש"ע, ענייה זו זה שכרה?

בעא רחמי עלה וחייה.

תרגום:

רבי חנניה בן חכנאי הלך לבית הרב בשלהי שמחת נישואיו של רבי שמעון בר יוחאי.

אמר לו [רבי שמעון]: המתן לי עד שאבוא אתך.

לא המתין לו.

הלך וישב שתיים-עשרה שנה בבית הרב.

עד ששב, השתנו שבילי העיר ולא ידע להגיע לביתו.

הלך וישב על שפת הנהר.

שמע נערה אחת שהיו קוראים לה: בת חכנאי, בת חכנאי, מלאי כדך ובואי נלך.

אמר: משמע שנערה זו היא שלנו, והלך אחריה.

הייתה יושבת אשתו ומנפה קמח. הרימה את עיניה וראתה אותו, ניתר לבה ופרחה רוחה.

אמר לפניו: ריבוננו של עולם, ענייה זו זה שכרה?

ביקש רחמים עליה וחייתה.

רבי חנניה בן חכנאי יוצא ללמוד תורה מיד לאחר משתה החתונה של רבי שמעון בן יוחאי ולא שב אל ביתו אלא לאחר שתיים-עשרה שנה. זהו סיפור על

היעדרות ארוכה וממושכת, המביא את דרמת המרחק, הניתוק והגעגוע לשיאה, בלבה של סדרת הסיפורים. יציאתו ללימודים מתוארת כציאה חפוזה ואף ככזו שראשיתה במעשה אסור: הפקרתו של חתן במשתה חתונתו. כך מוצגת מערכת יחסים בלתי מוכרת, זו שבין תלמידי חכמים. בן חכינאי הוא חברו של רבי שמעון בר יוחאי ונוכח בשמחת נישואיו. אי-ההמתנה של בן חכינאי לרבי שמעון בר יוחאי חורגת משאלת הנימוס והיחסים התקינים בין חברים. אלמנט השימור של החתן הוא משמעותי, והפקרתו של החתן בתקופת המעבר הלימינלית של ימי משתה הנישואים טומנת בחובה סכנה ממשית. במסכת ברכות שבתלמוד הבבלי מופיעה קביעתו של רב יהודה, המדגישה את מרחב הסכנה הלימינלי שבו מצוי החתן:

אמר רב יהודה: שלשה צריכין שימור, ואלו הן: חולה, חתן, וכלה, במתניתא תנא [בבריתא שנן]: חולה, חיה, חתן, וכלה. ויש אומרים: אף אבל. ויש אומרים: אף תלמידי חכמים בלילה. (בבלי ברכות נד, ע"ב)

בתוך מערכת שימור זו לחבריו של החתן הנמצאים עמו בימי משתה החתונה יש מעמד הלכתי מיוחד והם מכונים "בני חופה". תפקידם של "בני החופה" הוא ללוות את החתן, לשומרו ולשמח אותו בכל שבעת ימי המשתה. נראה כי צעדו של בן חכינאי מביע זלזול במוסד הנישואים – זלזול המטיל צל כבד על תשוקתו הלוהטת כל כך ללימוד עד שהוא מסרב לדחותו ולו במקצת – ויש לו השלכות גם על יחסיו עם אשתו ובתו כפי שיוצגו בהמשך הסיפור. חוסר נכונותו של רבי חכינאי להמתין לחברו יש בו משום הפרה של נורמות תרבותיות והלכתיות בסיסיות, והוא למעשה משמש כוח שמניע את העלילה וחושף את גיבוריה לסכנות הנובעות מהפקרה זו.

האופן שבו מתוארת חזרתו של בן חכינאי לעירו מעצימה את הממד האודיסאי של הסיפור. בן חכינאי שב לעיר שאין הוא מכיר בה דבר – לא את שבילי העיר ולא את בתו. שלא כסיפורו של אודיסאוס השב לביתו, שבו חידת הזהות הקיומית היא חדי-כיוונית, שהרי אודיסאוס מזהה את עירו, את ביתו ואת אשתו אך הם אינם מזהים אותו (למעט המשרתת הזקנה) – כאן, לפחות בשלב הראשון של חזרתו, חידת הזהות כפולה: האב אינו מזהה את עירו ואת בתו, והבת גם היא אינה מזהה או רואה את אביה. שיאה של דרמת החזרה של בן חכינאי הוא בזיהויה של בתו על שפת הנחל בעודה שואבת מים לכדה. כמו אודיסאוס המתגנב לביתו בזהות בדויה של עני, גם בן חכינאי בוחר לשוב

לביתו בלי להודות בפני הקרובים אליו. ואכן, הוא מגיע לביתו בהפתעה גמורה, אלא שאשתו מזהה אותו מיד. אלמנט ההפתעה הופך לטרגי עם מותה של הרעיה מחמת הבהלה, מוות שהבעל מצליח לתקן.

נקודה בולטת בסיפור היא שאין בו כל רגע של הכרה הדדית בין האב לבתו. בן חכינאי אינו מזהה את בתו בעצמו, אלא לומד על זהותה מתוך הזכרת שמה (שאינו אלא שמו שלו) בקול רם בפיהם של אחרים. זהו "שם האב" במובנו הלאקאניאני: האבהות שרירה וקיימת כל עוד היא מובעת בשם, ומבחינה זו היעדרו הפיזי של בן חכינאי מביתו אינו פוגם בכוחו הסמלי כאב – כוח שעוצמתו גדולה למעשה מן הכוח הממשי של האב הפיזי. ואולם הפער העצום שבין הניכור בפועל בין האב לבתו מצד אחד ובין הקרבה הסמלית ביניהם – המצוינת בשם – מצד שני מחדד את אי-התקינות, ולמעשה הטרגיות, שבפיצול שבין ממשות לסמל.

הסיפור משתמש בסצנת דפוס מקראית (במונחיו של אורי אלטר), של נערה השואבת מים אל מול גבר המתבונן בה, סצנה מוכרת היטב וטעונה במשמעויות ארוטיות מובהקות. כזכור, רבקה שואבת מים למשרתו של אברהם ואף משקה את גמליו וכך מוכיחה שהיא אישה ראויה לבן אדונו, ליצחק (בראשית כד, יא-כ); יעקב פוגש לראשונה את רחל על פי הבאר (בראשית כט, י-יג); ומשה פוגש את ציפורה אשתו לעתיד על שפת הבאר במדיין (שמות ב, טו-כב). שלוש המסורות המקראיות על מפגש ליד הבאר עוסקות במישרין בזיקה שבין גבריות, שאיבת מים כפרקטיקה נשית, זיווג לנישואים ומימוש ארוטי. ההבדל בין המסורת על רבקה ועבדו של אברהם ובין שתי המסורות האחרות, על יעקב ורחל ועל משה וציפורה, הוא שבשתי המסורות האחרונות יש מעשה של הוכחת עוצמה גופנית: יעקב מגולל את האבן מעל פי הבאר ומשה מגן על זכותן של בנות יתרו לשאוב מים. הסיבה שבסיפור הראשון אין ביטוי גופני גברי היא שרבקה אינה מיועדת לעבדו הזקן של אברהם כי אם לבנו הנעדר והמוקרב, יצחק, שאינו יכול להוכיח, כאן כמו במקומות אחרים, את כוחו.

סיפור עבד אברהם ורבקה מדגיש עוד את עניין המקריות, שמשמעה גורל ("הקרה נא לפני היום"). לאמתו של דבר, סצנת השאיבה בכללותה היא סצנה של ייעוד, ובשלושת הסיפורים הנערה השואבת היא הנערה הנכונה והמתאימה ביותר לגיבור, וזיווגם משקף את רצון האל. על פי מנגנון דומה, ברור כי הנערה הראשונה שיפגוש בן חכינאי עם שובו חייבת להיות בתו שלו. וכמו בסיפור יעקב ורחל, המפגש מתרחש כאיחוד בין קרובי משפחה אשר כביכול נפגשים שוב לאחר פְרדה, אף על פי שלמעשה הם מעולם לא נפגשו קודם לכן.

בניגוד לסיפורים המקראיים שבהם שאיבת המים מובילה להכרעות ארוטיות ברורות ששיאן נישואים והולדה, הרי כאן האופציה הארוטית בין בן חכינאי

הערה מעניינת של ג'ודית בסקין מפנה את תשומת הלב לזיקה בין סיומו של הסיפור שלפנינו ובין קווי העלילה של המחזה "אלקסטיס" לאוריפידס:

מעניין לציין כי בסיפור זה האם היא שמתה, בדומה לרעיה האצילית במחזהו של אוריפידס "אלקסטיס", אשר מעלה עצמה קורבן כדי להציל את בעלה הראוי לעונש. וכמו ב"אלקסטיס", התערבות האל לטובת הבעל מתירה לה לשוב לחיים.²

מחזהו של אוריפידס הוא למעשה עיבוד של מיתוס מוכר, המופיע בכמה גרסאות, על אודות אלקסטיס אשתו של אדמטוס המקריבה את עצמה כדי להציל את חיי בעלה, שהמוריות גזרו עליו מיתה. המוריות התנו את הצלתו של אדמטוס בנכונותו של מישוהו אחר למות במקומו ולמענו. לאחר שאביו מסרב למות במקומו ורואה בבקשה זו חריגה מתפקידו ההורי, אשתו אלקסטיס מתנדבת לעשות זאת משום שבעיניה חייו חשובים מחייה: "אתה חשוב לי מעצמי, ובמחיר/ נפשי אני מעניקה לך חיים" (שורות 282-283). מיד לאחר מותה היא זוכה להצלה פלאית ולתחייה מידי פרספונה, המשיבה אותה מן השאול; או בגרסה האחרת, שאוריפידס מאמץ, הרקלס אורחו של אדמטוס נאבק עבורה עם האלים ומשיב אותה לחיים. לטענת אהרן שבתאי, המחזה עוסק במה שהוא מכנה "מיתוס האנוכיות", ולפיו אדמטוס מוכן להקריב ללא כל היסוס את אשתו כדי להציל את חייו ובכך, בלשונו של שבתאי, הופך את מיתוס האהבה ל"רצף של שיקולים אנוכיים ונרקסיסטיים".³ כמו שמציינת בסקין, אי אפשר כמובן לדבר על דיאלוג ברור בין המיתוס של אלקסטיס או המחזה של אוריפידס ובין הסיפור התלמודי.⁴ עם זאת, התשתית הסיפורית הדומה מחזקת ומדגישה הן את נכונותו של האיש להקריב את אשתו (וגם את שאר בני משפחתו), גם אם לרגע, על מזבח רצונותיו האינטלקטואליים, והן את מקומה של האישה כמי שמשלמת את המחיר על משאלותיו הנרקסיסטיות של הבעל. מכיוון שאלקסטיס – כמו אשת בן חקינאי – מוקרבת לאחר שכבר סיימה את תפקידה בהבאת ילדים לעולם ומיצתה את שלב הפוריות הרעננה, מדגישה ההקבלה בין הסיפורים גם את התחרות אִם־בת השוכנת ברובד הסמוי

Judith R. Baskin, *Midrashic Women: Formation of the Feminine in Rabbinic Literature*, Hanover and London: Brandeis University Press, 2001, p. 104 (התרגום שלנו).

³ אהרן שבתאי, "דברי הקדמה", אוריפידס, אלקסטיס, תרגם אהרן שבתאי, ירושלים: שוקן, 1986, עמ' 9.

⁴ Baskin, p. 104, note 39.

לבתו אינה ממומשת אך בה בעת אינה מבוטלת לחלוטין. מובן שעצם איורה של סצנת המפגש ביניהם על פי קווייהם של הסיפורים המקראיים מאפשר לסיפור לרמוז על תכנים ארוטיים סמויים או מודחקים. כך גם שמותיהם בסיפור – "בן חקינאי" ו"בת חקינאי" – מצד אחד מטשטשים את הפער הדורי בין השניים ומאירים אותם לכאורה כמעין זוג, ומצד שני ממחישים ומגבירים את חוויית ההיעדר של האב עצמו, שהרי חקינאי אינו שמו שלו כי אם שמו של אביו. ייחוסה של הבת לסב ולא לאב יוצר מהלך כפול של העלמת האב הממשי ובריאתו הטרנסגרסיבית כמעין אח לבתו.

מרגע שמתגלה לבן חקינאי שהשואבת היא בתו אין כל דיאלוג ביניהם, לא מילולי ולא גופני. אילו הציג בן חקינאי את עצמו בפניה כאביה והלך עמה בחזרה לביתם, היה הדבר לא רק מצמצם את האופציה הארוטית שנוצרה על שפת הנהר אלא גם מונע את מותה של האם, משום שהיה בכוחה של הבת להכין את האם לקראת בואו ולייצר מהלך תקין ומובנה של שיבה. אך במקום להתוודע לבת מחליט בן חקינאי שלא להשיב את ההיררכיה המשפחתית לסדרה על ידי הזדהות בפני בתו; הוא מתגנב ועוקב אחריה עד שהיא מגיעה הביתה ורק שם הוא מתגלה – ולא בפניה כי אם בפני אשתו. מהלך זה של האב הוא המוביל למותה של האם (גם אם רק לרגע). חוסר נכונותו להשיב את הסדר המשפחתי על כנו ורצונו להמשיך ולעקוב אחר בתו הם המחוללים את הטרגדיה המשפחתית, טרגדיה שהוא מתקן בכוחו המאגי.

מהלכיו של בן חקינאי עשויים לרמוז על מטען ארוטי הטמון בסיפור. מקום המפגש על שפת הנהר בשעת שאיבת מים מאזכר כאמור את הסצנות המקראיות של הייעוד והזיווג, אך בל נשכח כי למים עצמם משמעות סימבולית ארוטית של זרימה וחיוניות. את הבת מאפיין הכד המלא, המסמן אותה כשופעת נעורים ומיניות, בייחוד לעומת אמה, שהפעולה המעצבת את דמותה היא ניפוי הקמח. אצל האחת מדובר בפעולה של התמלאות בחומר נוזלי, ואצל האחרת – בפעולה של מזיגה וסינון (כלומר גריעה) של חומר יבש. הצבתן של השתיים זו לעומת זו מרמזת בעקיפין שבשנים הארוכות שחלפו מאז עזב בן חקינאי את ביתו האם הלכה וקמלה, הלכה ויבשה, וכעת הבת תופסת את מקומה כדמות הארוטית בבית. במובן זה, מותה הפתאומי של האם מבטא בפעולה את תשוקתו האסורה של האב שהבת תירש את מקומה של אמה – וגם בכך יש כדי להסביר את בחירתו המוזרה שלא להתוודע לבתו בטרם פורענות. הקמתה של האם לתחייה בזכות תפילת התחנונים של האב מייצגת את דחייתה של האופציה הארוטית האסורה ובמובן זה גם את השבת הסדר על כנו – ובלי שכוחו של האב ייפגם בפועל.

של הסיפור התלמודי, ואת הדחקתם של משקעים ארוטיים הקשורים במיניותה הצעירה של הבת, שנועדה להחליף את האם המבוגרת. בסיפור החמישי בשרשרת הסיפורים, על רבי חמא בר ביסא, הקשר בין האב והבן הוא שעומד במרכז:

מקור:

רבי חמא בר ביסא אזיל יתיב תרי סרי שני בני מדרשא.

כי אתא אמר: לא איעביד כדעביד בן חכינאי.

עייל יתיב במדרשא. שלח לביתה.

אתא ר' אושעיא בריה יתיב קמיה. הוה קא משאיל ליה שמעתא.

חזא דקא מתחדדי שמעתיה.

חלש דעתיה, אמר: אי הואי הכא הוה לי זרע כי האי.

על לביתה, על בריה.

קם קמיה.

הוא סבר למשאליה שמעתתא קא בעי.

אמרה ליה דביתהו: מי איכא אבא דקאים מקמי ברא?

קרי עליה רמי בר חמא: "החוט המשולש לא במהרה ינתק"

(קהלת ד', י"ב) – זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא.

תרגום:

רבי חמא בר ביסא הלך וישב שתיים-עשרה שנה בבית המדרש.

כשבא [לביתו] אמר: לא אעשה כמעשה בן חכינאי.

הלך וישב בבית המדרש, שלח לביתו.

בא רבי אושעיא בנו, ישב לפניו. היה שואל אותו בסוגיות וראה

שמחודדות שמועותיו [של רבי אושעיא].

חלשה דעתו, אמר: לו הייתי כאן, היה לי זרע כמו זה.

נכנס לביתו, נכנס בנו.

קם לפניו [רבי חמא בר ביסא].

חשב שלשואל אותו שאלות הוא מבקש.

אמרה לו אשתו: האם יש אב העומד מפני בנו?

קרא עליו רמי בר חמא: "החוט המשולש לא במהרה ינתק" –

זה רבי אושעיא, בנו של רבי חמא בר ביסא.

רבי חמא, כמו בן חכינאי מן הסיפור הקודם, יושב שתיים-עשרה שנים בבית

המדרש ואז חוזר לביתו. כמו בסיפורים אחרים בסדרה, הופעתו היא הופעה של הנעדר והנעלם שנכנס בבת אחת אל תוך המערכת המשפחתית. שלא כאם, המתוארת בסיפורים הללו במונחים של רצף (המתנה, חינוך וכו'), הופעתו של האב היא דרמטית, עזה, ויש בה ממד של הפרת הסדר המקובל של המשפחה, כפי שהתגבש והתארגן במשך שנים.

כשרבי חמא חוזר לביתו הוא מבקש להימנע ממה שאירע לבן חכינאי שהופעתו המפתיעה הרגה, לפחות לזמן מה, את אשתו. מסיבה זו הוא שולח להודיע לבני ביתו שהגיע. אלא שבניגוד לבן חכינאי, העוקב אחר בתו בלי ידיעתה, דרמת המפגש בסיפור שלפנינו היא דרמוקדית, ומתרחשת תחילה בבית המדרש ולאחר מכן בבית. בזמן שהשליח עושה את דרכו אל ביתו נכנס רבי חמא אל בית המדרש, ומיד אחריו נכנס לשם בנו, רבי אושעיא. מן הסיפור עולה שאין הם מזהים זה את זה ונוצרת סיטואציה מוזרה וייחודית, שבה אב ובנו לומדים תורה יחד כשני זרים גמורים.

חוקרים שעסקו בבחינת מערכות יחסים בין אבות לבנים בספרות חז"ל עמדו על מורכבותם של יחסים אלו. יונה פרנקל בחן בעיקר את ההשפעה שיש להיעדר על עולמו של האב.⁵ דניאל בויארין עמד על המשאלה החזקה של האב להפוך את בנו למעין כפיל אינטלקטואלי שלו עצמו וכך להתגבר על חרדת המוות וליצור שרשרת המשכית גברית המשמרת את רצף הקיום היהודי.⁶ עמדה זו בולטת בסיפור מערכת היחסים המוזרה והמורכבת של רבי שמעון בר יוחאי עם בנו רבי אליעזר, ששיאה הוא בהחלטתו של רבי שמעון בר יוחאי להתחבא עם בנו שלוש-עשרה שנה במערה, לבודד אותו מכל מקור השפעה חיצונית ולנסות לייצר במעין תנאי מעבדה מבודדים כפיל מושלם שלו עצמו (בבלי שבת לג, ע"ב). עם זאת, בסיפורים הללו ניכרת מודעות רבה לכישלונה של משאלת הורשה והולדה אינטלקטואלית זו. עוצמת תשוקתו של האב לגדל ולחנך את בנו על פי דמותו מונעת ממנו לראות בבנו אינדיבידואל נפרד, ולפיכך הבן מגלה התנגדות לתוכניתו של אביו וחותר ליצירת מרחב פרטי וחדש עבור עצמו, מרחב שנמצא פעמים רבות הרחק מתחום השפעתו של האב החרד. בסופו של דבר הבנים עושים את דרכם אל עבר האב, אלא שלשם כך נדרשת התערבות של "דמות מיטיבה". זוהי דמות חיצונית לדרמה המשפחתית, שאינה לכודה בחרדותיו של האב ולפיכך יכולה, לטענתה של

⁵ יונה פרנקל, עיונים בעולמו הרוחני של סיפור האגדה, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, 1981, עמ' 109-111.

⁶ דניאל בויארין, הבשר שברוח: שיח המיניות בתלמוד, תרגם עדי אופיר, תל אביב: עם עובד, 1999, עמ' 198-220.

הראוי על כנו. למעשה, בבלי דעת – שהרי היא אינה יודעת על לימודם המשותף המוקדם של השניים – האם חותרת תחת אידייליית הלימוד הקצרה שנבנתה בין השניים, והאב אינו יכול לעמוד בפני הבן ולחלוק לו כבוד של ממש על למדנותו וידענותו.

רבי אושעיא גדל ונתחנך למעשה בחיקו של אב שכוחו גדול משל כל אב אחר: הוא האב הנעדר, אשר פרש אל בית המדרש ועל כן מוזהה בעיני בנו עם בית המדרש והשיח שהוא מייצג. הפסיכואנליזה הקלסית מייחסת חשיבות רבה לפונקציה הנעדרת של האב, ורואה בהיעדרות זו יסוד חיוני בהתפתחות הילד. במובנים רבים, האב נעדר מלכתחילה, שהרי האבהות כשלעצמה היא מושג שאינו אלא סמלי, הנחה המבוססת על הפשטה, או, במילותיו של פרויד: "אימהות מוכחת על פי עדות החושים, ואילו אבהות היא סברה המתבססת על מסקנה ועל הנחה מסוימת".⁹ שלא כאימהות, לאבהות אין צורה גופנית מובחנת (כמו ההריון), היא בלתי נראית, ואי אפשר להמשיכה המחשה חזותית. מאחר שאין דרך להראות שילד מסוים הוא צאצאו של גבר זה או אחר, או של גבר בכלל, מבוססת קרבת המשפחה בין האב לילדיו על עדותה של האם. גם רבי חמא אינו יכול לזהות את בנו אלא רק ברגע שאשתו מעידה על כך במפורש. האבהות אפוא היא מבנה המיוסד במילה, לא בבשר. היא תמיד חורגת מן הקונקרטיזם הפיזי והספציפי, ועל כן זוכה במעמד סמלי. ננסי צ'ודורו כותבת על קיומו של האב כדמות פנטסטית בחיי הנפש של הילד: כיוון שהאב מזוהה עם חיי התרבות שבחוק, ומרבה להיעדר מן הפנים הבית, הוא קשור פחות אל מסגרת יחסי האובייקט של הילד, ונעשה לדמות שאת קווי המתאר שלה על הילד לדמיין יותר מאשר לחוות.¹⁰

בבסיס ההכרה בפונקציה האבהית עומדת אפוא הסימבוליזציה, בבחינת תהליך נפשי חיוני ומרכיב הכרחי של הכניסה בשערי התרבות. בעקבות פרויד מעמיד לאקאן את האב כמי שמסמן את הכניסה אל הסדר הסימבולי, המתבטא ברכישת השפה, ואת ההשתלבות בעולם החברתי: האב הוא המייצג את השליטה בלשון, את החוק והאיסור, את השיח ואת התודעה. דמותו חורגת אל מעבר למימושה הפיזי והספציפי, ומתגלמת במערכת הפטריארכלית על כל היבטיה. לטענת לאקאן, כל אבהות מבוססת על מטפורה, היא "המטפורה האבהית": האופן שבו האב מייצג את החוק, ומתוך כך בונה את המשמעות

⁹ זיגמונד פרויד, משה איש והדת המונותיאיסטית, תרגמה רות גינבורג, תל אביב: רסלינג, 2009 [1939], עמ' 134.

¹⁰ Nancy Chodorow, *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1979, p. 80.

דינה שטיין, לתווך בין האב הביולוגי ובין צרכיו ומשאלותיו של הבן. תיווך זה מאפשר בסופו של דבר לבן להגיע, כאדם בוגר ועצמאי, למקום שאליו כיוון האב מלכתחילה ולהפוך לתלמיד חכם בעצמו. כמו שמציינת שטיין, דמות מיטיבה זו יכולה להיות דמות ממשית בקהילה, כגון רב גדול, או דמות שיש לה מעמד חשוב בקהילה, כמו אליהו הנביא.⁷

נדמה שבסיפור שלפנינו נוצרה זהות ייחודית בין האב ובין הדמות המיטיבה המלמדת את הבן תורה. באופן פרדוקסלי דווקא היעדרותו של האב, העובדה שהוא אינו מכיר את בנו, אינו יודע איך הוא נראה ומעולם לא למד עמו, היא שמאפשרת את מימוש משאלת ההמשכיות של חכמים. חולשת דעתו של האב למראה התלמיד המבריק באה לידי ביטוי בקביעתו "לו הייתי כאן, היה לי זרע כמו זה". בעיניו של פרנקל משפט זה חושף את מורכבות מקומו של האב בתהליך חניכת הבן, שהרי "האב סבור שבלעדיו אי אפשר, בעוד שבאמת הוא מיותר".⁸ יש לדייק בדבריו של פרנקל מעט. האב הממשי הוא המיותר אך האב המדומיין, האב שבעיני רוחו של הבן יושב בישיבה רחוקה כלשהי ולומד תורה, לא רק שאינו מיותר, אלא שהוא הכרחי. הצלחתו של הבן והפיכתו לממשיך כה מדויק של האב נובעות דווקא מכך שהאב הממשי לא גידל אותו כלל.

השוואה בין סיפור זה לבין סיפורו של בן חכינאי מבהירה את עומק ההבדל בין הנרטיב התלמודי של יחסי האב והבן ובין הנרטיב של יחסי האב והבת: באופן ברור, מן הבן מצופה לגדול ולהתפתח מתוך אינדיבידואליזציה ונפרדות מן האב – והיעדרותו הממושכת של רבי חמא היא מעין המחשה גאוגרפית וטמפורלית לרעיון בסיסי זה של הפרדות. מן הבת, לעומת זאת, נמנעת כל אפשרות להוויה נפרדת. סיפור בן חכינאי שבו דנו לעיל אינו מקצה לבת כל שם או קול משלה, כל שכן שאין הכרה הדדית בינה לבין אביה, וזהותה מצטמצמת לכלל היותה "בת".

סופו של הסיפור חושף את הפער שבין האב המדומיין, היכול לשמש דמות מיטיבה ומגדלת עבור הבן, לאב הממשי. רבי חמא, שכבר הגיע לביתו ונפגש עם אשתו, רואה את אותו תלמיד חכם שפגש בבית המדרש מגיע לביתם. כדי לחלוק לו כבוד קם האב מתוך ציפייה להמשך חוויית הלימוד ביניהם. אשתו, שעומדת מיד על המתרחש, משיבה את הסדר ההיררכי על כנו וקובעת: האם ייתכן מקרה שבו אב קם מפני בנו? בקביעתה מבקשת האם להעביר את האב מן הממד המדומיין אל הממד הממשי ובכך להשיב את הסדר החברתי והמשפחתי

⁷ דינה שטיין, מימרה, מגיה, מיתוס: פרקי דרבי אליעזר לאור מחקר הספרות העממית, ירושלים: מאגנס, תשס"ה, עמ' 116-158.

⁸ פרנקל, עמ' 110.

ומעניק לסובייקט זהות ועמדה בסדר הסמלי. תפקודו הייצוגי והמטפורי-סמלי של האב הוא אפוא תפקוד שחיוני להתגבשות הזהות הסובייקטיבית. אם כן, עצם התפיסה התרבותית של האב נשענת על הכחשת גופו, הכחשת קיומו הפיזי, החומרי, המוגבל, כדי לייחס לו תכונה של מופשטות כללית ולקשור אותו לקונסטרוקטים רוחניים – חוק ושפה, ובכך גם לאפשר לטווח כוחו והשפעתו להתרחב ללא הגבלות הקשורות בגופניות, בספציפיות, בזמן ובמקום. אפשרות זו להתעלות אל מעבר לקיום הפיזי, להתקיים כישות מופשטת, א־גופנית ובלתי ספציפית, קושרת בין כוחו של האב לכוחו של האל: שהרי האמונה באל נסתר שאינו נתון לתפיסת החושים כמוה כאמונה שגבר מסוים הוא אב לילדו, אף על פי שאין לכך כל ראייה חושית. בשני המקרים ניכר כי הכוח והשליטה מיוחסים למי שמצליח להעלים את גופו: ככל שהאב מתעלה יותר מעל לקיומו הפיזי, הגופני, הממשי – כלומר ככל שהוא נעדר בגופו, אך נוכח וקיים כמושג (כרבי חמא הנעדר מביתו שתי-עשרה שנים) – כן מתחזק מעמדו הסמלי, אשר מתפקד ביעילות גדולה יותר דווקא משאינו כפוף לגבולות הזמן והמרחב.

אפשר אפוא לומר כי רבי אושעיא הוא תלמיד חכם מרשים כל כך דווקא משום שזכה באב נעדר כל כך, כלומר בעוצמת חניכתו האפקטיבית והבלתי מוגבלת של האב הסמלי, המיוצגת בתלמוד התורה. לפיכך לא פלא שברגע שהאב שב ומתגלם בנוכחותו הפיזית, משתבשים כל סדרי הכוח המשפחתיים. האב המופיע בגוף פגיע ובממשות היסטורית הוא אב שההגמוניה שלו אינה חסינה עוד מפני פגע, ועוצמתו הסימבולית נחלשת כמו באחת: "ראה שמחודדות שמועותיו. חלשה דעתו". השיבוש ניכר גם בתחושה שהאב רוצה להידמות לבנו, במקום שהבן הוא שיבקש לחקות את האב – שהרי גם האב פועל בתוך אותו מרחב של הממשי והמדומיין: גם לו יש עצמי "ממשי" ועצמי "מדומיין", ומשאלתו להידמות לבנו היא בעצם המשאלה להכחיש את הממד הממשי (שהוא תמיד פגום) שבדמותו שלו עצמו, ולהיאחז בממד המדומיין המשתקף לעברו מעיניו של בנו. נוצרת כאן מעין "שושלת לאחור", הקוראת לייצוב מחדש.

החולשה וערעור יחסי הכוח מקבלים ייצוג פיזי כאשר האב קם מפני בנו. רק האישה, ב"חסר" שלה, יכולה להשיב את הרצף התקין על כנו. עדותה של האם – פליאתה של אשת רבי חמא בר ביסא על התנהגותו של בעלה – היא שמייסדת מחדש את האבהות על הציר הסימבולי, ומאפשרת לקבעו בעזרת שימוש בפסוק פתגמי, על המטענים הסמכותיים הקשורים בו, "החוט המשולש לא במהרה יינתק" (קהלת ד, יב). פסוק זה מדגיש את עוצמתה של הגנאלוגיה

הגברית – מסב לאב לבן – ואת היעדרן של נשים ממנה: "זה רבי אושעיא בנו של רבי חמא בנו של ביסא". האב, שעד לאותו רגע ראה בעצמו אב כושל, זוכה עתה לאישור מחודש של מעמדו ההגמוני, ונוטע עצמו במרכזו של משולש הדורות, כציר מרכזי במסירת מורשת החוכמה – אף על פי שלא השתתף במסירה זו בצורה פעילה ונוכחת. זוהי שושלת אידאלית, מדומינת, הנוצרת בדיעבד ברגע הגילוי שהחכם הזר אינו אלא הבן הממשי. אישור מחודש זה משמש בעבור רבי חמא גם הצדקה לאחור של עצם היעדרותו ושהותו הממושכת בבית המדרש, שהרי ניכר כי זו לא מנעה, ואפילו עודדה, את צמיחתו של רבי אושעיא כתלמיד חכם המסב גאווה וכבוד לאביו. הסיפור מטעים אפוא דווקא את הממד המובנה, הסמלי והמדומיין של השושלת הגברית, שעל פני הדברים הייתה אמורה להיתפס כ"ממילאית" ומובנת מאליה.

כאמור, הפרשנויות שניתנו עד עתה לשרשרת הסיפורים ממסכת כתובות שבתלמוד הבבלי שבה עסקנו, העדיפו להבליט את המתח שבין התשוקה הזוגית לתשוקה הלמדנית כציר המרכזי המניע את הסיפורים, בשעה שיש בהם רובד נוסף משמעותי אך בה בעת מודחק וטעון, הנוגע לדמות האב ונוכחותו במערכת היחסים המשפחתית, ולמרחב הטעון הנוצר בין האב וילדיו ובין בית המדרש. כפי שביקשנו להראות, דווקא הביטויים הממשיים של האבהות – זו הניכרת בנוכחות, בדאגה, בפיקוח, בהזדהות, או בהיעדרם של אלה, בהתרחקות ובניתוק, בקנאה, בתחרות, באלימות ובהפקרה – דווקא ביטויים אלה, המתקיימים לצד השושלת הארוכה של פירוש, לימוד ומדרש ובתוכה, עשויים לחשוף פנים אחרות במסורת הסיפורית, סיפורים אחרים, ולהשיב אבהות אחרת מהיעדרותה המתמשכת.

קן הנשרים

האורות כבו זה מכבר, נרגעה האורגיה.
ערפל סמיד מסתיר את הגבול עם אוסטרליה,
הוא לבן מכדי להכיל את כל העשן
שהעלה מכאן, אבל לפחות סוגר על ה-
נוף של העמק למטה. שלא יצא ברל'ה,
בעל חיים יהודי קטן.

בונקר עלי. שום נתיבים שמצטלבים.
לא רואים הרבה. מסעדה עם שניצלם.
טוב שלא טבעונית, להגברת האפקט.
אין אף לא מזכרת אחת ששנה קניה.
תכנון הפלישה לצ'כוסלובקיה
והרצח של כלנו, ללא ספק,

זאת לא פונקציה של מקום. זאת בכלל לא פונקציה.
גשם יורד לי על מעיל הפוקסיה
הטפשי. ואין שום חשיבות לנוף.
שתרביץ הקללה. שהערפל יכסה את זה.
אולם הנשפים שלהם עד קצה קצה
שיוצף בשמן טגון זהב.

לא חשוב איזה נוף הם ראו מקצה הצוק.
לא חשוב איזו אבן, איזה עצוב.
לא חשוב מה לבשו הגברות, ואם
קננו נשרים. הבחירה לזכר או לא
נעשתה לא כאן, ועשה אותה גורל'ה -
יהודי ופראי, כמו בעל חיים.

תל אביב, 12 באוקטובר 2017

Study of Attempted Murder

פחיות המרק עמדו בשורה,
כמו מטרות בביתן לירי
באקדח צעצוע, בריד אמריקאי אכזר.
ארנבות. ברנזים. היא יורה.
במקום אחר, פסות ירק
מיבש וסיבי בשר

מתפוצצים. המרק קולח
מכל הפצעים: תומא הספקן, בשבילך!
בשר הארנבות והברנזים כה עדין
באור הכסוף, המלא, אך
לא מגונן על עלי הפריחה
הצבעונית בשדה האמפטמין,

כי עוד לא המציאו סם או ציוד הדפסה או אור
או צבע שיגנו על האדם. עוד לא
המציאו מצלמה שתעצר אקדח.
היא יורה בציר הכי מפרסם בניו יורק,
אבל הכדור נכנס בכלו -
בנער מפיטסבורג, מגטו נדח

של מעוטים סְלֵאבִיִּים שְׁאִינְכֶם מְפִירִים,
תמיד חולה, מְצִיר בְּמִטָּה, רועד;
בבן של יוליה, שֶׁבְקָשִׁי מְדַבֶּרֶת אֲנִיגְלִית,
אָבֵל כּוֹתֶבֶת כָּל כֶּךָ יָפָה; בְּאֵהוֹב הַגְּבָרִים
הַיְפִים מְדִי; בְּאִישׁ שֶׁכָּל כֶּךָ פּוֹחַד
מֵהוֹמָן, שֶׁתְּמִיד מְסַתּוֹבֵב וּמְקַלֵּט.

היא יורה בְּנִיּוֹ יוֹרֵק וּפּוֹגַעַת בְּפִיטְסֶבּוּרְג, בְּכַפֵּר הַקָּטָן בְּסֻלּוֹבְקָה,
בְּמִילְנֹו, בְּלוֹנְדוֹן. הַכְּדוּר יוֹדֵעַ אֵיךְ לַעֲבֹר אֶל
צְדוֹ הַשְּׁנִי שֶׁל הַבֶּשֶׂר. הַבֶּשֶׂר לֹא יָדַע כִּיצַד
לַעֲבֹר אֶל צְדוֹ הַשְּׁנִי שֶׁל הַכְּדוּר, לֹא יָדַע לְסַפֵּר דְּבָר, כִּי
אִישׁ לֹא יָדַע כִּמָּה בּוֹדֵד הִיָּה אֲנִדִי וּוְרָהוּל
אֲחֵרֵי שְׁשָׂרָד.

תל אביב, 1 ביולי 2017

פאטי סמית ברומא

כָּל הַנְּעֻרוֹת,
כָּל הַנְּעָרִים,
שְׁחַלְמוּ עַל רוֹמָא
בֵּין הָאֲפָרִים
שֶׁבְעֵנְנִים
בְּצַד הַלֵּא נֶכוֹן
שֶׁל בְּרִזֵּל הַגְּבוּל –
עַד הַנְּצַחוֹן!
עַד הַנְּצַחוֹן
עַל בְּרִזֵּל הַגְּבוּל,
עַל הַלְּגִיוֹנוֹת
שֶׁל כָּל הוֹנָה חֲבוּל!
כָּל הַנְּעָרִים,
כָּל הַנְּעֻרוֹת

שְׁחַלְמוּ עַל רוֹמָא
בֵּין הַנְּעֻרוֹת
שֶׁל עֲצֵי הַמַּחַט,
שֶׁהַחְמִיצוֹ אֶת
כָּל שִׁירֵי הַחֶפֶשׁ,
אֵךְ בְּקִשׁוֹ אֲמַת –
כָּל מָה שֶׁהִיִּיתִי!
כָּל מָה שֶׁהִנְנִי!
בְּשִׁמְכֶם צוֹעֵדֶת
עַל מָה שֶׁמְשַׁנֶּנֶת
מֵאֲזוֹ שִׁיחֵי הַפֶּטָל,
בְּשִׁמְכֶם עוֹלָה
בְּעוֹלָם אֲחֵר
לְטִיסָה זוֹלָה,
שׁוֹב וְשׁוֹב עוֹמֵדֶת
בְּתוֹר כְּדֵי לְבַכּוֹת
בְּיַחַד עִם מְרִים
עִם הַדְּמָעוֹת הָאֲרָכוֹת,
וְעוֹלָה עַל וַיָּה
פְּלִמִּינִיָּה כְּדֵי לְרְאוֹת –
בְּשֵׁם הַנְּעָרִים,
בְּשֵׁם הַנְּעֻרוֹת,
כָּל מִי שֶׁבְּקָשׁ
אֶת הָעוֹלָם בְּתוֹךְ לְבוֹ –
יִלְדָה מְדָרוּם נִיּוֹ גְּרִזִי
שִׁדְעָה לְחַלֵּם רְמָבוּ.

תל אביב, מאי 2017

כך בא מנחם בעלה עם ארגוני הפרסים. את הכיבוד – לימונדה, כריכי סלמי קטנים עם מלפפונים חמוצים, עוגות שיש ופרוסות אבטיח – יביאו השכנים בעצמם, בשבע וחצי.

כשהערב הגיע באו כולם לבושים כמו לבר מצווה, או ל"גבירתי הנאווה": הנשים בשמלות מרשרשות הדוקות למותניים והגברים בחליפות שלושה חלקים ובעניבות, שנלבשו כולם באירועים חגיגיים בלבד. היא, הילדה, לבשה את השמלה הכחולה עם סרט הסאטן למורת רוחה. פנינה עלתה לבימה בנקישת עקבים ואמרה במתיקות, בעברית הזהירה שלמדה אצל המורה נג'ארי, שבתוניס היה נגן מנדולינה מפורסם, "גבירותיי וגם רבותיי היקרים, כמה טוב שכולכם כאן פֶּעֶרְב, ותודה מאוד-מאוד בשביל הכסף שאתם שילמתם לִפְרִיטִיסִים להגרלה! עם הכסף נצבע בשביל פסח את הקירות בשיכון 198 ונשתול דשא במקום מה שהתייבש".

באולם שררה התרגשות מידבקת, דביקה כתפוח עץ מזוגג. כשהאולם הגדול בבית הפועלים התמלא תקפה גם אותה התרגשות חֶרְדָּה. אולי בגלל הבגדים הטובים ותסרוקות הבננה הגבוהות, הבושם והחגיגות. אימה ישבה בינה לבין אביה, וניסתה להרחיק את רגליה מכרעי הכיסא כדי שגרבי המשי שקנה לה דוד יוסף בנמל בחיפה לא ייקרעו – אבל הנה זה מתחיל. מנחם, בעלה של פנינה, עלה לבימה ראשון, ניגן נעימה בלקנית טבולה בגעגועים וביקש מכל מי שרוצה לרקוד שבבקשה שלא יתבייש ויעלה למעלה או שירקוד ליד המדרגות, אבל כולם נשארו לשבת. רוני הציצה בפני אימה. ראתה שענינה נוצצות וידיה נחות בחיקה כאילו כל החמה והעצב האצורים בה תמיד נשמטו ממנה בגלל מנגינה אחת יפה.

כשמנחם קד לקהל פנינה הכריזה, "ועכשיו: רחלי!" והחוותה בידה אל רחל מהבניין ממול, שרק בדירה שלה יש טאפטים בארוקיים על הקירות, והיא עלתה לבימה בזרירות מפתיעה לרגליה הבצקיות. פנינה חיכתה שישתרר שקט באולם ואז הדליקה את מכשיר ההקלטה, וצלילי קרן יער ואבוב וכינור פרצו ממנו ופשטו על האולם. אור המנורה יצר הילה קלושה מעל לראשה של רחלי ושלולית צל על הבימה. היא נשמה נשימה ארוכה, כמו שלימדו אותה בקונסרבטוריום, נאחזה בממחטה מעומלנת ועצמה עיניים. עמדה לבדה, כאילו היא בקרחת יער עם יצורי יער – נימפות, פיות, סאטירים, גמדים. פלירטטה עם כל כלי נגינה בתורו ופערה את פיה למערה שבמוֹרְדָּה טיפת בשר רוטטת. קולה היה עמוק וכאילו גח מבאר. אמא שלה לחשה, "מצוספרן", אבא ענה, "לא, אלט". רוני, בשמלת הסאטן המרשרשת, הלכה ונכבשה בקסם שהתקם מולה. זה היה רגע רווי מתח והיא לעסה את קצה סרט הסאטן עד שנרטב. מי

האוויר הלך והתקרר. קרני השמש נסוגו אל הגבעה שהתקמרה בשולי השיכונים האפורים, והאור הלך ונגרע. השקיעה דמתה בעיניה, עיני ילדה חבולה, לקרב שלעולם לא ייגמר. עוד לפני שירד החושך נדלקו הפנסים על עמודי החשמל המאירים את דרך הכורכר. אבק צהוב העלו רגלי הפנתר שלה כשחמקה מרמי הרודף אחריה. חגבים התעופפו באוויר והבהילו את מוניק, אחותו הקטנה של דוב המנוזל תמיד, שיש לה כינים וראשה מגולח כבר בפעם השנייה, וכובע הדוק על סנטרה בגומי. בשעות הרכות האלה רצתה שהזמן המיוזע לא ייגמר. שדמדומי האור לא ייחלשו. שהחושך לא ייפול בבת אחת, מקצה עד קצה. וכל כך רצתה שהכתפיים שלה ושל מאיר יתרגלו רק עוד נגיעה מהוססת אחת. אבל יותר מכול רצתה שאמא שלה לא תתחיל לשרוק לה מרחוק, "פויי-פויי-פויי-רוני-תבואי-לקחת-סוודר-קר-בחוק!" או "פויי-פויי-פויי-תבואי-הביתה-לאכול-אוי-ש-". כל ערב הייתה השריקה של אמא שלה חוצה את השמים, צלולה ופסקנית. מיד הייתה עוצרת את הריצה העולצת כאילו די בקול השריקה לרסן אותה על מקומה. "עמודו!" הדהד קולה המתמרד, ושוב היא רצה במרץ, לפני שתפלח את אוויר הערב עוד שריקה של אימה, רגע לפני שידלקו הנורות בחלונות הבתים, כאילו להקות זאבים פוקחות עיניים צהובות באפלה.

כשנכנסה הביתה כבר ירד חושך. אביה ישב בכורסתו העמוקה וקרא בעיתון. אימה ישבה על הספה רכונה ותיקנה גרב על פטריית עץ. היא לא אמרה כלום – לא "רוני, איפה היית", לא "למה איחרת", רק עקבה אחרי בתה בעיניה החדות עד שנבלעה בשירותים. רוני שטפה ידיים בזרם מים דקיק. חושיה אמרו לה שהיום שורה בדירה הקטנה שלהם דממה טובה. היום לא יאונה לה רע.

כשיצאה מהשירותים וידיה ריחניות מהסבון אימה עמדה וגיחצה את השמלה שהחליטה שבתה תלבש לערב ההגרלה, שמלה כחולה עם סרט סאטן. פנינה השכנה, אשתו של נוסבאום הצלם, מארגנת ערבי הגרלה בשכונה פעמיים בשנה ואיש אינו מחמיץ אותם כי כולם זוכים. השיטה שלה הייתה פשוטה: כל משפחה הביאה פרס, ופנינה כבר דאגה לכל השאר: אווררה וטאטאה את אולם בית הפועלים ומר אטיאס סידר את הכיסאות שורות-שורות, מול הבימה. אחר

*הסיפור לקוח מתוך "אישה רגישה", ספרה החמישי של עדנה שמש, בכתובים.

מעבר לראשי האנשים שבהו בה בסקרנות ובפקפוק. השריקה הרפה שפתחה בה הלכה והצטללה. רגע שריקה שטוחה וגבוהה ורגע נענעה בפיה בלשונה והשריקה נשמעה כרעדה מתגברת. אימה סלסלה את שריקותיה כמו הקנרית הזהובה של נתן מהכיתה המקבילה. לא היה זה הפוי-פוי-פוי הכעוס שקרא לה לבוא-הביתה-או-ש-. במקום זה, אמא שלה זרתה אבקת קסמים באוויר. פני אביה איבדו לרגע את לאותם ועטו גאוה. רוני הקשיבה בפה פעור עד שהאריה נגמרה. אז מיהרה אימה לרדת מהבימה, סמוקה ומלווה בפכפוך נעים של מחיאות כפיים שנקטעו רק כשפנינה הכריזה בחגיגות, "ועכשיו, ה-ה-ג-ר-לה!"

יודע מה יקרה עכשיו – ואז רחלי השתתקה. שפתיה חייכו בחמלה כאילו היא עוד רואה משהו שאיש מלבדה אינו מבחין בו. רוני מתחה את צווארה, שבויה בצלילים שגוועו מהר מדי, אולי תצליח לראות על מה רחלי מסתכלת. פתאום דשדשו באוויר מחיאות כפיים. רחלי הסמיקה מבורותו של הקהל ומיהרה להסות אותו בתנועת אצבע כי צליל כינור הסתלסל באוויר ורחלי שבה לשיר בכאב, כאילו סורק גופה במסרקות ברזל. לבסוף הרחיבה את ריאותיה ושרה פסוק ארוך בלי לנשום, עד שהאריה הסתיימה. מחיאות הכפיים התחדשו, הפעם סוערות ובטוחות יותר. רחלי פקחה עיניים. נוצצת מזיעה ומתנשמת עמדה בשלולית האור, כמתעוררת מחלום. מיד הזדרזה וירדה מהבימה, בטרם יימוגו הדי המחיאות והיא תשוב להיות השכנה הנרגנת, לבושה בחלוק צבעוני, מקללת את הרגע שבו דרכו רגליה על אדמת הארץ הנידחת הזאת.

פנינה הכריזה, "ועכשיו, ה-ה-ג-ר-לה! אבל סליקה, לפני זה הפתעה! קטע כזה עוד לא שמענו!" והצביעה על אמא של רוני. רוני התכווצה במקומה. איזה דבר מיוחד אמא שלה יודעת לעשות? שירים בעברית היא לא אוהבת, ושירים ישנים שהיא שומעת בפטיפון גורמים לה לבכות. ומה שלא יהיה, אמא שלה תתעלף מהתרגשות מול כולם, או תגמגם, ומחר בבית הספר ילדים יציקו לה כל היום!

אימה קמה בהיסוס, ואביה שלח אליה מבט מעודד.

"אבא, מה ההפתעה?" משכה רוני בשרוולו, "מה אמא הולכת לעשות?" "תכף תראי, מתוקה", ענה וליווה במבט דואג את אשתו העולה לבימה. אור המנורה חידד את ברק הגלים הכהים בשערה, והילה צהובה פרחת סביב פניה. "פנינה'לה", כחכחה אמא, "בבקשה תורידי קצת אור".

פנינה כיבתה את שורת הניאונים ורק שתי נורות צהובות חשופות נותרו דולקות מעל לקהל. ראשה של אימה נטמע בין צללים. גופה של רוני נדרך. האוויר נשטף בצלילי אופרה ששמעה בבית והכירה את עלילתה המצמררת על הבופון, הליצן העצוב שבתו ג'ילדה חולת אהבה. היא כבר יודעת שהסוף עצוב. ואמא שלה לא יודעת לשיר אופרה.

אוי ואבוי! פתאום הבינה מה אימה הולכת לעשות. היא לא הולכת לבית הספר מחר!

אימה כיווצה את שפתיה וקול שריקה חלוש הסתנן מביניהן, וגווע.

"סליחה", אמרה לפנינה, "נתחיל מהתחלה".

פנינה תרה בדאגה את פני חברתה הטובה – הן גרו באותה כניסה בשיכון – אולי זה לא היה רעיון טוב כל הסיפור הזה. ושוב נשטף האוויר בצלילים הדחוסים. הפעם היטיבה אמא שלה את עמידתה ונשאה את מבטה הרחק אל

לא מוריד את האוזניות, אני מוותרת ורק מקווה שיצא מן החדר ושובל ריחו יתפוגג. עוד מעט תגיע האחות המחליפה אותן, עליזה, שאני מכירה מן הלילות הקודמים. היא צועקת, מוכיחה את האחיות הצעירות על טעויותיהן, וממילותיה נדמה כי כל פעולותיהן של האחיות תוביל למוות של המטופלים במחלקה. קולניותה ודיבורה הרם מלווים את כל שעות הלילה הארוכות שלי, והנה תכף תגיע אחות הבוקר כהת העור המתבשמת בריח עז של שוקולד למריחה.

אני מחכה לשעות אחר הצהריים עת יופיע רופאי, ד"ר קוגן. מספיק שינתק אותי מצינור אחד וכבר תשתפר הרגשתי. אחותי ואחי מתחלפים במשמרות, והחורף של חודש מרץ כבד היום בחלון. בחמש כבר חשוך, ולפניי עוד לילה ארוך של משמרות האחיות. אחי ישוב לצידי, קשוב לכל תנועה מתנועותי, חרד לפני שאינן מעלות חיוך. הוא עונה לטלפונים, משיב למסרונים המציפים את הטלפון. לא, היא מעדיפה בלי מבקרים כרגע, אולי בעוד כמה ימים. כן, הכול בסדר, היא כבר התנתקה מהקטטר ועושה פיזיותרפיה של נשימות, ועוד כמה ימים היא עפה מכאן. ראשי נפול מכובד הצינורות, הקשישה שלידי מבקשת מן האחיות שתוביל אותה אל השירותים, ואחי שואל אם ארצה גם אני שילויה אותי. אין באפשרותי אפילו לענות לו. כבר שבוע ימים הוא נמצא כאן לצידי בבית החולים, בקושי מספיק לראות לרגע את שלושת ילדיו בשל משמרות הערב שלקח על עצמו. כעת מגיע ד"ר קוגן, מבקש מיד שינתקוני מן הצינור. דוקטור, בבקשה, תן לי לשתות לגימת מים או משהו מתוק, אני נחנקת. המדדים עדיין לא טובים, נינה, אבל סוכרייה על מקל אפשר, וגם לגימת מים. תמשיכי בפיזיותרפיה, ומחר נתקדם. הוא לא ממתין לאחיות המשתהות ומשחרר אותי מן הצינור, וכבר אחי רץ לקפטריה וחוזר עם סוכריות בכל הצבעים ובקבוק מים מינרליים.

אני לוגמת לגימה אחת לאחר שישה ימים של צום, ומתבוננת באחי. איך? הוא שואל אותי. אני מאושרת, אני עונה לו. עכשיו הסוכרייה על מקל, הוא מגיש לי לבחור, ואני מוצאת סוכריית תפוז גדולה. נו? שואל אותי אחי הקטן, שענינו שמוטות ומודאגות, אחי שהפסיק את הנסיעה שלו עם חברים בדרום אמריקה רק כדי להצטרף אליי לבלות יחד בנסיעתי לארצות הברית כשרק השתחרר מן הצבא, אחי שבכל פגישה אנו לא מצליחים לדבר, רק לצחוק, בלי מילים, אחי שנותן לכולם ואף פעם לא מבקש תמורה, שגופו החזק מביס את כל המחלות והפחדים, ישוב עכשיו מולי מחזיק בכיסאי ומסדר את החלוק המלא כתמי דם, מצפה לאות שיעודד את כולנו. עיניו הכואבות מניעות אותי עכשיו לראשונה להצליח לחייך. אני פולטת מבין הצינורות, גן עדן הסוכרייה, אני לא רוצה לחשוב מה יקרה כשאשתה קפה קר, והוא מוסיף, או מרק אטריות של אמא.

האחיות כיבו את האור במחלקה, והלילה מתקשה לרדת על אורות הפלורסנט ולהנמיך את קולותיהם של אנשי הצוות הסובבים סביב הדלפק. זוהי לא מחלקה מוגדרת בבית החולים, אלא מעין תחנת מעבר של החולים המובלים אליה לאחר ניתוח בהמתנה לסיווגם ליחידה המתאימה. שתי המאושפזות שלצידי נרדמו זה מכבר, אחת מהן מלווה בסייעת פרטית המתחלפת מדי שמונה שעות. הסייעת מאזינה למשחק כדורסל קולני וגריסת חטיפי הביסלי בפיה מרססת את אוזניי. זה שישה ימים שלא בא אוכל אל פי, אך הרעב שהיה מאותת לי מדי שעה או שעתיים בימים שקדמו לאשפוזי, ובעצם לאורך כל חיי, כאילו אינו קיים עוד במנעד התחושות, נעקר ואיננו. כעת אני רק רוצה ללגום אל תוכי בקבוק קטן של מים מינרליים, ללגום וללגום ולשמוע את קולות הפכפוף של המים הממלאים את גופי. שתייה עדיין אינה מותרת לי. באפשרותי להרטיב מעין מקלון בטעם לימון מלאכותי ולהספיג אותו על שפתיי ובמעלה החך. אני מבקשת מן הרופא ללגום כמה לגימות, אך המדדים עדיין גבוהים, ושתייה של כוס מים עלולה לגרום לי להקיא, ומכך חוששים הרופאים מאוד.

את תנועת הלילה במחלקת המעבר אני מכירה היטב מכיוון שההירדמות קשה עליי, וכל רעש קטן גורם לי לבהלה ולערות שלאחריה שוב קשה לצלול לתוך שינה. אני נמנעת מלקחת כדורים מטשטשים, חוששת שאאבד שליטה על איברי וסימן כלשהו יחמוק ממני ויתעתע בי וברופאים. אני עוקבת אחרי כל בדיקה וגופי מנוטר באמצעות אין־ספור צינורות לאורך כל הלילה. מכשירי הניטור מצפצפים מדי פעם, אך איש מבין אנשי הצוות לא בא לבדוק זאת, ואני נאלצת להזעיקם בכפתור החירום. הנה ניגש אליי האח הצעיר בעל המבטא הרוסי, שנוהג להגיע למשמרות הלילה. לראשו בנדנה המכסה את קרחתו והוא מתהלך כשהוא מחובר לאוזניות שמהן בוקעת מוזיקת רוק כבד חזקה. במעלה זרועותיו קעקועים הנחשפים כששרוליו מופשלים, ויש לו ריח חזק של בושם גברי מדי וסמיק. אני מטה את נחיריי לצד השני. הוא בודק בתנועות מיומנות וחדות את הצינורות המחוברים אליי ומטה את צינורות הניטור הדקים כדי שלא ימשיכו לצפצף. אני רוצה לשאול אותו דבר מה לגבי המדדים, אך מכיוון שהוא

החדשים. למה גידול? הרי עד כה הוגדרה מחלתי כצהבת חסימתית. מדובר בפוליפ, למה הוא אומר גידול. זה מתמחה שאינו מבין דבר, אני מרגיעה את עצמי. מה הכוונה בלוטות נגועות, היכן שורש המזון. סליחה, לא נאמר לי שהיו בלוטות, אני קוראת בעודם כבר מסתובבים ללכת, ראשי שמוט מכובד הצינורות, על אפי כרוכה תחבושת פלסטר גדולה האוחזת את מערך הצינורות. "יש גם קצת anxiety", מציינת הרופאה, תנו לה ואבן, היא פוקדת על האחות. קראו לרופא שלי, למנתח, בבקשה הזמינו את ד"ר קוגן, הכירורג, אני קוראת, בדמיוני אני כמעט קמה על רגליי, אך מצבי אינו מאפשר תזוזה. שלום נינה, אומר לי ד"ר קוגן. הוא אינו נוהג לחייך, אך יש לו מבט השמור לי, העוקב אחריי מקרוב, המתקשר גם בשבת עת אושפזתי לשאול מה היו המדדים. הרופאים דיווחו לי שאת כבר יושבת, זאת התקדמות טובה מאוד. אני רוצה לעבור מפה, אי אפשר להישאר בבידוד, אני לא אצליח להתאושש במקום הזה, אני מבקשת ממנו. אנחנו מחכים שהמדדים קצת ירדו ואת תעברי, הוא מניח את ידו על השמיכה. מחר את כבר מתחילה ללכת, אני בטוח. כן, אני לוחשת, מחר אני הולכת.

תרכזי את הבקשות שלך, ורק אז תקראי לי, יש פה עוד חולים חוץ ממך, אומרת לי אחות הלילה במחלקת הבידוד לאחר הניתוח. לא, אבל בבקשה, אני פשוט לא יכולה לזוז ומגרד לי כל העור בגוף. אפשר יהיה לקבל אהיסטון או משהו שירגיע את זה? אמרו לי שאחרי הניתוח הכול ייעלם, אני מתחננת כמעט בלי קול. אין אהיסטון, אסור לך לקבל עכשיו כלום אחרי ההרדמה, אמרתי לך. אז מה אפשר לעשות, אני שואלת. אין מה לעשות, חכי לבוקר לביקור רופאים. אני מנסה להזיז מעט את גבי, כל חלקי גופי עוקצים, בווערים, לאפי מחוכרים צינורות זונדה, ומגופי משתלשלים הנקזים, ובמסדרון שתי נשים מקוננות על מות אימן, צועקות ושואלות מדוע לא קראו להן קודם לכן להיפרד ממנה. אני מעזה שוב לצלצל בפעמון הקריאה לצוות. כן, מה עכשיו? זה אי אפשר ככה כל הלילה, פונה אליי אחות אחרת. אני ממש מצטערת, תאמיני לי שאני לא מפונקת, אבל אולי תיתני לי את העזרקה ואני אנסה למרוח, זה לפעמים קצת מרגיע. היא חוזרת, מגישה לי את השפופרת, ואני נלחמת עם כל הצינורות, מנסה ולא מצליחה להגיע אל הגב הזועק, למרוח את התרחיף המאלחש. תסתובבי, אני אשים לך, היא נענית בכעס, אני מקווה שמחר לא יהיה לנו אותו הלילה.

שעון החדר לא נע. אל הנשים הכואבות את מות אימן מצטרפת עכשיו אחותן השלישית, והן מתיישבות על הרצפה וזועקות בגרוינית את מר ליבן, את הזלזול בהן, מבקשות לראות את הגופה שהועברה מן המחלקה הזו, והאחות הראשית מנסה לברר אם יש אפשרות שיעלו אותן לראות את אימן. הרופאה המתמחה מבקשת מן האח שלצידה שיקרא לילדיה של חולה נוספת כדי שלא יישנה המצב שהם מתמודדים איתו כעת.

אני מחכה לשש בבוקר, אז ייטלו ממני דמים ויבדקו את המדדים השונים, ומשמרת האחיות תתחלף. סוכר בסדר, לחץ דם בסדר? אני שואלת, כן, תקין, אומרת האחיות. מתי יוכלו לבוא אליי, להיות איתי או אפילו רק לבקר? בינתיים את פה עד שיעבירו אותך. בואי תקומי מהמיטה ותשבי בכיסא. אני יודעת שאין אפשרות שארד מן המיטה ללא עזרה, בטני תפורה בנחש סיכות לכל אורכה, אך מחליטה שאעשה זאת גם אם הדבר יארך שעות.

משלחת הרופאים מגיעה אליי. יש לנו כאן ויפליה, עברה ניתוח ויפל אתמול, בת 44, ישובה על כיסא, 24 שעות לאחר הניתוח. גידול של 9 מ"מ הוסר מתעלת המרה, כולל ראש לכלב וחלק מהתוספתן, וחשד לבלוטות נגועות בשורש המזון, תפקודי הכבד עדיין גבוהים מאוד. אני מנסה לקלוט את המונחים

נעילה

בעת תענית לב הייתי פעורה מלפניך,
 וכשהשבעת אותי סעודות אהבה דשנות
 בטרים עזבת בלי לשעות לתחנתי
 שעזוב תעזוב עמדי
 הותרת אותי אביונית על סף
 לב קורס וחצי שועתי בידי
 המושטת

כתפיים

כתפיך היו לי כנפים, בהפתח נפשיך היית לי
 קן להסתחרר באויר. נשמתי המערבלת
 נחתה חבולה, מיחלת כמזור למלה ממקורך,
 שאדע כי מחלת
 למען אוכל לנוח, להניח ראש מצלק
 על זרדי כעסך ששכך,
 כי שכחת,
 כי אהבת

מדיטצית העולם החדש מתנגנת באפק.
 מתוך המטרונום מתגנבים שדי התודעה ואני
 מטפסת על שלבי סלם התדרים.
 ריח אפר מושך אותי לשפולי הזמן.
 מכאן אפשר לשמע את הדי מחצבת התאים ביבשת הצלולה.
 מבעד כונת העולם אני רואה את
 אדון הרוחות מושך ברתמת החיים, ואיך
 רסיסי מודעות נתזים ולובשים צורת אנוש.
 העולם השטוח מתקמר
 ברואים שעוני זמן מדברים אל הקיר
 ואני שקופה, מנקדת את הרגעים.
 זהו זמן עבדות.
 קפסה שחרה מתחת לעור בשמאל בית החזה
 מחברת לאלקטרודות, בוראת פולסים
 יוצרת פילוסופיה בג'בריש - שפת אמי.
 מקפלי העדן נמשך שבל הזכרונות של
 מי שלבש את הגוף הזה קדם
 קורא לי למצא את
 מה שהצטמצם לפלטה ממני
 והיתרה רק בזכרוני
 וגם זה כל עוד אני
 ורק לבינתיים.
 וכשהזמן חוזר להיות
 עגל ולא דיגיטלי
 אני שולפת גלגולים וחוזרת למסלול -
 אור חרות בעור.

* מתוך ספר השירים "היינו בגד אחד" שיראה אור בספטמבר 2018 בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

כותרת אם

השקי את אמך מלים טובות למען תשאר
כותרתה פעורה ימים רבים להיות בבת עינד
בטרם קמילתה במים עכורים

פוחתת שעתה עד היותה פרח
מיבש תחת כרית, שירנה ערגה
שאחרה לפרח

הסעודה האחרונה

בהיותך כים ללא מים, כעץ ללא גזע
וענפים, כבית ללא קורות וקירות ותקרה,
עורך ראש המשפחה ללא שלחן
לשבת בראשו ולהורות שלא אעז
לקום מעמדך עד תם הסעודה
עד הפרור האחרון בהיותך
על לשוני תהיה לי
אבא

נחיתה רכה

כשנפשי צרה עלי וגופי נעשה חדרים
חדרים מצרים את תנועת, אין לי מלבדך
לבקש שתחוס גם ללא מלל שפתים,
מתק הבטחה שלא אשכח איך מלאת
כנפים חבוטות ברוח־פתע שנשא

אותי באחת
להיות אחת
ולנחת אחרת
באותו המקום.

עונות

אני מסירה מעלי את מעיל
משאלותי, את סודך
חלומותי בהקיץ, את צעיף
כמיהותי
ומיחלת מערטלת
לבוא הקיץ

יאצק דנל (Jacek Dehnel), יליד 1980, גדנסק, הוא משורר, סופר, מתרגם וצייר.

פרסם כחמישה-עשר ספרי פרוזה ושמונה קובצי שירה. יצירותיו תורגמו לשפות רבות. מתגורר בוורשה. מיצירותיו בפרוזה תורגם לעברית הרומן "ללה" (כתר, 2009). זכה בארבעה פרסים חשובים והיה מועמד סופי לרבים אחרים.

דנל הוא משורר וסופר חריג על רקע הספרות הפולנית העכשווית. כתיבתו מתאפיינת בפנייה למודלים הלקוחים מספרות העבר, בין השאר הוא בודה ביוגרפיות אלטרנטיביות של סופרים ידועים ומנהל דיאלוג עם דמויות ספרותיות (ברונו שולץ, אונורה דה בלזק, תומס ברנהרד). סגנונו השירי הוא מהוקצע, אלגנטי ומתוחכם, והוא עושה שימוש בתבניות ריתמיות ארכאיות ובאסתטיקה נאו-קלסיציסטית.

למרות ביקורת מסוימת על מה שנתפס כסגנון יתר ו"אמנות גבוהה", דנל מוערך בפולין כמשורר חשוב ויוצא דופן. שירתו המלוטשת אמנם מהדהדת ל"עולם הישן" (כמו דימוי הג'נטלמן ה"דנדי" שדנל מאמץ בסגנון לבוש) אך הוא שובר את הדגמים המסורתיים בעירוב העבר וההווה על ידי שימוש בפסטיש ובפרפרוזה, וכך מציב מודל אלטרנטיבי לשירה של בני דורו.

מוֹת, לְתָה, * לורלי, לְתָה.

(אוסף מנדלשטם)

בְּיוֹם הַזְכָּרוֹן לְשׂוֹאֵה פְּיֶסְבוּק קָרַס וְהַחַיִּים בְּעוֹלָם נְדָמוּ. וּבְכֹל זֹאת:

מִתְקַפֵּת הַהֶאֱקָרִים

שֶׁל הַלִּיזָרְד סְקוּוד בְּשִׁלָּה, נֶחְשׂוּל הַתְּמוֹנוֹת וְהַסְטֵטוּסִים,

סְרֵטוֹנֵי הַחֲתוּלִים – הַשְּׁעָה רַק לְשִׁעָה.

רַק לְזִמְן קָצֵר –

* נהר השכחה במיתולוגיה היוונית.

הַתְּקִים מְרוּחַ נְטוּל בְּעָלִים וּמִשְׁתַּמְּשִׁים,

מְרַחֵב לֹא נְגוּעַ שֶׁל פְּתוּתֵי לֶבֶן וְעָלִיו

מְרַצְדִים בְּדִמְמָה כּוֹכְבִים בְּנֵי שֶׁשָׁה קְדָקוּדִים.

הַפִּיִס, הָאֵינְסֵטֶגֶרֶם וְהַטֵּינְדֵר – מְכֹלִים לְאֵגִירַת תַּחֲלִיפֵי

חַיִּים – סְגוּרִים וּמְסֻגָּרִים פְּתָאוּם, בְּלִי אִמֵּר.

בְּרִיחִים שֶׁל חֲלוּם נְטָרְקוּ עַל אִירוּפָּה,

אֶסְיָה וְאִמְרִיקָה. תְּאִי גְזִים?

מָה פְּתָאוּם, בְּסֶךְ הַכֹּל חֲטוּי. וְהַיּוֹם נְקַרְצֵף מִכֶּם

עֲדָפֵי צֵלוּמִים שֶׁל מְנוֹת בּוּרְגָרִים טְבַעוֹנִיִים,

סְטֵטוּסִים עַל אוֹגְרִים, וִידְאוֹ-קְלִיפִים שֶׁל מוֹזִיקַת רְגָאִי.

מִכָּאן, דֶּרֶךְ הָאֲרִיחִים הַלְבָּנִים: מְדַפִּים לְטְבִלְטִים,

מְגֵרוֹת לְלִפְטוּפִים. הַכֹּל בְּגוֹנֵי חֶרֶף,

הַצְּעָקָה הָאֲחֵרוּנָה שֶׁל הָעוֹנָה. הַמִּים הָאֵלֶּה? אֵלֶּה מִי הַלְתָּה,

וְשֵׁם הַבְּרִזִים. כֵּן, מִים טְעִימִים, טוֹכִים לְשִׁתִּיָּה.

אֲכַל לְזָה עוֹד יֵשׁ זִמְן. וּבִינְתִים רְאִשִׁים חֲשׂוּפִים

עֲרוּכִים שׁוֹרוֹת-שׁוֹרוֹת עַל פְּנֵי כָּל מְגֵרֵשׁ הַמְסֻדָּרִים,

עַד בּוֹא הַשַּׁחַר. פֹּה אִישׁ תּוֹמֵךְ בְּרַעְהוּ, אַחַר

עוֹד מְעֵט נּוֹפֵל, אֵךְ הַחַיָּה שֶׁבְּתוֹכוֹ נֶאֱחָזֵת בְּחַיִּים

וּמְצִיבָה אוֹתוֹ עַל רְגְלָיו. הַשְּׁעוֹת נִסְחָבוֹת

הַשׁוֹמְרִים מִתַּחֲלָפִים (יֵשׁ לָהֶם אֶקוּרְדִּיּוֹנִים

וּוֹדְקָה וְנִקְנִיק בְּבוֹדְקָה הַמְחַמֵּמֵת,

וְהָרִי דְבָר אֵינּוּ מְאִיר בְּאוֹר זוֹהָר יוֹתֵר

מִהַכִּיף וְהַחֵם הַשׁוֹפְעִים מְסֵטוּסוֹ שֶׁל אַחַר).

מְצַחִיק: אֵת מָה שֶׁהַנִּיר הַסְבֵּלְנֵי בְּיוֹתֵר אֵינּוּ סוֹבֵל,

יִסְפַּג הָאֵינְטֵרנֵט, וּבְכֵן נֶחְלָצְנוּ מִבֵּין הַחֲרָבוֹת

וְהַעֲשֵׂן דְבִיק מִשְׁמֵן הַתְּפוֹזֵר כְּלוֹ וְנֶעְלָם

מֵעַל פְּרוֹת הַיְעָרוֹת הַמְעַבָּה. עַל צְגֵי גְבִישִׁים נוֹזְלִיִים

אֲנּוּ חַיִּים אֵת חַיֵּינוּ הַבְּטוּחִים, נֶהָר הַשְּׂכָחָה מְחַק

אֵת כָּל מָה שֶׁצָּרִיךְ לְמַחֵק – כִּי כִּמָּה זִמְן כְּבָר לּוֹקֵחַ לְתַנּוּר לְכָבוֹת?

רונה ברנס הספרייה לפילוסופיה

הספרנית לא יכלה להעלות בדעתה את כוונתי האמיתית כשניגשתי אליה לבקש דפי טיוטה. היא התעניינה בי ובמעשיי ובעניין האינטלקטואלי שלי בספריית פילוסופיה עד כדי כך שמיד החלה מכרכרת סביב, מתחננת במידה מסוימת, מציעה לי עזרה מסוגים שכמותם לא ביקשתי מעולם.

ואמנם, מפליא הדבר שהרחקתי והגעתי כל הדרך אל בניין הפילוסופיה והאתיקה שבאוניברסיטה, ששם הייתה מצויה הספרייה הזאת. לא זו בלבד שהבניין מרוחק ביותר מכל נקודה שהיא בקמפוס, אלא שכל צרות העולם דומה שאופפות אותו. הוא ניצב לבדו מבודד על הגבעה הצחיחה ביותר במרחב הנראה, בלי שמץ של צל או עץ שיסייע לבאים, למתעניינים ולסקרנים חסרי הבינה, בינתיים.

נוסף על כך, למרות מראהו החיצוני המודרני (הבניין נראה כבניין רב־קומות סטנדרטי, ואף מכוער באופן סטנדרטי, בהחלט) נראה כי הארכיטקט ביקש לחקות חיקוי מאוד לא מוצלח את תחושת המבוך שמבקרים מקבלים לעיתים בבניין אוניברסיטה עתיקה במרכז אירופה. שלושה גרמי מדרגות נבנו בבניין הזה, מפותלים ומתפתלים, שלא לצורך ובלי כל תכלית מובנת. כל אחד מן הגרמים הללו מוביל לקומה אחרת, לאגף אחר, לכל אחד יש בכלל מטרה משלו. רק אחד מהם, כמובן, מוביל אל הספרייה, וכמעט רק אליה. הרוצים להסתגר למשל באיזה תא שירותים, דחף שתוקף מדי פעם, ייאלצו לבחור בגרם מדרגות אחר.

כשדחפתי את דלת הזכוכית המובילה אל תוך חלל הספרייה, שעושה רושם כמתאימה למשרד רואי חשבון דווקא ופחות לספריית פילוסופיה, הביטה בי הספרנית בעניין רב. כששלפתי מהתיק את הספר שבשבילו הגעתי הנה, כדי להחזירו, היא העמיקה את מבטה, ודומה כי נפלה להרהורים כמוסים וארוכים. פניתי ממנה והמשכתי לשולחן שעמד רחוק מעמדת הספרנית וקרוב לכתבי העת, והתחלתי לבהות בחלל, דבר שאינו לחלוטין בלתי שגרת, יש להודות. זמן לא רב לאחר מכן התברר לי כי עליי לכתוב סיפור, וכי איני יכולה בשום אופן לעשות דבר מלבד כתיבת סיפור. כל דבר אחר, חשבתי לעצמי בנימה מובהקת של חשיבות עצמית, יתפורר בידיי בזמן הזה כחרס הנשבר, כחול ברוח. לא הייתה איתי המחברת שלי. עט היה לי, למזל. פניתי לכיוון הספרנית

כל זה, ומה מתברר בסוף? בסוף מתברר שזוהי בקושי תלמידה, אלא מעין סופרת, סופרת צעירה, אפילו לא מצליחה, מושכת בעט, מושכת בניירות, גלילי ניירות שהיא מותרת מאחוריה, אפילו בלי סיכויים להצליח, אפילו כושלת, אפילו בלתי אמינה שמספרת בעיקר על עצמה. חבל.

"את מתעניינת בפילוסוף מסוים?" היא שאלה אותי, בעקשנות ראויה להערצה, קוטעת את סדר מחשבותי, נכנסת אל תוך פינתי השקטה באחת, ובלא להסס אפילו לרגע. "את מכירה את אינדקס הפילוסופים אולי?" התעקשה לדעת, בלא לחכות לתשובה על השאלה הראשונה.

השבתי בשלילה. יש לציין שלא רציתי להשיב בשלילה, אבל לא הייתה לי ברירה. הספרנית שאלה על עוד כמה מאגרים שהייתי אמורה להכיר, כפי שנתבהר מן השיחה. עיינתי בדברים מתוך נימוס, מדפדפת במאגרים החדשים, המסובכים, שנפרשו בפניי, מרצינה פנים אל מול ספרים שמוגשים לי זה אחר זה מידיה האמונות, המשתוקקות להיות כלי להעברת הידע. הן, הידע הנכסף! כמה ממנו יש באנתולוגיה זו על תולדות האתאיזם למשל, או ב"ספר הקלסי הזה", שאני חייבת להכיר, של כתבי הנאורות האירופית בעריכת המלומד הידוע היושב לו עדיין בייל. כן, כן, את כל אלה אהבתי באמת, אבל עתה, רק עתה, במיוחד עתה, רציתי להתרחק דווקא מכל הספרים, מכל ההמולה הזאת של המידע הנפלא, של הרעיונות החשובים, של ההיסטוריה הרועמת, הדורשת שנדע אותה, שנדע את כולה, כלומר את כל חלקיה החשובים, את הרעיונות הגדולים, את האנשים! ההוגים. כל אלה מרגשים אותי באמת, אפילו עתה כסוף סוף נכנעתי לגחמתי היחידה, האמיתית, והתיישבתי לכתוב את כל זאת. התחלתי לסגת מן הספרנית ומידיה המושטות אליי, ובהירות חשאית גיששתי ברגליי בצעדים הפוכים את דרכי אל פינתי האילמת, נטולת הספרים, השקטה.

אלא שגם הפעם, לאחר כדקה בלבד, הספרנית שוב חזרה! "הבאתי לך עוד כמה ספרים", היא אמרה, מחזיקה בידי ארבעה-חמישה ספרים נוספים, נפלאים, גדולים וקטנים, בצבעים שונים, כתובים בידי מחברים אדירים, שקשורים באופן ישיר, עקיף, או מהופך לנושא הספר שהחזרתי. היא הניחה את הספרים על שולחני היגע והלכה סוף-סוף. דפיי הלבנים המוכתמים בעטי הכחול, חסר יכולת ההתחרות בספרים המרובים שנערמו עתה לידו במהירות מפתיעה, לעגו לי. בלית ברירה, ומתוך תבוסתנות רגילה, שבתי אל הבהייה, ומבטי נפל על כתבי העת, שכן, כאמור, אלה הקיפו את מקום ישיבתי הנסתר. הכול דובר שם על יהודים. יהודים ועוד יהודים. כיצד נבנה חברה טובה יותר, כיצד ראו זאת הרבנים, כיצד רואים זאת הרבנים, כיצד רואה זאת המשפחה, כיצד רואים זאת היהודים, ויש גם יהודיות, וכו' וכו' וכו'. מחוץ

בכוונה לבקש ממנה דפי טיוטה. כמה טיפשי היה הדבר הזה, שהרי יש, כפי שהתברר לי שניות מעטות לאחר מכן, מגש ייעודי, מיוחד ומזומן בדיוק למטרה זו. אפילו כתוב עליו, על מגש הניירות, באותיות קידוש לבנה של ממש, במרקר שחור, טיוטה. כמה שמחה הספרנית כשפניתי אליה בבקשתי זו לקבלת דפים, ומיד נפערו עיניה כנוכרת.

"את מתעניינת בפילוסופיה יונית?" היא שאלה אותי, מכוונת בשום שכל אל הספר שהחזרתי כמה דקות לפני כן. הנהנתי וחייכתי כיוצאת ידי חובה. היא הציעה להראות לי היכן שמורים כל הספרים בנושא, "אם זה מעניין אותך, ואם את כבר פה".

היא התבוננה בי בהתפעלות. אני מוכרחה להודות שהבנתי אותה מיד, ואפילו הסכמתי איתה, והצדקתי אותה בהחלט. ועם זאת, באמת לא היה לי כל עניין לשקוד איתה עכשיו על רזי החיפוש הקטלוגי, מה עוד שידעתי שאני שולטת ברזים אלה בדיוק במידה הדרושה לי, ומה עוד שספרים היו הדבר המרוחק ביותר מראשי בעת ההיא, דבר שקשה למדי להסביר לספרנית להוטה, היושבת כל היום בספרייה נטושה וצחיחה מאדם.

היא התיישבה לאיטה ליד המחשב, מעלה גבותיה, חושפת את עיניה שהודגשו בעיפרון שחור, עיניים כחולות מימיות, שוודאי הצטיינו ברגישות למזג האוויר הקיצוני המקיף את הבניין לפילוסופיה.

ההסבר הקטלוגי נמשך כעשר דקות. הייתי תלמידה מצטיינת, ובסופו של השיעור פניתי עם הדפים החדשים שלקחתי מתוך המגש אל פינתי הנסתרת. הספרנית חזרה בינתיים לפינתה. בלתי הגון הוא הדבר, חשבתי לי לרגע, כך לשטות בספרנית התמימה. כך לגרום לה לדמיין דמיונות שווא על תלמידים מתעניינים, הנכונים להקריב שעות בחיפוש אחר נושאים מסוגים כהלכה בכלים מתקדמים של קטלוגים ומאגרי מידע מעולים שבמעולים, שלאוניברסיטה הצייקנית יש גישה חלקית לכולם (מפאת דמי המנוי הגבוהים שנגבים ממנה, ומפאת ההנחה שתלמידיה המעטים בנושאים אלה אינם שווים את ההשקעה הכלכלית היתרה, שלעולם לא תוכל להצדיק את עצמה).

וכל זה בעוד שלמעשה עומדת לפני מתחזה גמורה, שקרית, אופורטוניסטית, עצלנית במידה ידועה, ובעלת רוח כפייתית (אבל בזה לא נרחיב הפעם את הדיבור). בקיצור, מעין עכבר שמעדיף להסתתר מאחורי דיאלוגים מומצאים בתוך מסדרונות האוניברסיטה, מאשר, למשל, לצאת ולהפגין ברחובות הרוותחים. אני מוכרחה להודות שאהבתי את דימוי התלמידה היחידה, שהיא היחידה שמעוזה, ושנכנסת למצוא את דרכה אל הספרייה, מאז תחילת השנה. ועכשיו כבר סוף השנה. כנגד כל הסיכויים היא, כלומר אני, מצאה את הבניין.

הסיפורים הזוכים בתחרות הסיפור הקצר של אגודת הסופרים העברים

יהודה שחל אצל יצחקו*

כשיצחקו מניח לידך את הארבעס המהבילים והמתובלים במלח ופלפל שחור ואתה שומע מהמטבח את נחמה אשתו אומרת: "תן לילד ראשון, נראה שיש לו בבטן סיפור בשבילנו".

והוא מוזג לי את כוס הבירה הרגילה במבט העגל הרגיל שלו.
"נו שפוך כבר מה שיש לך בקישקס!" ובמכת כתף שמנערת אותי. "לפני שתתפוצץ לנו על הבר!"
אני שולח שתי אצבעות ומשליך גרגר לוהט לפי וממהר לשטוף בבירה.
"מה כבר יש לספר?" נאנח ומרים את ידי בעצבנות. מסיט את השיער מהעיניים.

"הג'ינג'ית?" קוראת אשתו מהאשנב.
"לא!" משיב יצחקו. "ההיא שברה לו את הלב לפני חודשיים!"
ואחד האורחים שיושב ליד שולחן סמוך כועס מדוע לא מגיע מרק השעועית שהזמין. יצחקו מביט בו במבט מבודח.
"לאן אתה ממהר מר אהרונוביץ? גמרת כבר את כל הכותרות בעיתון?"
והוא שב אליי מרוכך, ממתין במבטו החייכני כפול הסנטר.
"רוצה חמוצים?" אני מניד ראשי בשלילה.
"טוב היא... הרי אתם מכירים אותה... זו הקיבוצניקית..."
"הקיבוצניקית הממושקפת?" שואלת נחמה אשתו, שמופיעה עם צלחת מרק השעועית, מניחה לאהרונוביץ על השולחן ולוקחת מידו את המלחייה.
"אתה יודע שאסור לך יותר מדי מלח!"
"ממתי הפכת לרופאה?" הוא ממלמל לעברה בכעס עצור. אך לנוכח מבטה הוא משפיל את עיניו וטובל את הכף בצלחת. קול מצמוציו עולה בהנאה.
והיא שבעת רצון, מביטה בי בחיוך של לבנה במילואה.
"להכין לך גם צלחת כזו?"
"אולי יותר מאוחר. אגמור את הבירה..."

* מתוך הספר "שמש שקרית".

לחלון האטום והעכור, שדומה כי לא סבל את חרפת הניקוי זה יותר מעשור, קפחה השמש כפי שלא קפחה מעולם. חום שמשרה עצלות נוראה השתלט על מוחי. צודקים המחקרים, אמרתי לעצמי, החום ממית את תאי המוח, ואין טעם להיאבק בזה. אפילו המזגן סופו שיקרוס אם המצב יימשך כך. אספתי את הדפים לאט, ולא בלי תחושה של סיפוק עצמי, בלתי מוצדק ובלתי מבורר, ופניתי אל דלת הזכוכית הקרתנית, והודיתי בכל לב לספרנית בעלת העיניים הרגישות. בליבי איחלתי לה שלא תיקלע בטעות לסופת החול, שנראה כאילו מתרגשת על הבניין אכול השרב הזה. גרם המדרגות היחיד חיך אליי במבואתו החשוכה וקרא לי אל תוכו. עיניי התחננו להישאר עוד קצת בחשכה, אלא שנאלצו פתאום, ובאחת, להיקרע אל תוך הלבן האכזר, שלא ייתן מנוחה עד חצי שעה אחר שקיעה.

אני מתעלם ממנו וממשיך. נחמה מביטה בי במבט מלא רחמים.
"ואז היא אומרת שזה לא בדיוק, כי גם מפקד הבסיס בתמונה... והיא בכלל צריכה כסף כדי לעשות הפלה. כי לקיבוץ... בלה בלה בלה... אין לה מה לשוב..."
"מה נגמר?" שואל יצחקו חסר סבלנות.
"נגמר!?" אני מתפרץ. "אני לוקח אותה לבנק ומוציא את כל החסכונות והיא מודה לי בדמעות שמחה."
"נתת לה ת'כסף והיא עשתה הפלה?" שואלת נחמה.
"איזו הפלה!" קראתי מתוסכל. "היא ברחה עם אותו מתופף לארצות הברית."

"ספר לנו לפחות על הקסוקרית ההיא שעזבה אותך!" מגיבה מאוכזבת.
בעלה מצביע על לקוח אחר שממתין לה.
"לפעמים היא..." הוא מגרד בראשו הקירח. "טוב, מה נגמר עם הקיבוצניקית?"
"נגמר! בדיוק כמו שאמרת! היא..." חטפתי הארבעס מהצלחת ולגמתי מעט.
"הכרתי אותה במילואים, קצינת קישור או תפקיד כלשהו בשלישות. אף פעם לא בדיוק חקרת. הקיבוץ שלה בצפון והיא חלמה לברוח משם לתל אביב. שמרנו על קשר, וכשסיימה את השירות הצבאי... הבינה שאני בתור תל אביבי... בקיצור עברה לגור אצלי... אני בעבודה והיא עם ביקיני בים, משוטטת בדיונגוף. מתה על החיים העירוניים. מועדונים, ג'ז וכל המסחרה. אתה מכיר את זה, כשמישהו מגיע בפעם הראשונה לעיר גדולה."
"איך אתה מושך סיפורים", נאנח, שעון על זרועו, מביט בי מעבר לדלפק.
"התרגלתי שהיא אצלי... ופתאום בלי התרעה לקחה את התרמיל ונעלמה."
"לא תמיד זה רע", קרא מזוקן משולחן סמוך. "הלוואי שאשתי הייתה נעלמת!"
"קל לך להגיד כשמכירים את אשתך... אבל הבחור מאוהב!" יצא יצחקו לעזרתו.
חייכתי לעברו חיוך עצוב.
"בקיצור, אני הולך להופעת ג'ז כרגיל ברחוב המסגר ואני רואה אותה מחובקת עם המתופף..."
"אה!" הגיב יצחקו. "בגדה בך!"
"לא זה הסיפור."
"אז מה הסיפור? הרגת אותנו כבר!" צועקת נחמה. "שרפתי את השניצל בגללך!"
אני מחייך אל יצחקו והוא קורץ לי חזרה וגונב לי כמה חומוסים מהצלחת.
"ערב אחד היא מופיעה אצלי בוכה ומספרת לי שהיא בהיריון."
"אהה!" והפימה של יצחקו נדחסת לאין צוואר. אצבעו מגרדת את פדחתו.
"מסכנה!" נחמה מציצה מהאשנב ואחר מגיחה עם צלחת שניצל וצי'פסים חרוכים ומגישה לאחד עם סרבל כחול.
"את יודעת מה?" אני אומר. "תעשי לי אותו דבר רק פחות שרוף."
"ספר כבר מה קרה!" היא נשענת קרוב אליי ומנגבת את ידיה בסינר.
"בין גיהוק לשיהוק היא אומרת שהיא לא יודעת מי האבא."
"זנונת!" קוצפת נחמה. והנוכחים מאשרים כל אחד בתורו.
"אמרתי לה שלא בעיה לדעת מי האבא כי המתופף הוא מתולתל ושחום."
"מתולתל ושחום!" פורץ מר אהרונוביץ בצחוק. "אתה מתכוון לשחור?"

ענת זגורסקי שפרינגמן ילדת כפרות

לגרטרוד שטיין
"Daddy, I have had to kill you"
(סילביה פלאט)

"הכול אצלה התחיל, גברת שטיין היקרה, כשהחליטה שעליה להפסיק להיות אישה, אבל אף אחד לא שם לב לכך עד שהיא החלה להתקשט בעניבות ולעשן סיגרים. היה זה בסמוך לשחרורה מהשירות הצבאי בקריה. עד אז הכול התנהל כשורה, על פי האמרה "מה יגידו השכנים", שאותה היו אומרים עוד בגולה כדי להפחיד ילדות טובות מבתים טובים, והיא הייתה ילדה מבית טוב. משפחה רגילה, עם סודות רבים משערות בשפמו של חתול, כמו רבות אחרות ששרדו את המלחמה ועלו ארצה. והיו ניצולים שנישאו בשנית והקימו משפחה חלופית, חדשה, במקום זו שאבדה להם. זאת הייתה דרך מקובלת מאוד להתגבר, והיו גם אלה שלא התגברו. איש לא אמד את משקלם של החטא והכפרה, של האשם והנקמה, שרובצים על הנפש. אלא שאז עוד לא דיברו על הדברים כמו שמדברים עליהם היום.

"מיד עם השחרור היא עשתה רישיון לנשק, ואביה, שהיה איש צבא לשעבר ורצה שבתו תהיה לוחמת, רשם אותם למועדון הציידים בישראל, שבדיוק נוסד אז. הוא דאג לאמן אותה כדי שתעבור בהצלחה יתרה את המטווחים ואת מבחני השטח. היא למדה להבחין מרחוק בין ברווז זכר לנקבה, בין אגמית לחוגלה וידעה בדיוק היכן ומתי אסור לצוד את כל אלה שמותר. היא אפילו נשאה איתה צילום מטקס ההקמה החגיגי של המועדון, שבו היא ואביה נראים יחד עם הרמטכ"ל, בשורה הראשונה, מוקפים משתתפים נוספים.

"מרחב הזמן גדוש בתנועה, לכן זה לא יכול היה להימשך כך, גברת שטיין היקרה! לחיים!

"יש מסלול שונה מההיגיון. לעולם אין לדעת היכן מסתתרת זרועם הארוכה של צירופי המקרה. כל מה שידוע הוא שהייתה צריכה להינשא לצלף מאותו המועדון, שהיטיב לצוד עופות לא מוגנים במעופם. איש לא הרים גבה כשבדיוק אז קיבלה מאביה במתנה אקדח קטנטן, מיני ברטה, שאותו יכלה לשאת איתה בארנק, ברישיון כמובן! האם הייתה לכך משמעות כלשהי? איש אינו יודע. באותה השנה באחד בספטמבר, התאריך הקבוע לפתיחת עונת הציד, כבכל שנה

בתאריך זה, עם עלות השחר נסעה החבורה בג'יפים לאגם החולה לצוד. ייתכן שגם המיועד הצטרף אליהם כנהג, אבל אין מי שיעיד על כך היום.

"זכור שהיה זה יום יפה במיוחד כשנשמעו שלוש היריות הראשונות ואחריהן זעקות. איש לא יודע מה בדיוק קרה שם, אבל האב והבת נמצאו מתים זה לצד זה כשהסטר האירי, כלבם המאולף, יושב ליד הגופות ולצידו פגר ברווז ירוי. כך רבץ שם עד שחלפה ההמולה ומישהו נזכר ללטף אותו בתודה על נאמנותו ולשחררו. זה מה שעושה אילוף נכון!

"את אומרת שאף אחד אינו לוקה באידיעה אלא בהעמדת פני לא יודע, גברת שטיין היקרה... עד היום לא מובן איך דבר כזה יכול היה לקרות, אבל כאלה היו אז הזמנים, לא נהגו לשאול שאלות. מי ולמה. והיא? היא... אולי כוס מים גברת שטיין!...?"

אני נראָה כשאני שותק

אורי שלום, אני שמח שתפסתי אותך. תודה שענית לי. בדרך כלל אתה מסנן אותי... רק רגע, אל תנתק, בבקשה ממך... תקשיב לי.

היום ניגשתי לדבר עם יהודה הבמאי, פניתי אליו ואמרתי, "יהודה, ברשותך, שאלה בקשר לסצנה הראשונה. סימן הכניסה שלי לבמה הוא צלצול הפעמון, אבל אני כמעט ולא שומע אותו. אולי אפשר להגביר את העוצמה?" והוא ענה לי ככה בזלזול, "פעמון, איזה פעמון? למה בדיוק אתה מתכוון? עד כמה שאני יודע אין צליל של פעמון", והמשיך: "אני מצטער, תשאל את אחד השחקנים, אני ממהר לשיבת הנהלה".

דיברתי עם סיגלית, זו שמגלמת את התפקיד הראשי. שאלתי אותה בעניין הפעמון. מתברר שזה בכלל לא פעמון, זה השעון שעופר, בעלה בהצגה, משליך לרצפה שניות לפני שאני נכנס לבמה. היא גם נתנה לי כמה עצות. מעניין, איך זה שלא יצא לי לראות אותו זורק.

אני אתאר לך מה קורה בסצנה, זה הולך ככה: אני נכנס לבמה ועופר קרב אליי ואומר לי:

"הו, יופי שאתה כאן".

ואני משיב לו בשורת המחץ הפרטית שלי:

"אני כאן כבר שלושים שנה, במקרה שלא הבחנת. אני הבן שלך, אבא יקר..."

משפט חזק, אני אוהב אותו, מרגיש איתו כל כך אמיתי. כבר עשינו עשרים וחמש הצגות. המפיק טוען שההצגה תרוץ כנראה לפחות שנתיים, מה שמבטיח לי כיסוי לחשבון החשמל ואולי גם קצת לחשבון הטלפון.

אתה לא תאמין, עופר בכבודו ניגש אליי לאחר כמה הצגות והודה בפניי שהוא נדהם מהעוצמה שבה אני מבצע את התפקיד הקצר בסצנה. הוא אומר שכשאני ניצב מולו פרטנר טוב הוא נדרך כמו קפיץ. זה מטעין אותו להמשך ההצגה. יפה מצידו.

אחרי המשפט שלי הוא עונה לי:

"נכון. אתה הבן שלי. עכשיו תקשיב לי בבקשה. אני צריך שתעשה עבורי משהו חשוב".

מכאן ואילך הוא ממשיך לדבר, ואני מתנועע על הבמה ומקשיב לו. במשך

עשר דקות כמעט אני לא מוציא מילה מהפה, רק מקשיב. מפעם לפעם הוא מנער אותי, נוגע בכתף או דוחף, נגיעות שלא כתובות בעלילה. פעם אחת הוא גרר אותי לאורך כל הבמה והוסיף שורה חדשה. נדהמת, לא הבנתי מה קורה לו. הוא צעק:

"אתה תעשה מה שאני אומר לך, אתה לא תעמוד כמו בול עץ ותשתוק!"

לא אמרתי לו מילה אחרי אותה הצגה. אין לי עניין לרכוש לעצמי אויבים. נראה לך שהוא ניסה לרמוז לי משהו?

עכשיו אתה מבין למה אני רוצה שתבוא להצגה? מאוד חשוב לי שתראה אותי עושה את השורה בסצנה הראשונה. בעיקר תגיד לי איך אני נראָה כשאני שותק.

רצייתי ג'קט

רצייתי ג'קט

בטנה מפלגל משבץ
בחויץ "בד נילון" נגד גשם
גם קפישון עם ריץ'רץ' - הדגשתי
היא יודעת הכריזה
התחיל המסע -

בדיזנגוף בכפר

ראיתי בדיוק מה שרצייתי
אך היא מצאה דפקט
לא קונה בבוטיק רק גלנטריה
קונפוקציה שהיא מכירה
המשיכה דרומה

אני בעינים דומעות נגרר אחריה
למחסנים סיטונאיים מתפרות שזכרה
אך שכחו אותה

התמקחה הפצירה אפלו השפילה
עם ריץ'רץ' - הדגשתי
אך היא התעלמה גם מהפלגל המשבץ
בד נילון נגד גשם - הסכימה
היתה פרקטית
נמאס לי
לא רצייתי ג'קט

הסלע הירוק

שבת קיצית נסענו אל הסלע בבתים.
שן אכולת ירקת חלקלקה.
מאה מטר מהחוף. בתוך הזים.
התבוננתי בעינים כלות
בסלע -

בצעירים המלוחים המשוחים
באור ותכלת.
דמינתי

את טרזון.

נאבק בכריש.

אני הייתי רק דגיג - רקיק של נער
שאין לו סכוי לשרד
את הסלע הירק.

בחד השן נצב צעיר.
עמדתי מרחוק. גופו בהק.
חלציו הדקו בכגד ים מבריק.
שערו התנופף ברוח.
פשט ידים.
נדמה היה לי ששאג.

בקצה השאגה - זנק.
פרפר לרגע באויר. הסתחרר.
וחץ נורה נבלע
בגעש הגלים.

קרבותי אל המים להיטיב לצפות
בגבור שלי.
טרזון

ראשים שבים לגופות
האור לעינים לזרועות לרגלים כרותות.
מילל מקלל.
נשרים נסים. עזניות רחמים
קלבים רעבים צבועים...
זבובים נתזים באויר.
ראשי נתז מתגלגל...
טעם חול דם אש בשפתים - מתקמק
מכסה האינסוף השומם
המדמם נצחון.

מלך הגלים.
צמרות הג'ונגל הקציפו.
טרזן החל חותר לחוף.
הגלים שטפו.
צחקו גלגל את הגלים.
נדמה לי שנופף אלי.
עורו בהק.
נער התלתלים.
רצתי להביא מגבת.
כששכתי -
מולי עמד נוטה שרירים
אבי.

מעבר המיתה

המדבר כסה ראשים.
עזניות רחמים נשרים צבועים
מוצצי שאריות רמות זבובים.
אש באויר. צחנת גויות.
כלי ראש בלי שרוכים
נסים בחולות -
ראשי מתכסה כוכבים.
הלילה מצן חלחלה בחילה
וספקות.
ריח המות הוא סם -
מטשטש עקבות
מטשטש עקבותיו של המות.

חרדת הורות

הקו היחיד שמפריד
קו הזמן נחלק עכשו למקטעים
מה נשאר מכל זה.

מה יזכר.

פופו מדברת אל סוס אומרת

אשא אותך על גבי ונגיע

עד שביל החלב

אני זוכר אותך עגלה עגלה כשפופו היתה בבטן

כמו קשת שחברו סביב ענן,

והיו לי פחדים מפני מחלה

שיבואו ויקחו אותך ממני

ויקשרו למטה ויטפטפו

צנורית ויקראו לך צוים ויפקדו

הוראות ויקבעו ארוחות ושתצאי

לימים אחרים אל רחוב אל

הבית.

חפינו לילד וחפינו

כמו ים מלטף חוף ועוזב

וזה הילד שהיה לך בבטן, שתדעי

זה הילד שקרא לי לשבת

שאמר אל תזוו שדחף אל הקיר

ודבר אל הסוס שפופו נשאה על גבה, שדבר

וקורא לך עכשו ומחכה ושואל

מתי תבואי לא אעשה בעיות

אני מבטיח

אל תכעסו עלי.

זה הילד שמובל במורד השביל

שנכנס למערה שטפס על

עץ וכרך את החבל שלחץ

על ההדק, שאמר:

ביום שאעזוב תעזובי גם את.

טריסטן

מה שהתחיל באביב הסתים

באביב והיה לצלקת

האהבה שידענו משקוי ששתינו על ספינה

התפוגגה והשאירה חרבן,

ידענו את הצער הזה

כשרופא חסר הבעות פנים

בשר לך בכדיקת האולטרסאונד שהדפק נדם

ושצריך לחכות לגרידה,

כל בקר התעוררת על אסלה מחכה

שיפל מתוכך האשר שצמח בך

שנים-עשר שבועות של

ידיים קפוצות,

ואכלנו בריא ושטפתי ירקות עם סבון

ונקייתי את ארצו החתולים פעם ביומים

אך משנפל כבר לא נשכח

רק אהבה נתקה כחרב

שלבנה באש.

טריסטן, אביר קורנוול, אהב את איסולד

והוא שכב על צוקי פנמארש, משקיף

ביסוריו אל מרחבי הים.

וגם אני, שאהובתי בסערת חופים

לא מפסיק להביט למרחק.

עד לא שקעה השמש.

על יצורים חסרי ישע את האחריות לכך שנשלחו אליו בניגוד גמור לרצונו, מתו על וילי חבריו – או אולי בני משפחתו – בזה אחר זה, עד שנותר לשחות לבדו באקווריום, יפה ואדיש ושותק, באופן שעורר את הערכתו של יוחנן. רק לעיתים רחוקות, כשרכן והצמיד את פניו למכל הזכוכית שבו שחה וילי, היה הדג מתקרב אליו במבט שואל כמו מתלבט בינו לבינו אם לומר סוף־סוף דבר מה, ויוחנן היה נדרך, אבל הדג היה מתבונן ומתבונן בו ולבסוף תמיד מסתובב ושוחה הלאה. ימים חלפו, שבועות וחודשים, ובלי משים מצא עצמו יוחנן נמשך יותר ויותר להתבונן בוילי. לאדם נטול רגישות עשויות היו הליכותיו של הדג והתנהגותו להיראות מונוטוניות, אפילו חסרות משמעות; אבל יוחנן למד להבחין בגוני הגוונים של סיבובי זנבו, רפרוף זימיו, ברק שקשקשי, מהירות שחייתו וכיווניה, היחסים ששב וקשר מדי יום עם הצמחייה והצדפים שהציב יוחנן במחשבה רבה באקווריום שהיה לביתו. ליוחנן עצמו לא היה בית, לפחות לא במוכן המקובל; עבודתו שלחה אותו למקומות שונים – ארבעה חודשים ב'נווה, חמישה בלידס, שלושה בסן פאולו, ארבעה בלואיזיאנה, שניים בהונג קונג, ופעם בילה שבועה חודשים תמימים באבו דאבי. אבל לרוב דובר בשבועות ספורים, לפעמים בימים אחדים, בערים שהיו רחוקות זו מזו אבל בעיני יוחנן דמו זו לזו: ככולן המתין לו חדר במלון של ארבעה כוכבים לפחות (למעט מקרים אחדים שבהם הועמדה לרשותו דירת אירוח מטופחת), הוגשו הארוחות הקונטיננטליות שאליהן הורגל, ובכולן חיכו לו אנשי עסקים שהיו מוכנים לשלם כסף רב לחברה שבאמצעותה בחר לעבוד בעבור שירותי הייעוץ שלו. החברה מצידה העבירה בקביעות את שכרו לחשבון בבנק הישראלי שממנו הופרשו הוראות קבע לטובת המוסד שבו הופקדה אימו וכן לאישה הזריזה וטובת הלב שדאגה לתחזוקת הבית הישן בהדר יוסף שבו גדל יוחנן ועליו שמר כמעין בסיס סודי שאליה יוכל לפרוש יום אחד, אם וכאשר. סכומים נוספים הועברו מדי חודש לחשבון של דוקטור נתן הראל, הפסיכואנליטיקאי שעל פגישות הסקייפ השבועיות עימו הקפיד יוחנן מתוך התעלמות – לעניין זה בלבד – מהשעון המקומי שבו חי בכל פעם. באופן משונה נוצרה סדירות בפגישות הללו שיוחנן לא נטה להפר, ולאחר שתי־עשרה שנה כבר קשה היה להעלות על הדעת שדבר מה עלול לשנות את שגרת קיומן. במובנים ידועים הפך דוקטור הראל לדמות המשמעותית היחידה בחייו, מלבד וילי, שכן עם אימו לא יכול היה עוד לדבר, היא כבר לא זיהתה את פניו ולא את קולו. רק כשהיה מגיע מדי חודשים אחדים לארץ ונוסע לבקרה הייתה לפעמים לופתת פתאום את ידו האוחזת בידיה, ומשהו נוהר היה מתפשט לרגע על פניה, וכבה. שדה התעופה על שם לך ולנסה ומלון סולידריות הסמוך אליו, שבו שוכנו

וילי התאבד ב־11 באפריל בחדר מפואר במלון הסמוך לשדה התעופה לך ולנסה בגדנסק. באופן אירוני, או שמא ציני, אירע הדבר בערב יום השואה, שבו צוינה בישראל הרחוקה התקופה האפלה שהביאה בין היתר למותו (מחמת צירוף של הרעבה, עבודת פרך ושאיפת גז) של וילפרד שץ, סבו של יוחנן, שעל שמו נקרא דג הזהב. אימו של יוחנן הייתה ודאי מתחלחלת לו ידעה שבנה קרא ליצור ממשפחת הקרפיונים בשמו של אביה האהוב, אלמלא כבר הייתה שקועה עמוק בדמדומי האלצהיימר במוסד המרווח שבו שיכן אותה בנה כשנכנס הדג לחייו. למען האמת, לו ידעה את הרגש שפיעם ביוחנן כלפי וילי אולי הייתה דווקא מברכת על השם שנתן לו, שכן – למעט המקרה האחד ההוא, שאותו שכח כמיטב יכולתו – הקפיד יוחנן להימנע מקשר בלתי הכרחי עם זולת אנושי, בעוד את וילי לקח עימו לכל מסעותיו. העובדה שלא הבחין בצירוף התאריכים המוזר שבין שתי המיתות האלו העידה עד כמה טלטלה אותו התאבדותו של הדג – בנסיבות הללו אין מנוס משימוש במילה "טלטלה"; חוסר תשומת לב שכזה בהחלט לא היה אופייני ליוחנן שטיין.

שדה התעופה לך ולנסה היה גדול ובוהק בחלונות הזכוכית שלו, וסטריילי עד ייאוש, כלומר אלמלא היה רגש שכזה זר ליוחנן, וכנראה גם לוילי. ועם זאת, משהו התחולל ביצור. אי־שקט מוזר תקף אותו, והוא שחה בשצף קצף במעגלים קדחתניים בתוך האקווריום המיוחד שרכש לו יוחנן, כזה שכל האיסורים על העברת נוזלים בטיסות התנפצו כנגד דופנות הזכוכית המיוחדת שלו, שחוזקו בחוות דעת של פסיכיאטר נודע מלוצרן שקבעה כי מסיבות רפואיות נפשיות מחויב הר שטיין לשאת עימו את דג הזהב שלו בכל נסיעותיו, לרבות בכלי תובלה אוויריים וימיים. יוחנן שילם סכום גבוה ביותר בעבור חוות הדעת הזו; אף כי יש לומר שכסף מעולם לא היה שיקול בשבילו – היה לו די והותר ממנו, וצרכיו לא היו מרובים.

שבע שנים, ארבעה חודשים ותשעה ימים חי הדג עם יוחנן. כשהגיע, בצירוף פתק שאותו קרא יוחנן בשפתיים חשוקות ואחר כך השליך עמוק לתוך תוכי פח האשפה, שחו לציידו עוד ארבעה מבני מינו; אבל למרות הטיפול הקפדני, שנעשה לפי הוראות הבעלים הנמרץ והחייכני של חנות החיות שאליה סר יוחנן לאלתר כדי לברר מה נדרש ממנו לעשות בעניין מפני שלא יכול היה להטיל

הפעם יוחנן ויילי מפני שהביקור הזה היה קצר במיוחד (שלושים ושש שעות) ולא היה טעם וגם לא צורך לבזבז זמן בנסיעות לגדנסק עצמה, היו מספקים בהחלט. ואף על פי כן כבר ביציאה מהשרוול נתקף גם יוחנן בהלך רוח משונה. לאחר זמן נוכח, בהפתעה מסוימת, שבראשו חוזרות שוב ושוב שורה או שתיים משיר שנכלל בתקליט בכורה של זמרת צעירה שקולה התחבב עליו עד כדי כך שטרח להזמין בדואר את הדיסק, את צילום העטיפה זכר – תמונת נערה בשיער בהיר ושמלה לבנה הולכת יחפה בשדה, או בחורשה, כשברקע כל הזמן השורה הזאת חוזרת כמו בתקליט שנתקע, ומי בכלל שומע היום תקליטים, אבל עדיין השורה הזו "יש שם רכבות ואוטובוסים, רכבות ואוטובוסים, עיר גדולה עם יערות".

גדנסק באמת הייתה עיר גדולה, עתיקה אבל גם מודרנית להפליא ונוצצת בשלל אורותיה. הברירה הכלכלית והתרבותית של האזור, עיר הנמל החשובה בפולין, המוקד ההיסטורי של הערים סביבה – העובדות הללו היו ידועות ליוחנן. על מסכי הבידור שבמטוס שבו הגיע אליה הוצגו בפתינות שלל חמודותיה של העיר, ויוחנן לא יכול היה להימנע מלראותן וגם לא לחסום את מוחו מפניהן – בתי אחוזה מפוארים, קתדרלות גותיות מרהיבות, מרינה עם חול אמיתי וטיילת שוקקת מסעדות ועגורן ייחודי שאין כמוהו בעולם. שמות התערבלו בראשו: שער הזהב, בזיליקת מריה הקדושה, מזרקת נפטון, מזח וסטרפלאטה, מצודת ויסלואישצ'ה, ובעיקר, שוב ושוב: סולידריות. סולידריות. סולידריות.

ולמרות האורות השופעים שסביבו, או אולי דווקא בגללם, הלכה והתחזקה ביוחנן התחושה המשונה. רכבות ואוטובוסים. יערות. ממקום רחוק עלתה בו גם המילה דנציג, ואיתה תחושה אפורה. כהה. וכשנכנס לחדר רחב הידיים שהוזמן לו, האקווריום של וילי אחוז בידיו ומאחוריו נער המעלית הנושא את מזוודתו, לא הפתע לראות את צבעו האפור של השטיח העבה שכיסה את רצפת החדר מקיר לקיר. נכנס, הניח בעדינות את וילי עם ביתו על הארונות הגבוהה שלצד המיטה, נתן טיפ נאה לנער המעלית, הגיף את הדלת, ופרק ביעילות מיומנת את תוכן המזוודה אל בטן הארון רחב הידיים. סימס לאשת הקשר המקומית שלו שהגיע וכי הכול לשביעות רצונו. התעלם מהפרחים והפירות שהוצבו על השולחן, והתכוון להתחיל לעבור על המסמכים לקראת פגישתו עם אנשי החברה למחרת בבוקר.

אבל דבר מה הפריע לו. הוא לא ידע לומר מה הדבר, וחוסר הידיעה הזו הטריד אותו עוד יותר. קם. ניגש לאקווריום ורכן והצמיד את פניו להתבונן מקרוב בוויילי. בדרך כלל היה מראה הדג מרגיע אותו ונוסף בו ריכוז שהקל עליו לעבוד, אבל הפעם ראה שוויילי עדיין משתולל בתזוית חסרת פשר באקווריום, ואפילו ביתר שאת: שוחה במהירות לצד אחד ואז פונה בחדות

לצד השני, מטיח את עצמו בדפנות בזימים פעורים לרווחה, לו היה אדם אפשר היה לומר שהוא צועק, ויוחנן חש איך דבק בו חוסר השקט של וילי, או אולי מאפשר לו לנסח את חוסר השקט שלו עצמו, כך או כך: עד מהרה הבין שלא יצליח לעבוד. זמן ארוך ישב ליד וילי, ידו על דופן האקווריום, עד שהדג נרגע או אולי התעייף, האט, חזר לשחייתו הרגילה. הוא נראה מותש, וכך חש גם יוחנן כשהעביר ליטוף אחרון על האקווריום וירד לבר.

שתייה בברים הייתה נדירה בחייו של יוחנן שטיין, ועם זאת היה טעמו באלכוהול מובהק ואנין. הזמין רמי מרטן לואי טרו – הבר במלון הזה היה בהחלט מספק – והתיישב בשולחן צדדי. שתה לאט. אבל מכל עבר ניבטו אליו מסכי טלוויזיה שצעקו בקולי קולות, נראה שמשחק כדורגל חשוב למקומיים שודר שם מפני ששוב ושוב נשמעו קריאות עידוד נלהבות, ויוחנן, שמאז ומעולם תיעב ספורט בכלל וכדורגל בפרט, ניסה בכל מאודו להתעלם. ובכל זאת חדרה אליו המילה הזו, סולידרנושצ' סולידרנושצ', ששאגו אוהדי הקבוצה הפולנית, אי אפשר היה לטעות בזהותם ולא במשמעות קריאתם הקצובה. ואולי בגללה חשב על לך ולנסה. איש משונה. חשמלאי פשוט, אב לשמונה ילדים. מה גרם לו לסכן שוב ושוב את עבודתו ואת הישרדות משפחתו ואפילו את חירותו ולהשקיע את כל הזמן והמאמצים הכבירים ברעיון העוועים של הקמת ארגון עובדים, מי יכול היה להעלות על הדעת שיצליח, והלוא האיש פוטר וגם נאסר, ובוודאי הוכה לא אחת, מה דחף אותו להתחיל בזה ועוד יותר: להמשיך.

סולידריות, חשב יוחנן. פתאום ניקרה בו המילה הזו, התחפרה בתוכו וסירבה לצאת. הוא ניסה לחשוב על דברים אחרים, אבל היא התעקשה מולו, הקימה נגדו בריקות של תמונות ומילים שקרא באופן שוטף על צג הלפטופ שלו מדי יום, בוודאי שקרא, אם כי הקפיד עד מאוד שלא לתת לדברים מקום ממשי במוחו. ממילא לא חי במקום קבוע ולא יכול היה לעשות כלום לגבי אף אחד מהעניינים שקרא עליהם, ומה הטעם להשתקע במה שאינך יכול ואין לך שמץ עניין לעשות משהו לגביו, מה לך ולהם, יוחנן שטיין, תגיד לי, מה. המהומה בראשו הלכה וגברה, השילוב בין הרמי מרטן ובין שאגות האוהדים לא היטיב עימו, בפרט שלא אכל כלום לפני ששתה, למרות שידע שצריך, ויוחנן בלע באחת את שארית הנוזל העשיר בכוס הגדולה וטרק אותה אל השולחן וקם והזיח את כיסאו והלך ללובי והזמין את המעלית ועלה ופתח את דלת חדרו וראה וכמעט רץ אבל מיד הבין שכבר מאוחר מדי. הכתם הזהוב על השטיח האפור לא נע.

יוחנן ידע, כמובן, שדגי זהב קופצים לעיתים מתוך האקווריום שלהם. אבל מעולם לא העלה בדעתו שגם וילי עלול לעשות זאת – נפח האקווריום

צדוק עלון שירים*

תיבת דואר

לְאָבִי הִיְתָה תִּבְת דָּאָר בְּפִנֵּת הַשְּׂכוּנָה.
הוא לְמִדְנִי אֶת מִסְפָּרָה - 6047
וְלַעֲתִים הִיָּה מְבַקֵּשׁ שְׂאֲבִיא לֹא אֶת הַמְּכַתְּבִים.

פַּעַם שְׂאֲלַתִּי אוֹתוֹ אִם אָדָם שְׁבוּחַר בְּרַע
יִדְעֶה כִּי הוּא רַע.
תְּמִיד יִבְחַר אָדָם בְּטוֹב, אָמַר.
"רָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב
וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרַע".
שְׂאֲלַתִּי אִם רַע הוּא אָדָם שְׁבוּחַר בְּרַע
מִתּוֹךְ אֲמוּנָה שְׂטוּב לֹא לְבַחַר בְּרַע.

שְׂתַקְנֵנוּ יַחְדָּו.
אָבִי הוֹצִיא אֶת צְרוּר הַמְּפַתְחוֹת
בּוֹדֵד אֶת הַמְּפַתְחֵי שֶׁל הַתְּבָה וְהַנִּיחוֹ בְּכַפִּי
וּבְטָרָם נִפְנִיתִי לְאֶסֶף אֶת הַמְּכַתְּבִים
הַנִּיחַ יָדָיו עַל רֵאשִׁי:
"וּבְחַרְתָּ בְּטוֹב וּבְחַרְתָּ בַּחַיִּים
לְמַעַן תַּחְיֶה אִתָּה וְנִרְעֶךָ".

צְרוּר הַמְּפַתְחוֹת בְּיָדִי
וּבְדַרְכֵי אֲנִי מְמַשֵּׁשׁ אֶת הַמְּפַתְחֵי הַקָּטָן וְהַגָּדוֹל
וְחַם יָדָיו שֶׁל אָבִי נִסּוּךְ עָלָיו.

* מתוך ספר שעומד לראות בקרוב - "כך גם עלה במחשבה לפניו".

היה מתאים לגודלו, החימום מספיק, התאורה הולמת, הפילטרציה של המים מצוינת, הצמחייה והצדפים עשירים במיוחד. יוחנן הקפיד על כך בדקדקנות חסרת פשרות. ולמרות הכול אי אפשר היה להתכחש למה שאירע. יוחנן דמיין את רגעי צניחתו האין-סופית של וילי ממרומי שולחן הפורמייקה הכהה אל הקרקע, את מכות הזנב הקטן בשטיח העבה שוודאי בלע את צלילי הטפיחה עד שנחלשו ונאלמו. מוות בודד כזה, חשב, אינו מגיע לאף יצור חי.

אף אדם אינו אי, נזכר בקולו של דוקטור הראל. וגם אף דג לא, זכר את עצמו משיב בזעף, וגם את המבט ששילח בו דוקטור הראל אחרי המענה הזה זכר, ואת שתיקתו המטרידה. בשעתו מיהר לשכוח את חילופי הדברים האלה, כמו את כל מפגשיו עם דוקטור הראל; לא אחת כעס בינו לבינו - ולפעמים גם הטיח זאת בפסיכואנליטיקאי שלו - עד כמה משעממים וחסרי תועלת הם המפגשים הללו, בזבוז כסף לשמו, הלוא הכול בחייו כבר דובר ביניהם וידוע ומוכר לעיפה. אבל עכשיו חשב שבמבט ההוא היה צער, אולי גם ייאוש, והמחשבה שאפילו נתן הראל יתיאש ממנו הבהילה פתאום. מה זאת אומרת, שאל את עצמו, אף אדם אינו אי. מה רצה נתן להגיד לו. ולמה. אבל לפני שהספיק לפצח את החידה הזו שבה ונתקלה מחשבתו בגופתו של וילי המוטלת לפניו, או אולי לא מחשבתו, אלא דבר מה אחר נתקל בגוש הזהוב ובכתם שהלך והתפשט סביבו בשתיקה סמיכה. ובאחת ידע יוחנן, מתוך תוכי בטנו ידע, שהוא ניצב לבדו מול העולם.

באותה השעה שבה קפץ וילי אל מותו צבאו עשרות אלפי בני אדם מותשים משנות מצור ארוכות על גדר הגבול בעזה, בייאוש שהעלה עשן שחור וסמך השמימה מאלפי צמיגים בוערים. אחדים מתו, רבים נפצעו. לא הרחק משם הסתתרו אנשים כהי עור במרתפים ובמחסנים, זקנים וצעירים וגם תינוקות, מאימת גירוש לארצות רחוקות שבהן יבוא עליהם המוות בעינויים איטיים. ברחובות ובמבואות בתים שכבו על קרטונים מי שהיו פעם ילדים של אנשים אחרים, שאולי אי אז אהבו אותם, וחשבו איך ישיגו ערק שיחמם אותם כשיצנחו הטמפרטורות בלילה. זקנים עריריים ישבו בדירות מתפוררות או דווקא מטופחות וחיכו לטלפון שידעו כי לא יגיע. אימהות חרדו למחשבה מה ייתנו לילדיהן לאכול למחרת. ילדים נעצו ציפורניים בכפות הידיים שלא להירדם, מאימת מי שיבוא עליהם בגנבה בשנתם. אחרים הקשיבו בדריכות לצליל המבשר את הפצצה המתקרבת, למרות הידיעה שכאשר יישמע הצליל המוכר כבר יהיה מאוחר מדי. אבל כל אלו היו רחוקים לאין שיעור מיוחנן שישב לבדו על מיטת המלון המוצעת והביט בגוף הזהוב הדומם וחשב על מה שווילי לא ידע ולא ידע עוד לעולם. וילי ברח, חשב. הוא חופשי.

הִלַכְתִּי בְּרָחוּב

וְחִשְׁבֹתִי עַל הַקּוֹאֹרְדִינָטוֹת
הַמְתוּחָחוֹת רְעִיוֹנִית וּמְמַשִּׁית עַל פְּנֵי הַשְּׁטַח
וְעַל פְּנֵי, יְמִין וּשְׂמָאל, צְפוֹנָה וְנִגְבָּה
כְּשֶׁכָּלֵב זָר לַחֹף בָּחַם אֶת כַּף יְדֵי הַיְמָנִית
וְהַמְשִׁיךְ לְדַרְכוֹ כְּלֹאֲחֵר יָד.

הוא נמצא במרחב, בלי לשים לבו לעבדה שהוא נמצא,
ואולי הוא מתחסם לעבדת היותו בפשטות הראויה.

הַכָּלֵב הַמְשִׁיךְ בְּדַרְכוֹ

וְאֲנִי רְוִיתִי נַחַת בְּרֹאוֹתֵי אוֹתוֹ כִּי

מִהֵלֶךְ בְּלֹא מְשִׁים.

הַבְּטָתִי בְּמִרְחָב

וּשְׂמָאֵלִי חִבְקָה בְּלִי מְשִׁים

אֶת יְמִינִי.

שירים

משירי ירושלים

כִּהָה נֶאֱגַר סוּדֵי בְּאֶפֶל הַבּוֹרוֹת.
עֲתוּמֵי נִגְרוֹת כְּשִׁעִירִים עָלֵי דָשָׁא
וּבִסְתֵר לְאֵט שׁוֹב הוֹזָה
עֵינַיִם לִי וְלֹא אֶרְאֶה
שׁוֹמֶרֶת אוֹב שְׁחָר
שְׁתִּיקוֹת רְפָאִים בְּסֻלַּע.

בְּדוֹתוֹת עֲפֹשׁוֹת שׁוֹב גּוֹאֵה יֵין הָאֶפֶר
מֵאֲרֶה מְשַׁלַּחַת בְּנַחֲלֵי הַרִיקִים
וְסוֹכֵב יְסוֹכֵב בֵּי הַהֵלֶךְ
סוּגֵר וּמְסוּגֵר
אֵינִי יוֹצֵא וְאֵינִי בָּא.

בְּמַעֲרוֹת מִתְגוֹלְלֵת צְפִיָּה עֲצֵלָה –
מִי יָבוֹא בְּשִׁעִירִים יַעֲלֶה בְּמוֹרֵיהָ
וַיִּתְקַנֵּם בְּעֵצָה לֹא טוֹבָה
כְּזוֹ הִיא הַשׁוֹכֵנֶת בְּהָר
עֲקוּדָה בְּשָׁנִים
שְׁכוּחָה זֶה מִכְּבָר.

וְאַתֶּם טוֹעִים בֵּי.

אֲנִי, בְּיָמַימִים סוֹרְרִים מֵאֲהֵבִי
מִזְמָה רְעָה בְּלִבִּים נַחֲרָשֶׁת
שְׁרָרְתֶם אֲגֵן הַסֵּהָר לֹא תִחְסַר.
וְאוֹוֵי שְׁקֵט מְזִדְחָל בְּמִזְרָח –

שְׂרִידֵי כְּנֹב לַפֶּתַח רוֹבֵץ.

מֵאֲפָסֵי כָּל הָאָרֶץ נוֹהָרִים לְלֹא הָרָף
סִבִּים עָלַי מִתְנַבְּאִים טְרוּפֵי דַעַת
הוֹזִי אוֹלְתוֹת מִדְּמֹנָה עַד זָרָא לִי.
אִי בָּנָה עוֹד נִרְעֵד אֵיל סִבְךָ בְּקִרְנָיו
וְהִיָּה כִּי יָבוֹא בְּמֵאֲכֻלֶּת –
אֲחֲרֵיתָם מִי יִשׁוּרְנָה.

חֲזִיוֹנוֹתַי מִתְחַלְּפִים כְּצִלְמֵי אֲקוּנִין.
חֲרָפִים שֶׁל עַל־מוֹת מְקַרְבִּים לִי חֲטָאת
תְּכַרִּיכֵי לְבָנוֹן.
בְּשִׁירֵי דָלָא נִדְרֵי מִתְבוֹסֶסֶת עַד בְּלַע.
בְּלִילוֹת שׁוֹטְטִים בְּנֵי בְּאֵבֵי חֲרָבוֹת
בְּנוֹתֵי גָחוֹת מִפֶּתַחֵי מִרְתָּפִים
בְּגִדֵיהֶן רֵיחַ טַחְבֵּת
וְרוּחַ מִשְׁתַּלַּחַת בְּרַחוּבוֹת לְיִלְהָ רִיקִים וְקוֹרֵאת
Quam Abrahæ olim, Quam Abrahæ olim,
אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם? אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם אֲזוּ הַבְּטַחְתָּ?
וְכִי מִי יֵאֱסֹף אֵיבְרֵי הַקְרוּעִים עַל הַגְּבָעוֹת?

וְכִי מָה סִבְרָתְךָ לְחוֹשׁ אֵלַי
לְחִזּוֹת בְּעַמְדֵי בְּפֶרֶץ
לְשִׁמְעַע קוֹלוֹת דּוֹדֵי מְדַלֵּג עַל,
לְשֵׁאל הָאֲמֵנָם צַעֲקָתְךָ:
הֲרֵי בְּעֵבוֹר זֹאת עָשָׂה לָכֶם
כִּי עוֹד יוֹם וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מִחֲצִיו מִזְרָחָה
וְהָרִי הִלְךְ וּבְרַח הַחֲזוֹנָה זֶה מִכְּבָר
הִלְךְ וּבְרַח הָאוֹחֹז בְּגַמְתִּי
נִתְעָה עוֹלְמֵי עַד בְּאֲדַמַּת בְּנִימִין
לְרִיק יְכֻלָּה יְמֵי בְּדַרְכֵי אָרֶץ יְהוּדָה.
רַק צְנִים פָּחִים בְּדַרְךְ עֵקֶשׁ
צְנִים פָּחִים – שׁוֹמֵר נְפֹשׁוֹת מֵהֶם יְרַחֵם.

וְצֹהֵב אָרֶץ קָדָם לוֹחֵשׁ אֵל זֶהֱב כֶּפֶה
וּמִתּוֹךְ הַנְּקִיקִים וְחֲגוּי הַסְּלָעִים
הִנֵּה קוֹל מִבֶּשֶׁר,
קוֹל מִבֶּשֶׁר מִבֶּשֶׁר וְאוֹמֵר
מִנָּא מִנָּא תִּקְל
מִנָּא מִנָּא תִּקְל וְ

דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ

אֵשׁ הָרִי לֹא בְּאֲמַת בְּעֶרְהָ
מֵעֵבֶר לְמִקוּמוֹת הַהֵם.
גַּם אֶפֶר לֹא נִעְרַם.
רוּחוֹת מֵעֶרְכָּה לֹא הִסְעִירוּ אֲוִיר שֶׁל מִמֶּשׁ.
מִכְבָּשׁן לֹא בְּקַעַה סְלִמְנִדְרָה.
כִּי הָיוּ עוֹד רַכְבוֹת
לְפָנֵי הַרְכָּבַת הַהֵיא.
וְגַם אֲחֲרֵיהָ.
רַכְבוֹת הַרְבָּה.

לְצַדֵּי מְסֻלוֹת
הַתְּנַמְרָה קִלְפֹתָם
שֶׁל אוֹלְמוֹס, צַפְצָפָה וְעֶרְמוֹן וְלִבְנָה.
וְתִרְזָה וְאֵלוֹן וְאֲשׁוּחַ נִצְבוּ כְּרַגֵּיל
כְּמוֹ בְּכָל אֲגָדָה כְּמוֹ בְּלֵב סְפוּרִים
(וּבְדִיּוֹת וּכְזָבִים וּבְרִיתוֹת נִשְׁרָכוֹת וּמְעִילוֹת וּכְתוּבוֹת וְגִטִּין
וְסִפְרֵי־קִהְלוֹת וְשִׁטְרֵי־קִנְיָן וְשׁוּבוֹעוֹת וְנִדְרִים שְׂרִירִין כְּקִימִין בְּטִלִּין כְּמִבְטָלִין
לֹא אֶהְיֶה, לֹא אֲשֶׁר, לֹא אֶהְיֶה, לֹא הֵייתִי, לֹא אֲזוּ)
וְכְמוֹ בְּשִׁיר, יְרַקִּים גַּם הָיוּ כָּל עֲנָפֵי הַחֲזָרָר
(הוּא רִיבִינָה רִיבִינָה).
בְּחֲשָׁרוֹת רַחְבוֹת וְיָפוֹת שֶׁל שֶׁלֶג
זְאֵבִים אֶפְרַיִם פְּהָקוּ בְּאֲקֵרָאֵי
וְרַק גּוֹרֵי עֶפְרַיִם נְטוּשִׁים

השפילו לדעת

כי דרכיה מזרחתה אכן שוב פנו.

ואיש לא חנה במראות המסע
לא צפה חזיונות למשמרת,
איך התריסה גשרים ונהרות
ובצות ונחלים ועמקי בכאות
לא כהם שם בארץ נושבת
ולא כסלעים בארץ הישימון
התחפרה במנהרות של ברזל
ופרצה מחלות הלומות
ופניה אל השמש העולה.

ועל אף שלווה רוחות בדרך
אורחות מסעה נפלאו אף מהמה
ובנשב בן סודות לא נתנו דעתן
לא עלה בידן להיטיב ולראות
איך פתאום נעלמה כף מעין
לעלם אחרון? אל ספירות בלימה?
או אולי כמעין קפנדריא שתומה
(אותה אין עושין בכתבי כנסיות).

ובאשר לפשר, לדרש, לפתרון של חידות –
נסתרו הם מכל.

ורק זאת עוד אפשר כי נודע:
לא כזאת נועצו בספרי גורלות.
לא היתה זו עולת התמיד ונסכה
ואף לא התמרה ככנס השמימה.
לא היתה היא מרכבת של אש.
ולא יאמר, לו אף הניחה הדעת
שאפשר קפיצת דרך היתה זו.
וגם לא בכתבי היכלות נרשמה.

ואם לא בעלמא די עתיד לאתחדתא
(ולאחיא מתיא?)

ואם לא היא הנותנת (ואף לא תלקח)
עדין סוכבת ומסוכבת היא
סבוב והלוך לעולם וחזר
גם אחר השמדו כל מחשבי הקצין
ובה תנשא מלכותך
לארכי מסלות
בעלמא הדין

בעלמא הדין

בעלמא הדין שברא כרצונו.

תצלום משפחתי בגינה

הורדים טרם נשתלו בשקיות פלסטיק שחרות. אבי בכובע טמבל, רוכן
לשתל אותם.

החפושית הירקה חוננה לצדו. הצמיגים נפצעים מהקצץ.

אמא בגופיה בלי חזיה, נועלת כפכפים טובים. פניה מאחורי משקפי
שמש חומים. שרשרת פנינים בערפה. מי שלא מכיר אותנו, אינו מבחין
בעצבותה.

תלתלים על ראשי. פני נקיים מנמשים. אני בת שלוש.

כלנו מחכים לשמים שיפלו. הם עדין נחבאים מאחורי חרשת העטלפים.

באמצע תנועת השתילה, שרשי הורדים מתנתקים כגפרורים, דוחפים את
ראשם אל תוך האבן.

אזכרה

עוד מעט

כל האנשים שהכירו אותך ימותו.

היקום יאטם את חריו השחרים,

עורבים ינגסו בקירות הבית

ואיך

יפגש

עם אינך.

הפעם הראשונה

כמה שנים אחרי

שאבא שלי עזב את הבית

ושכר צריף על גג

בשכון בבלי הישן

בחור נגע בי

בפעם הראשונה.

זה קרה אחרי בית הספר

ליד המזרקה

הבטן שלי, קטנה, אסופה,

במכנסי קורדרוי חומים

ומעליהם

חלצה כחלה

עם הדפס של שבלול

על הדשא הקיצי, המעקצץ, המשגע,

התספרת הקצוצה שלו

הטרידה לי את הצנאר

בתוך מכנסיו הרפים

ים שקוף, אלמגים,

עוד לפני זה,

בשכון בבלי הישן

ראיתי את הגוף

של אבא על הגג

מקרר

קנבסים על קנבסים של ציורים שציר.

שכבתי במטה הנפתחת והסתכלתי עליו

עומד עירם

מול המרפסת הפרושה

כתפיו עטופות בחלצה מכפתרת

וישכניו המעט שזופים

בוהים אל פנים הדירה.
פניו היו חורים
אבל לא בגלל הגסיסה,
מצפים בארשת חמורה של אדם
המסגל לפעם קדימה אל מותו
בעודו שומר בפעם האחרונה
על בתו הקטנה,
ובינתיים
שניהם עוד נושמים.

וביום ההוא ליד המזרקה
הידיים שלי היו בתוך ידיים של בחור
עם זיפים כהים וסנטר רחב ומבט של איש גדול
וכשהתבוננתי בו חשבתי
על אבא שלי ועל הקיר
שהוא שבר אצלנו פעם
בקומה השלישית של הבית
בשביל שאוכל להתקפל פנימה
אל תוך חדר הספרים
וחשבתי על הזין שלו עירם
אל מול השמים
סופר לאחור את מותו.

וליד המזרקה
הבחור אמר בואי נעלה,
הוא עשן סיגרית קאמל
נגע בערף, צביטה קצרה
הסתכלתי קדימה
שלא יבלעו אותי חיה
העיניים
אבל בזו אחר זו
הן התערבבו לי בשבילול
טפסו עלי במעלית

יכול להיות
שזרקתי על המטה,
יכול להיות
שזרקתי את עצמי על המטה
רצפת אגן התחככה ברצפת אגן ובית חנה רחב
התחכך ברצפה,
הכל היה רטב והתפורר
בתוכי כמו האבק של כל הציורים כלם

למחרת בשעור אורחות
כשהמורה דברה על חק השבות
וזכיות אורח -
כשעצמתי שתי עיניים
הרגשתי איך הגוף
שט על מים

הסתכלתי קדימה.

האקדח

לא הכרתי את אבא.
שנים אחרי שמת
מצאתי את האקדח שלו בעלית הגג של דודתי המתה,
בקצה העליון ביותר של
ביתה. מדרגות העץ הובילו
אחת אחרי השניה, אל קפסת קרטון ישנה. לא מדבר באוצר גנוז. רק
האקדח,
קריר, מצפה אבק, שחכה בדממה. איש מאתנו לא חשב להשתמש בו. לא
אבד את הראש
ולחץ על ההדק
תוך כדי שבעה. וגם אחר כך.
האקדח המתין שם לבדו

ספרים מאת חברי אגודת הסופרים שראו אור לאחרונה

ספטמבר 2018

הרי בר שלום: שלושה פתרונות לחיים ופתרון אחד לאהבה. רומן, מטר, 2018.
112 עמודים.
יהודה אטלס: דמעות כחולות. שירה. עם עובד, 2018. 95 עמודים.
תמר מחלין: והקולות ימשיכו להדהד. רומן. הוצאה עצמית, 2018. 194
עמודים. עורכת: צביה פורר.
א"ב יהושע: המנהרה. רומן. הקיבוץ המאוחד, 2018. 324 עמודים.

עד ששוב נחזיק בגופו הקריר -

מאותת כאב פנטום

יד של גבר

שכבר ככה.

את האקדח החזרתי למשטרה.
לא ידעתי אף פעם אם ירה או לא ירה.
אם אבי המת שמר אותו חסוי או שמא
הלך ברחוב עם אקדח חשוף
על חגורה.

מאז בלילות אני פושטת את כף ידי.
בחשך הגמור היא נראית לי חזקה.
מתחת לשמיכות האבל הדקיקות
אני מותחת אצבעות
ומודדת.

אירועי אוגוסט 2018

כל האירועים מתקיימים בבית הסופר, רח' קפלן 6 ת"א, אלא אם נכתב אחרת

- 6.8.18, ב', 20:30, "רועדים ימים ותלויים" השקה לספרו של המשורר יונתן גורל. ברכות: עצמון יניב, מ"מ וסגן יו"ר אגודת הסופרים. מנחה: צדוק עלון. משתתפים: אדלינה קליין, ד"ר משה גרנות וחיים ספטי.
- 7.8.18, ג', 11:00, פעילות קיץ לילדים בבית הסופר. משתתפים: שירה לוי אליאסי, אביטל ז'נט קשת, יובל אברמוביץ.
- 8.8.18, ד', 11:00, פעילות קיץ לילדים בבית הסופר. משתתפים: שלומית כהן אסיף, ישראל ויסלר, אמנון האן.
- 9.8.18, ה', 11:00, פעילות קיץ לילדים בבית הסופר. משתתפים: גליה עוז, אמיר דורון, ינץ לוי, ריקה ברקוביץ' וגלילה רון פדר.
- 12.8.18, א', 11:00, פעילות קיץ לילדים בבית הסופר. משתתפים: ורדה גינזך, ורדה הורביץ, אמנון ורנר ויהודה אטלס.
- 26.8.18, א', 21:00, חבורת דועט – צעירי בית הסופר. משתתפים: נאוה טיקטינסקי, אלינור יוסף, נועה ליברמן, רן ארביב, עידו פוקס שבתאי, ענן רניג, תמר הרמתי, נדבי נוקד, נעם שליט, עופר אידלין הררי, אורי פרסטר, אלעד קורן ושרון דואק.
- 30.8.18, ה', 19:30, עוד חוזר הניגון – 80 שנה ל"כוכבים בחוץ" של נתן אלתרמן. ברכות: צביקה ניר, יו"ר אגודת הסופרים. משתתפים: פרופ' זיוה שמיר, פרופ' רפי וייכרט, פרופ' עוזי שביט. קריאת שירה: מור בוחניק, שרון דואק, אלדד מימון ואורי פרסטר. שירה: אורית גבריאלי, עינת קופילבסקי. פסנתר: גבי ארגוב.

אירועי ספטמבר 2018

כל האירועים מתקיימים בבית הסופר, רח' קפלן 6 ת"א, אלא אם נכתב אחרת

- 3.9.2018, ב', 19:00, מפגשיר מס' 55 – בנושא חוף הסליחה. מנחה: וילהלמינה.
- 6.9.18, ה', 19:30, ערב השקה לצאת ספר השירים "דיבור עם ילדה" מאת רבקה איילון. ברכות: עצמון יניב, מ"מ וסגן יו"ר אגודת הסופרים. משתתפים: מירון איזקסון, אילה בן לולו, רינה בשן, רות גולן ודוד גורביץ'. מוזיקה: שירה אלמוג.
- 13.9.18, ה', 20:00, ערב השקה לספרה של כרמית רינצלר "חולות הקרב בתהום הנפש", ולספרה של רחל ססידוף מזרחי "ארמונות בחול". מנחה: פנינה רינצלר. ברכות: עצמון יניב, מ"מ יו"ר אגודת הסופרים. משתתפים: הרצל חקק, מנחם פאלק, בלפור חקק. מוזיקה: שישיה בארי-דודתן, שלמה רון, פנינה רינצלר, עפרה בן דויד ובוועז גרוס. קריאה אמנתית: עפרה בן דוידף, אורי קאופמן ויהודית יצחקי.
- 15.9.18, ש', 11:00, בוקר פתיחה "קיץ סופעונה" תערוכה קבוצתית-ארצית, אוצרת רחל זמר. מיכה גדיאל בתצוגת מיצבים ואקוורילים. הזמנה לשתי תערוכות. בית שאגאל, שד' הציונות 24, חיפה. בהנחיית עמיקם יסעור ומאיר בן זאב.
- 25.9.18, ג', 19:00, סדרת הרצאות של אגודת הסופרים בבית עגנון ברחוב קלוזנר 16 ירושלים. מפגש עם הסופרת יהודית רותם על בחירת אשת רבי מאיר ואלישבע בן ארויה והאם היה קשר ביניהן. דברי פתיחה: נירה תובל, מ"מ מנכ"ל אגודת הסופרים.
- 29.9.18, ש', 20:00, ערב ספרותי בנושא "ההיסטוריה בספרות" בבית סקנדינביה, רח' העלייה 70 חיפה. מנחים: חיה אשכנזי ועמיקם יסעור, בשיתוף עם מחלקת הספריות בעיריית חיפה. בהשתתפות: שפרה הורן, אלון חילו ויניב איצקוביץ'.

בברכה, צביקה ניר, יו"ר אגודת הסופרים העברים

פרופ' חיים וייס – מלמד מדרש במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

אלעד זרט – עורך וכתב ב"ידיעות אחרונות", עורך סדרת השירה של עם עובד, בוגר החוגים לספרות ופילוסופיה והמסלול המחקרי בספרות יידיש באוניברסיטת בן-גוריון. מתגורר בתל אביב עם מייקה, נילי ורובי.
דנה חפץ – מטפלת בהבעה ופילוסופית. קובץ סיפוריה הראשון, "דולפינים בקרית גת" (ספרא והקיבוץ המאוחד, 2015), זכה בפרס אס"י ובפרס שרת התרבות לספר ביכורים. ספרה הפילוסופי "חסד חילוני" (רסלינג, 2009) ראה אור גם באנגלית (*Secular Grace*) בהוצאת Brill-Rodopi.
רועי חן – סופר, מתרגם, מחזאי הבית בתיאטרון גשר. מספריו: "תל של אביב". בימים אלה עובד על רומן להוצאת כתר. בין תרגומיו: "טרגדיות קטנות" מאת אלכסנדר פושקין, "אנשים עלובים" מאת פיודור דוסטויבסקי ועוד. בין מחזותיו: "במנהרה", "הרצל אמר!", "מסעות אודיסאוס", "רוח התיאטרון", "אני דון קיחוטה".

בעז טרסי – מלחין, תאורטיקאי, חוקר מוזיקה וטקסט של נוסח התפילה האשכנזי בהקשריו הליטורגיים. בעל תואר דוקטור מאוניברסיטת קורנל. מחלק את משרתו האקדמאית כפרופסור חבר בין בית המדרש ללימודים מתקדמים ביהדות (JTS) בניו יורק לבין המרכז לחקר המוזיקה היהודית באוניברסיטה העברית. ספרו "יד אחת החלה רושמת" בעריכת דיתי רונן צפוי לצאת לאור בהוצאת פרדס במהלך 2019.

ענת לויט – משוררת, סופרת ועורכת ספרים. פרסמה אחד-עשר ספרי שירה ופרוזה. זכתה בפרס ורטהיים לשירה, בפרס ברנשטיין לביקורת ובפרס ראש הממשלה.

בני מר – עורך ומתרגם. ספרו "סמוצ'ה: ביוגרפיה של רחוב יהודי בוורשה" יראה אור בקרוב בהוצאת מאגנס.

דבי סער – ילידת שנות השישים, מתגוררת בתל אביב, כותבת זה שנים רבות. שירים, סיפורים ורשימות פרי עטה התפרסמו במיטב כתבי העת, בעיתונות ובטלוויזיה. הופיעה על במות רבות, יזמה, ערכה, והנחתה אירועי תרבות, וניהלה את פורום ספרים של Ynet. ספר השירים "תופרת מילים", שכתבה וערכה, זכה למענק מ"קרן יהושע רבינוביץ לאמנויות" ומ"קרן עמוס – לשכת הנשיא". כלת פרס ראש הממשלה לסופרים ולמשוררים עבריים ליצירה ספרותית לשנת תשס"ח. בקרוב יראה אור ספר נוסף פרי עטה.

שירה סתיו – מרצה במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
צדוק עלון – דוקטור לפילוסופיה, כותב שירה ופרוזה.

אהוד רחמים אבישי – יליד תל אביב 1947. לפני חמש-עשרה שנה חצה את הקווים מעולם העיצוב לעולם הספרות. פרסם ספרי ילדים, ויצירות פרי עטו הופיעו באנתולוגיות שונות. בשנים האחרונות מחלק את זמנו בין מסעות בעולם ובארץ ובין הכתיבה.

שלי אוריה – סופרת אמריקאית-ישראלית המתגוררת בברוקלין. ספרה "ניו יורק 1, תל אביב 0" יצא בהוצאת פראר סטראוס וג'רו, זכה לשבחי הביקורת והיה מועמד לכמה פרסים, ביניהם Lambda Literary Award ופרס אדמונד וייט לספר ביכורים. ב-2015 תורגם "ניו יורק 1, תל אביב 0" לעברית ויצא בהוצאת כתר. סיפוריה פורסמו ב"פריז ריווי" ובכתבי עת אחרים, תורגמו לכמה שפות וזכו בפרסים רבים, ביניהם מענק מה-Lower Manhattan Cultural Council. לאחרונה פרסמה נובלה ששמה CLEAN אשר כתבה בשיתוף פעולה עם הסופרת אליס סולה קים בהזמנת המו"ל מקסוויניז וחברת WeTransfer. הנובלה זכתה בשני פרסים מהאקדמיה הבין-לאומית לאמנויות ומדעים דיגיטליים.

יאיר בן חיים – משורר, סופר ואמן ישראלי, מו"ל חדרים – בית הוצאה לאור. עד כה הוציא שלושה ספרי שירה "דורשירה" (2013), "להשתגע באמצע היום" (2015), ולאחרונה יצא הספר השלישי "המְדָתִי" (2018). עורך ראשי של "המסדרון", כתב עת לשירה ופרוזה, תרבות ואמנות. עורך התוכן של אתר התרבות והספרות "חדרים" (www.hadarim4u.com). כתביו ושיריו התפרסמו בעיתונות ובכתבי עת לשירה וספרות.

סיון בסקין – ילידת 1976. פרסמה עד כה שלושה ספרי שירה מקוריים, שבעה ספרי פרוזה מתורגמים ותרגומי שירה רבים משפות שונות. ספר שירה השלישי, "אחותי יהונתן", ראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד ב-2017. חברת מערכת בכתב העת הספרותי "הו!" ו"ר עמותת הו! לספרות עברית. מלמדת עם הסופרת תמר מרין את הסדנה "נשים, קלפים ויין" על יצירתן של סופרות גדולות. עובדת כמנהלת פרויקטים במערכות מידע. מתגוררת בתל אביב.

רונה ברנס – עורכת שותפה של "עירובין", סדרה לספרות ואמנות. ספרה "חפץ אדמה" (שירים) פורסם ב-2017.

גיא דולב – לומד היסטוריה ומדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב. עורך ניסויים במילים, ברעיונות, בגוף ובפרפורמנס.

חנה הרציג – חוקרת, מבקרת ספרות ומתרגמת. לאחרונה התפרסם בתרגומה ספרו של אנטוני ליברה "טוקטה בדו מז'ור" בהוצאת כרמל.

ד"ר נינה פינטו־אבקסיס – כלת פרס ראש הממשלה לסופרים עבריים לשנת 2018. ספרה "סיפורים אינטימיים" יצא לאור בשנת 2017 בהוצאת זמורה ביתן, ועובד למופע ספרותי העולה בתיאטרון הבימה. סיפוריה תורגמו לספרדית ולערבית ופורסמו בכתבי עת שונים. שני סיפוריה המתפרסמים בגיליון זה הם מתוך ספרה החדש שבכתובים.

חנה פנחס־כהן – משוררת, סופרת, מתרגמת ועורכת. ערכה את כתב העת "דימוי" במשך עשרים ושתיים שנים. יוזמת ומנהלת אמנותית של כנס "כיסופים", כנס ירושלים לסופרים ומשוררים יהודים, שבקרוב יתקיים בפעם החמישית. עד כה פרסמה שנים־עשר ספרי שירה בהוצאת עם עובד ובריתמוס הקיבוץ המאוחד. לאחרונה יצא לאור ספרה "וחצי תאוותי בידו" ובימים אלה הודפסה מהדורה שנייה.

אוריין ריונר – בת 27, גדלה בגני תקווה ומתגוררת ברמת גן. לומדת תואר שני בפסיכולוגיה קלינית באוניברסיטה העברית. ספרה הראשון יצא לאור בקרוב בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

שרי שביט – סופרת, משוררת ועורכת ספרות. זוכת פרס "שירה על הדרך" ומלגת האמנים "חדר משלך" של עיריית תל אביב־יפו. פרסמה את ספרי הפרוזה "ברוריה הפקות" (זמורה ביתן, 2009) ו"הכל זריז" (אחוות בית, 2012), ואת ספר השירה "ומה יש עוד" (אחוות בית, 2014). עורכת את מחלקת הפרוזה המתורגמת בהוצאת מטר, מנחת סדנאות כתיבה ומנהלת אמנותית של מיזמי ספרות שונים.

יהודה שחל – אמן רב תחומי המצייר ומפסל שנים רבות בארץ ובחו"ל. עד כה יצאו לאור תשעה ספרים שלו: טרילוגיה היסטורית, סיפורים קצרים, ספר שירה, רומנים וביוגרפיה של ניצול שואה.

עדנה שמש – זוכת תוכנית הכתיבה בשנחאי (סין, 2016) וזוכת מלגת מקדואל היוקרתית (ארצות הברית, 2017). ספריה, כולם בהוצאת הקיבוץ המאוחד: "אמסטרל" (2007), "דיונות החול של פריז" (2013), "הוטל מלטה" (2015) שאף ראו אור באנגלית, ו"לכך רצפי את הים" (2018). הסיפור "ההגרלה" המתפרסם בחוברת זו לקוח מספרה החמישי, "אישה רגישה", שיראה אור בשנה הבאה, ובימים אלה היא כותבת את ספרה השישי, שהחלה לכתוב בסין.